UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mezinárodních studií

Katedra ruských a východoevropských studií

Diplomová práce

2020 **Radek Král**

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mezinárodních studií

Katedra ruských a východoevropských studií

Reteritorializace rakousko-slovinsko-chorvatského příhraničí jako kauzální dopad evropského integračního procesu

Diplomová práce

Autor práce: Bc. Radek Král

Studijní program: Mezinárodní teritoriální studia
Vedoucí práce: PhDr. Ondřej Žíla, Ph.D.
Rok obhajoby: 2020

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval samostatně a že jsem uvedl všechny použité informační zdroje a literaturu. Tato práce ani její podstatná část nebyla předložena k získání jiného nebo stejného akademického titulu. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

Praha 31. července 2020 Radek Král

Bibliografický záznam

KRÁL, Radek. *Reteritorializace rakousko-slovinsko-chorvatského příhraničí jako kauzální dopad evropského integračního procesu*. Praha, 2020. Diplomová práce (Mgr.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut mezinárodních studií. Katedra ruských a východoevropských studií. Vedoucí diplomové práce PhDr. Ondřej Žíla, Ph.D.

Rozsah práce: 162 910 znaků

Anotace

Předkládaná diplomová práce „Reteritorializace rakousko-slovinsko-chorvatského příhraničí jako kauzální dopad evropského integračního procesu“ přistupuje k analýze problematiky reteritorializačního procesu uvnitř státocentrického, nadále platného vestfálského systému. Téma reteritorializace je významné zejména v rámci úvahy o prostorových, respektive teritoriálních dopadech pokračující evropské integrace. Tato integrace přitom může mít podobu zřizovaných euroregionů nebo přeshraniční spolupráce. Teritoriální rámec byl volen na základě skutečnosti, že Slovinsko představuje jednu z nejtypičtějších hraničních a kontaktních sociálních oblastí v Evropě. Tento předpoklad byl následně napojen na časové hledisko, kdy výše zmíněné tři státy vstupovaly do Evropské unie v téměř totožném rozestupu. Vhodná volba teritoria a časového rámce v práci představuje základ pro analýzu dopadů právě fenoménu reteritorializace. Analytická část práce je uspořádána jako diskurzivní analýza textů místních vědeckých pracovníků z univerzitního prostředí. Jelikož členové akademické obce mají nezřídka přímý dopad na lokální implementaci politiky soudržnosti, je analýza doplněna také o interpretaci výsledků tematických strukturovaných rozhovorů s kompetentními zástupci veřejné správy. Tato práce tak představuje alternativu ke kvantitativním analýzám výzkumu dopadů evropského integračního procesu. Autor v předkládaném textu dochází k závěru, že z diskurzivního hlediska je reteritorializace v analyzovaných textech reflektována zejména v tvorbě přeshraniční identity, a to v aktuálním průběhovém čase (případ slovinsko-chorvatského přeshraničního prostoru) nebo jako cíl do budoucna (rakousko-slovinský přeshraniční prostor). Tento do značné míry společný diskurz je v akademických textech v zásadě evidován pouze s ohledem na rakousko-slovinské příhraničí.

Annotation

The submitted thesis "Reteritorialization of the Austrian-Slovenian-Croatian border as a causal impact of the European integration process" analytically approaches the issue of the reterritorialization process within the state-centric, still valid Westphalian system. The topic of reterritorialization is important especially in the context of considering the spatial or territorial impacts of ongoing European integration. This integration can take the form of establishing so called Euroregions or cross-border cooperation. The territorial framework was chosen on the basis that Slovenia is one of the most typical border and contact social areas in Europe. This assumption was subsequently linked to the time perspective, when the above-mentioned three states joined the European Union at almost the same interval. Appropriate choice of territory

and time framework in the work is the basis for the analysis of the impacts of the phenomenon of reterritorialization. The analytical part of the work is organized as a discursive analysis of texts whose authors are researchers from the university environment. As members of academia often have a direct impact on the local implementation of cohesion policy, the analysis is complemented with the interpretation of the results of thematic structured interviews. These interviews were conducted with competent representatives of local public administration units. This work thus represents an alternative to quantitative analyses of research related to the impacts of the European integration process. In the presented thesis, its author concludes that from a discursive point of view, reterritorialization in the analyzed texts is reflected mainly in the creation of cross-border identity, either in the current course of time (the case of Slovene-Croatian cross-border area) or as a goal for the future (the Austrian-Slovene cross-border area). This largely common discourse is in principle recorded in academic texts concerning only the Austrian-Slovenian border area.

Klíčová slova

Rakousko, Slovinsko, Chorvatsko, evropská integrace, přeshraniční regiony, přeshraniční spolupráce, reteritorializace, hranice, teritorium, kritická diskurzivní analýza

Key words

Austria, Slovenia, Croatia, European integration, cross-border regions, cross-border cooperation, reterritorialization, boundaries, territory, critical discourse analysis

Title

Reterritorialization of the Austrian-Slovenian-Croatian border areas as a causal impact of the European integration process

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval PhDr. Ondřeji Žílovi, Ph.D. za cenné připomínky při zpracování mé závěrečné práce. Rovněž děkuji prof. h. c. Univ.-Doz. Dr. Peteru Jordanovi za sdílení podnětných myšlenek, které předkládaný text taktéž ovlivnily.

OBSAH

ÚVOD 10

Teoretický rámec práce 11
Diskurz k problematice reteritorializace 14
Shrnutí úvodní části 17

KAPITOLA 1 : VYMEZENÍ TÉMATU 19

1.1 Vestfálský stát a jeho pozice v prostředí Evropské unie 20
1.2 Reteritorializace a role Evropské unie v utváření geopolitického prostoru 22
1.3 Příhraniční regiony vnitřních hranic EU: Integrační tendence v praxi 24

KAPITOLA 2 : CHARAKTERISTIKA ANALYZOVANÉHO PROSTORU 28

2.1 Ustavení pojednávaných hranic – politicko-historická perspektiva 30
2.2 Politické aspekty přeshraniční spolupráce analyzovaného prostoru 32

KAPITOLA 3 : VÝZKUMNÝ TEORETICKÝ RÁMEC 37

3.1 Výzkumný rámec hranice-teritorium-přeshraniční spolupráce-symbolika 37
3.1.1 Hranice 38
3.1.2 Teritorium 42
3.1.3 Přeshraniční spolupráce 43
3.1.4 Symbolika reteritorializovaného přeshraničního prostoru 44

KAPITOLA 4 : VÝZKUMNÝ KONCEPT A METODOLOGIE 46

4.1 Metodologie 46
4.2 Empirický výzkumný koncept 49
4.2.1 Užité metody a postup 49
4.2.2 Sběr podkladů a metodika hodnocení empirických výsledků 50

KAPITOLA 5 : DISKURZIVNÍ ANALÝZA ZVOLENÉHO SOUBORU TEXTŮ 54

5.1 Rakouský postoj ke konceptu přeshraniční spolupráce s ohledem na rakousko-slovinskou hranici 58
5.2 Slovinský postoj ke konceptu přeshraniční spolupráce s ohledem na slovinsko-rakouskou hranici 67
5.3 Slovinský postoj ke konceptu přeshraniční spolupráce s ohledem na slovinsko-chorvatskou hranici 73
5.4 Chorvatský postoj ke konceptu přeshraniční spolupráce s ohledem na chorvatsko-slovinskou hranici 82

KAPITOLA 6 : VYHODNOCENÍ VÝSLEDKŮ 89

6.1 INTERPRETACE A IMPLIKACE VÝSLEDKŮ KRITICKÉ DISKURZIVNÍ ANALÝZY 89
6.2 SOUHRNNÉ VYHODNOCENÍ ODPOVĚDÍ STRUKTUROVANÝCH ROZHOVORŮ 91
ZÁVĚR 95
SUMMARY 98
BIBLIOGRAFIE 100
SEZNAM ZKRATEK 115
SEZNAM, SCHÉMAT, MAP A TABULEK 115
SEZNAM PŘÍLOH 115
PŘÍLOHY 117

ÚVOD

Jako v každém mezním období, také v současnosti se lze často setkat s úvahami o budoucnosti Evropské unie a s ní spojené politické integraci. Tato práce představuje snahu o zachycení úvah a názorů na integraci a přeshraniční spolupráci v analyzovaném prostoru na rozhraní střední Evropy a západní části Balkánského poloostrova,[1] a to v období před pandemií onemocnění covid-19.

Téma diplomové práce je věnováno problematice teritorializace. Cílem diplomové práce je kriticky analyzovat přístupy ke zvolenému tématu pohledem odborné veřejnosti, konkrétně akademiků univerzit nacházejících se v analyzovaném prostoru.

Dosahování požadované ekonomické a sociální soudržnosti je jednou z priorit Evropské unie (dále jen „EU“). Problematika evropské integrace je spojena s přeměnou života obyvatel Unie, ale také s transformací prostoru, ve kterém sociální dění probíhá. Teritoritální stát v éře globalizace postoupil některé své vlastní teritoriální kompetence stále se vyvíjejícím globálním institucím. Zatímco za stěžejní globální instituci je v předkládané práci považována EU, teritoriální kompetence (ve smyslu zón přechodu) by měly být částečně napojeny na příhraniční regiony členských států Unie. Třebaže jsou tyto regiony nadále spravovány orgány příslušných více či méně centralizovaných vlád, a jsou součástmi teritorií svých států, jsou paralelně vystavovány působení fenoménu přeshraniční spolupráce. Vedle tohoto lze identifikovat také alternativní nástroje, jako jsou například euroregiony, které jsou rovněž nositeli teritoriální reorganizace. Předkládaný text předpokládá, že tato reorganizace sestává z procesu deteritorializace a reteritorializace. Autory těchto odborných termínů jsou francouzští filozofové Gilles Deleuze a Felix Guattari.[2]

Dané téma je řazeno do mezioborové oblasti tzv. *border studies*, neboli hraničních studií. Toto odborné odvětví se do současnosti etablovalo jako interdisciplinární vědní obor. Rovněž již byla ustavena specializovaná výzkumná centra.[3] Obecně lze o hraničních studiích hovořit jako o oboru zkoumajícím důsledky fyzických a kulturně normativních hranic jako

[1] Jmenovitě se jedná o příhraniční rakousko-slovinský a slovinsko-chorvatský prostor.
[2] Gilles Deleuze a Félix Guattari, *A Thousand Plateaus: Capitalism and Schizophrenia* (London: Athlone Press, 1996).
[3] Například *Centre of International Borders Research* (CIBR) v severoirském Belfastu, *International Boundaries Research Unit* (IBRU) v Durhamu, *Centre for Border Studies* Glamorganské univerzitě ve Walesu, *Centre for Border Research* na Univerzitě Radboud nebo *VERA Centre for Russian and Border Studies* na Východofinské univerzitě.

„nádob“, které zahrnují či vylučují osoby, předměty, ale také informace. Fenomén hranic zaznamenal od počátku 90. let 20. století výrazný nárůst zájmu akademiků a odborné veřejnosti. Pád železné opony a rozpad Svazu sovětských socialistických republik (dále také „SSSR“) tuto míru zájmu dále stimuloval. Změny geopolitických podmínek ve střední a jihovýchodní Evropě vedly ke vzniku mnoha nových států.[4] S postupným vstupem do EU se jejich státní hranice staly *quasi* subjektem vystaveným účinkům nástrojů politiky soudržnosti dané supranacionální organizace, tzv. přeshraniční spolupráce. Mezi základní evropské ideové prameny výše zmíněného typu spolupráce můžeme zařadit Evropskou úmluvu o přeshraniční spolupráci mezi územními orgány přijatou již v roce 1980, která byla kodifikována v Madridu, a dále také Evropskou chartu hraničních a přeshraničních regionů z roku 1995 schválenou ve Štětíně. Formování konceptu přeshraniční spolupráce na politické úrovni je určováno také Praktickým průvodcem pro přeshraniční spolupráci. Tento oficiální dokument byl poprvé publikován Evropskou asociací příhraničních regionů v roce 2001.

Výběr tématu, které se předkládaná práce věnuje, byl ovlivněn pokračující aktuálností procesu evropské integrace. K danému tématu diplomová práce přistupuje prostřednictvím kvalitativního sociálněvědního výzkumu, respektive kritickou diskurzivní analýzou. Zvoleným typem analýzy jsou zkoumány hlavní linie hlubší akademické debaty dané problematiky s ohledem na teoretický rámec. Konkrétně se jedná o diskurzivní zachycení konceptů hranice, teritoria, přeshraniční spolupráce, stejně jako regionální symboliky, a jejich kritického zhodocení. Uvedené koncepty jsou v této práci považovány za klíčové k porozumění procesu reteritorializace.

TEORETICKÝ RÁMEC PRÁCE

O evropské integraci se často hovoří jako o procesu politické, sociální, právní, ekonomické a kulturní integrace. Je však třeba zdůraznit, že se rovněž jedná o integraci teritoriální. Sémantický význam pojmu „integrace“ lze vyložit jako proces spojování ve vyšší celek. Ve spojení s přívlastkem „evropská“ je pak tento proces dále teritoriálně vymezen. Koncept evropské integrace není napojen pouze na ideu vymezeného teritoria, ale také na jeho mentální, politickou, ideologickou, stejně jako na ideu kulturních aspektů. Z teoretického hlediska práce vychází z filozofického konceptu představeného z pozice G. Deleuze a F. Guattari.[5] Jelikož je

[4] V dalších částech předkládané práce je u jednotlivých států užíváno již pouze krátkého zeměpisného označení.
[5] Deleuze a Guattari, *A Thousand Plateaus: Capitalism and Schizophrenia*, 79.

zde tento koncept propojen s evropským integračním procesem, nejedná se o *a priori* filozofický přístup k tématu. Deleuze a Guattari jsou původci těchto terímnů. Později byly termíny reteritorializace převzaty také do jiných disciplinárních rámců, mezi nimiž je také sociální a politická geografie. Svým charakterem je práce řazena právě do sociálně a politickogeografické disciplíny. Jakkoliv téma práce vychází z konceptu zmíněných francouzských filozofů, v práci jsou využity především sociogeografické teorie.

V tomto textu je proces deteritorializace definován jako opouštění teritorializovaných funkcí původní organizace prostoru, konkrétně státu (fáze na vstupu), tedy rušení vazby na konkrétní prostor či teritorium.[6] Reteritorializace příhraničních oblastí je pak definována jako nárůst významu těchto oblastí a odstranění dopadů státní hranice (fáze na výstupu). Jedná se v podstatě konsolidaci přeshraničních teritoriálních jednotek, které nekorespondují se státními hranicemi (v rovině sociální či teritoriální). Proces reteritorializace, který je předmětem zájmu předkládané práce, je v tomto textu postoupen do souvislosti s evropským integračním procesem.

TEZE PRÁCE, METODOLOGIE A UPŘESNĚNÍ VÝZKUMNÝCH CÍLŮ

Diplomová práce je rozdělena do dvou částí. V první části je věnována pozornost teoretické úrovni problematiky reteritorializace, vestfálského státu a příhraničním regionům. Stěžejní jsou v této části koncepty hranice, teritoria a přeshraniční spolupráce. Analytická část je věnována aplikaci kritické diskurzivní analýzy na soubor vhodně zvolených akademických textů (metodika výběru textů je popsána v kapitole 4). Autor se zvoleným metodologickým přístupem pokouší analyzovat, jakým způsobem je téma reteritorializace v textech spojeno s nastaveným teoretickým rámcem (hranice, teritorium, přeshraniční spolupráce a symbolika prostoru), a do jakých kontextů je koncept reteritorializace diskurzivně zasazován. Sekundárně je tímto přístupem naznačen také stav reteritorializačního procesu uvnitř analyzovaného prostoru, respektive v jednotlivých příhraničních regionech.

Volba širšího časového rámce (1995-2018) je odůvodněna záměrem zachytit postupný vstup Rakouska, Slovinska a Chorvatska třech do EU, ale také proto, že dopady reteritorializačních procesů jsou pozorovatelné zpravidla v dlouhodobějším časovém horizontu. Na základě této slutečnosti diplomová práce usiluje o vyhodnocení proměny a vývoje

[6] Ondřej Ditrych, Veronika Bílková, Jakub Eberle, Jan Hornát. Mezinárodní politika po pandemii. Online debata Ústavu mezinárodních vztahů, 14. 5. 2020.

pojednávaných regionů s ohledem na reteritorializační a integrační procesy, institucionální proměnu státní hranice, teritoriální a sociogeografické změny. Téměř identické časové rozestupy[7] mezi vstupy do EU pak představují jedno z hledisek pro porovnání mezi těmito zeměmi. Zkoumaný fenomén je možné sledovat především v delších časových úsecích, proto byl zvolen rámec, který začíná vstupem Rakouska do EU, a končí pět let po vstupu Chorvatska do EU, tedy v roce 2018.

Dílčím cílem diplomové práce je identifikovat a určit hlavní linie dikurzu mezi zvolenými texty (uvedeny v přehledu užité literatury na str. 107). V těchto textech jsou označeny teze, které se explicitně či implicitně vztahují k procesu reteritorializace v rakousko-slovinskéma slovinsko-chorvatském příhraničí. Konkrétně je zde zkoumáno, jak se koncept hranice, teritoria, pokračující přeshraniční spolupráce a symboliky prostoru dle akademiků mění v čase. V textech jsou identifikované výroky a teze následně porovnány v podkapitole 6.1. V souvislosti se záměrem předkládané práce je v rámci teoretické části dále třeba definovat hlavní koncepty, o kterých je hovořeno v rámci analyzovaného souboru textů. K tomuto autor přistupuje v kapitole 3.

Pro komparativní úhel pohledu byli rovněž osloveni tři kompetentní zástupci veřejné správy daných zemí. Výstupy strukturovaných rozhovorů[8] vedených s těmito zástupci na téma přeshraniční spolupráce, představují doplňující hledisko řešené problematiky. Tyto výstupy jsou shrnuty v podkapitole 6.2. Propojení akademického prostoru s veřejnosprávním je založeno na skutečnosti, že zástupci akademické obce jsou také často členy expertních či jiných pracovních skupin tzv. implementační struktury.

Zmíněné otázky jsou metodologicky zkoumány prostřednictvím kritické diskurzivní analýzy. Metodologii a jejímu výběru je věnována samostatná část této práce. Za účelem konzultace výběru textů pro zpracování empirické části práce byli osloveni akademičtí pracovníci a výzkumníci na univerzitách v Klagenfurtu, Mariboru, Lublani, Koperu, Zadaru, Splitu, včetně Akademie věd Rakouska ve Vídni.[9] Pro zajištění širšího objemu textů bylo dále čerpáno z odborných periodik příslušného zaměření, publikovaných lokálními a zahraničními akademickými pracovišti. Metodice volby textů je věnována samostatná podkapitola této práce. Za účelem doplnění empirického náhledu na danou problematiku byli osloveni zástupci

[7] Rakousko vstoupilo do EU v roce 1995, Slovinsko v roce 2004 a konečně Chorvatsko v roce 2013.
[8] Znění otázek a odpovědí užitých v rámci strukturovaného rozhovoru je uvedeno v příloze č. 20 této diplomové práce.
[9] Jsou zde uvedeny pouze akademické instituce, jejichž zástupci příslušných oborů na autorovu žádost reagovaly.

příslušných odborů veřejné správy daných států. Tyto útvary jsou zpravidla součástí tzv. implementační struktury, která je hlavním činitelem procesu reteritorializace. Jelikož se Slovinsko spolu s Chorvatskem problematice přeshraniční spolupráce na praktické úrovni příliš nevěnuje, byla část této práce částečně odkázána na informace z internetových zdrojů a osobní komunikaci se zástupci akademické sféry a veřejné správy příslušného zaměření. Přes dílčí problémy se nakonec podařilo získat potřebné materiály pro empirickou část předkládané práce.

DISKURZ K PROBLEMATICE RETERITORIALIZACE

Až do počátku 70. let 20. století se procesy de- a reteritorializace vyskytovaly převážně v geografickém rámci globálního státního systému. S pozdějšími důsledky globalizačních vln však došlo k relativizaci národního rámce.[10] Vedle této relativizace to byla ale rovněž akumulace, urbanizace a státní regulace ve prospěch nových sub- a nadnárodních uspořádání územní organizace.[11] Teoretický rámec reteritorializace je také v současnosti nadále primárně napojen na fenomén globalizace.[12] Globalizace je přitom považována za reteritorializaci jak socioekonomického, tak politickoinstitucionálního prostoru, který se vyvíjí souběžně na násobných a vzájemně propojených geografických škálách.[13] Nicméně shoda nepanuje v tom, zda je globalizace zástupné označení pro deteritorializaci či pro reteritorializaci.[14] Konsenzus je možné naopak nalézt v tom, že reteritorializace, nastává na časové ose po procesu deteritorializace.[15] Tento hierarchický řád uvádí schéma č. 1 níže.

[10] Neil Brenner, „Globalisation as Reterritorialisation: The Re-scaling of Urban Governance in the European Union," *Urban Studies* vol. 36, no. 3 (1999): 434.
[11] Ibidem, s. 434.
[12] Někteří autoři však pod pojmem „globalizace" chápou přímo proces deteritorializace. Dle zastánců této teze teritorium již nepředstavuje základ geografického prostoru. (například: Stuart Elden, „Missing the point: globalization, deterritorialization and the space of the world," *Transactions of the Institute of British Geographers* 30, vol. 1 (2005): 9, http://dx.doi.org/10.1111/j.1475-5661.2005.00148.x; nebo Jan Aart Scholte, *Globalization: A critical introduction* (New York: St. Martin's Press, 2000), 46). Filozof Željko Kaluđerović k procesu deteritorializace řadí také reteritorializaci (zdroj: Željko Kaluđerović, „Poimanje globalizacije," *Filozofska istraživanja* 29, br. 1 (2009): 15, https://hrcak.srce.hr/41060).
[13] Brenner, „Globalisation as Reterritorialisation: The Re-scaling of Urban Governance in the European Union," 432.
[14] Elden, „Missing the point: globalization, deterritorialization and the space of the world," 9; Brenner, „Globalisation as Reterritorialisation: The Re-scaling of Urban Governance in the European Union," 432.
[15] Deteritorializace je procesem, kde rozdíly mezi teritorializovanými jednotkami opouští teritorializované funkce. Jinými slovy to znamená, že dochází k sociogeografické proměně na vstupu (zdroj: Dan Haines. „Entry on 'Deterritorialization and Reterritorialization'." Eds. Simon Malpas and Paul Wake, The Routledge Companion to Critical Theory (Routledge, 2006), 1.). Jedním z projevů deteritorializace v sociální geografii je, že skupiny a kultury se stále častěji nezakládají na *a priori* teritoriálním základu.

Schéma č. 1 – Hierarchické znázornění hlavních procesů ovlivňujících teritorialitu

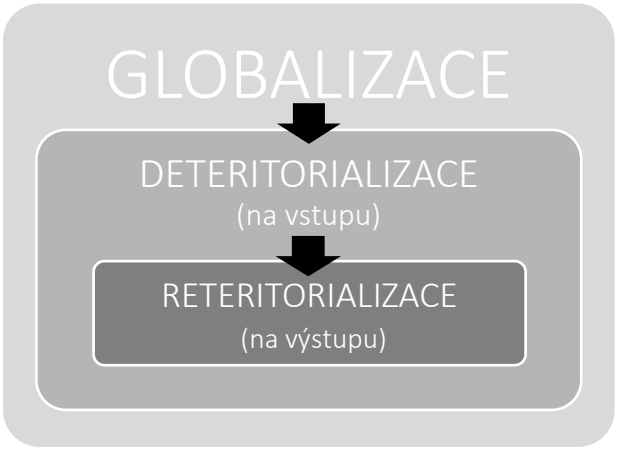

Zdroj: Vlastní zpracování dle komentáře Markuse Schroera: Markus Schroer, *Räume, Orte, Grenzen: Auf dem Weg zu einer Soziologie des Raums* (Berlin: Suhrkamp Verlag, 2013), 207.
Poznámka: Globalizace zde nepředstavuje zánik teritoriálních rozdílů a specifik, ale spíše nové vlivy na lokální (ekonomické) identity a vývojové kapacity.[16] Deteritorializace představuje opouštění teritorializovaných funkcí původní organizace prostoru, konkrétně státu (fáze na vstupu), reteritorializace pak vznik nových teritorializovaných funkcí (fáze na výstupu) a novou organizaci prostoru. Třebaže hierarchicky reteritorializaci předchází proces deteritorializace,[17] za jistých podmínek se tyto procesy mohou odehrávat paralelně.

Jak již bylo naznačeno v úvodu, termíny de- a reteritorializace využívají část své vnitřní struktury v rámci geografické disciplíny. Původně byly tyto pojmy rozpracovány v díle Tisíc plošin, sepsaném výše zmíněnými francouzskými filozofy.[18] Zde jsou však popisovány ve filozofickém, respektive psychoanalytickém kontextu de- a rekontextualizace významu, ve smyslu „zrušení propojení a vznik nového, odlišně upraveného typu".[19] Dané termíny nemusí nutně odkazovat na tvorbu prostorových rozdílů, ale na zásadní změnu kontextu již existujících socio-prostorových forem. Ansi Paasi uvádí, že v interpretaci politických a sociogeografických oborů je koncept reteritorializace, stejně jako hierarchicky výše postavená deteritorializace, užit především v souvislosti s popisem účinků kapitalismu na předchozí fixní třídní řády, souvztažnost a také koncept prostoru.[20] Tento přístup koresponduje s logikou deteritorializace a reteritorializace.[21] V rámci fenoménu reteritorializace dochází ke zpochybnění dosavadních mocenských vztahů, které tvoří teritorium. Následně jsou uvedené

[16] Anssi Paasi, „Boundaries in a Globalizing World," in *Handbook of cultural geography*, Kay Anderson (Thousand Oaks, California: Sage Publications, 2003), 468.
[17] Markus Schroer, *Räume, Orte, Grenzen: Auf dem Weg zu einer Soziologie des Raums* (Berlin: Suhrkamp Verlag, 2013), 207.
[18] Deleuze a Guattari, *A Thousand Plateaus: Capitalism and Schizophrenia*, 79.
[19] Ulrich Best, „Die Konstitution des Sozialen bei Deleuze und Guattari," *Jenaer Geographische Manuskripte* vol. 30 (2003): 69.
[20] Paasi, „Boundaries in a Globalizing World," 469.
[21] Gearoid O. Tuathail a Timothy W. Luke, „Present at the (Dis)Integration: Deterritorialization and Reterritorialization in the New Wor(l)d Order," *Annals of the Association of American Geographers* vol. 84, no. 3 (1994): 382, www.jstor.org/stable/2563774.

vztahy již organizovány v souladu s novými principy a zájmy. Podle Deleuze a Guattariho může reteritorializace probíhat paralelně k *a priori* destabilizačnímu procesu označovaném za deteritorializaci.[22] Tuto tezi lze aplikovat na koncept sociálně ustavených forem, jako je například státní teritorium, s tendencemi k jejich transformaci, respektive změně. To se týká například konceptů hranic, které nejen svým vedením mají přímý dopad na přilehlý region a stát jako takový. Zatímco práce Deleuze a Guattariho přitahují rostoucí pozornost mezi geografy,[23] doposud byl proveden pouze omezený navazující výzkum s ohledem na prostory přeshraniční spolupráce (*spaces of cooperation*).[24] Oba koncepty, tedy deteritorializace a reteritorializace, reflektují průběhový stav změny v geografickém prostoru.[25] Uvedené koncepty vychází z díla G. Deleuze a F. Guattariho,[26] přičemž na tyto francouzské filozofy navázala myšlenkově řada akademiků také z odlišných disciplín.

Neil Brenner uvádí, že globalizace umožňuje dialektickou souhru mezi lokálním úsilím, směřujícím k časoprostorové kompresi v souladu s kapitalismem (okamžik deteritorializace).[27] Na druhé straně se odehrává pokračující produkce relativně fixních, přechodně stabilizovaných konfigurací teritoriální organizace na násobných geografických škálách (okamžik reteritorializace).[28] Colin Flint o procesu reteritorializace uvažuje jako o povyšování významu jiných teritoriálně geopolitických jednotek, než jsou národní státy.[29] Za typický a nejdůležitější příklad nadále pokračující reteritorializace označuje C. Flint evropský integrační proces.[30] Je to proto, že členské státy postupně umožnily vznik a kodifikaci příslušné legislativy (*de iure* rámec), ale také institucí, které mají synergický teritoriální dosah za vlastní hranice jednotlivých členských států EU. V tomto ohledu se jedná především o tzv. kohezní politiku. Toto politické odvětví je realizováno skrze konkrétní programy tzv. fondů předvstupní pomoci EU typu

[22] Deleuze a Guattari, *A Thousand Plateaus: Capitalism and Schizophrenia*, 69.
[23] Např. Ben Anderson a Colin McFarlane, „Assemblage and geography," *Area*, 43 (2011): 124-127. doi: 10.1111/j.1475-4762.2011.01004.x.
[24] Ibidem, s. 124-127.
[25] Reteritorializace může probíhat také v rámci jiných než *a priori* geografických konotací, ale také například lingvistických, kurikulárních, edukativních apod.
[26] Autoři se zde zabývají také kulturními dynamikami (např. vztahem mezi myšlenkou a teritoriálním umístěním, mezi interním a externím exilem apod.), které deteritorializaci také stimulují.
[27] Neil Brenner, „State-Centrism? Space, Territoriality, and Geographical Scale in Globalization Studies," *Theory and Society*, vol. 28, no. 1 (February, 1999), 43.
[28] Ibidem, s. 43.
[29] Colin Flint, *Introduction to Geopolitics:* vol. 3rd ed. (Abingdon, Oxon: Routledge, 2017), 147.
[30] Ibidem, s. 147.

PHARE CBC[31] (pro nečlenské státy EU) nebo Interreg[32] (pro členské státy EU). Iniciativa Interreg je rovněž označována jako tzv. Evropská územní spolupráce. Představuje tak *de facto* teritoriální konstrukci evropského prostoru a integrace *per se*. V důsledku evropského integračního procesu dochází v pojednávaném regionu k teritoriálním změnám, respektive k teritoriální transformaci. Neil Brenner, jako jedna z vedoucích postav teorie „stát/prostor", hovoří o reteritorializaci jako o procesu rekonfigurace, restrukturalizace a změny měřítka. V jeho interpretaci se jedná o změnu vztahů a významu mezi různými úrovněmi politické a ekonomické organizace.[33] Jmenovitě pak místní, regionální, národní, makroregionální a naopak globální.[34] Rozostření teritoriality a transformace funkce hraniční linie, ovlivněné integračním a globalizačním procesem, se potýká se situací, kdy je u jednotlivých územních jednotek a sociálních skupin evidován překryv.[35] Obdobně také sociální aktivity opouští jednoznačně determinovaná teritoria států, což představuje ústřední ideu deteritorializace.[36] Paralelně však přesahují do teritorií ne nezbytně sousedících.[37] Právě tehdy dochází k reteritorializaci.[38]

SHRNUTÍ ÚVODNÍ ČÁSTI

Ačkoliv pro všechny teorie o teritorializi, respektive deteritorializaci a reteritorializaci, existuje společný základ či jmenovatel, pro potřeby této práce je přijata jejich sociogeografická interpretace.[39] V tomto smyslu je deteritorializace vnímána jako sociogeografická proměna na vstupu (viz schéma č. 1 na str. 15). Reteritorializace je naopak chápána jako přístup reorganizace prostoru na nových geografických škálách, mezi jinými také na regionální úrovni.

[31] S implementací nástroje kohezní politiky EU, PHARE CBC, bylo započato v roce 1994. Záměrem tohoto nástroje byla stimulace přeshraniční spolupráce se sousedními státy v příhraničních regionech. V období 1994-1998 byl určen ke spolupráci mezi členskými státy EU. Od roku 1999 došlo k teritoriálnímu rozšíření zohledňujícímu spolupráci příhraničních regionů kandidátských zemí, zde tedy rakousko-slovinských regionů. Od počátku programového období 2007-2013 jen nahrazen tzv. Nástrojem předvstupní pomoci.

[32] Jedná se o jeden z ústředních nástrojů evropské politiky soudržnosti a strukturální politiky, jehož prostřednictvím se mají snižovat rozdíly v rozvoji mezi evropskými regiony a posilovat hospodářskou soudržnost.

[33] Neil Brenner, „Globalisierung und Reterritorialisierung: Städte, Staaten und die Politik der räumlichen Redimensionierung im heutigen Europa," *WeltTrends Journal* 17 (1997): 8.

[34] Ibidem, s. 8.

[35] Alexandra Seidlová, *„Reteritorializace západoukrajinského pohraničí. Případová studie Lvovské oblasti"* (Diplomová práce, Univerzita Karlova, Přírodovědecká fakulta, 2018): 29.

[36] Ibidem, s. 29.

[37] Ibidem, s. 29.

[38] Ibidem, s. 29.

[39] Gabriel Popescu, „Transborder State Reterritorialization in Eastern Europe: The Lower Danube Euroregion" (Dizertační práce, The Florida State University, College of Social Science, Department of Geography, 2006), 326 s.; Gabriel Popescu, „The Conflicting Logics of Crossborder Reterritorialization: Geopolitics of Euroregions in Eastern Europe" *Political Geography* 27, no. 4 (květen 2008), 418-438, doi: 10.1016/j.polgeo.2008.03.002; Gabriel Popescu, *Bordering and Ordering the Twenty-first Century: Understanding Borders* (Plymouth: Rowman & Littlefield Publishers, 2011), 192.

Tímto dochází k oddělení konceptů teritoria a tzv. vestfálské suverenity, čímž je umožněn vznik nových teritoriálních konfigurací, a to mimo rámec a škálu konceptu národního státu.[40] Deteritorializace tedy představuje oddělení od daného účelu (definován pouze za podmínek vlastního teritoria) a reteritorializace je zároveň opětovným nastavením účelu, ovšem v odlišné doméně. Empiricky v návaznosti na fenomén reteritorializace dochází k proměně státního teritoria. Středobod této proměny lze charakterizovat jako posun v principu hranice a její prostupnosti. I přes to je však teritoriu nadále připisován hlavní význam v rámci sociogeografické disciplíny.[41] Jedná se o zachování jednoho ze základních aspektů, kterým jsou definovány tzv. vestfálský stát a vestfálská suverenita. Stát ale na straně druhé paralelně získává širší pole působnosti a přesahuje své politicky vymezené území (například prostřednictvím nadnárodních korporací a konglomerátů). Charakter hranice, její prostupnost a dále míra otevřenosti jsou pak jedním z nejvýznamnějších činitelů právě procesu reteritorializace. Za pojící prvek mezi reteritorializací a hranicí je zde označena přeshraniční spolupráce.

[40] Gabriel Popescu, „The Conflicting Logics of Cross-Border Reterritorialization: Geopolitics of Euroregions in Eastern Europe," *Political Geography* 27 (2008): 419.
[41] Elden, „Missing the point: globalization, deterritorialization and the space of the world," 8.

KAPITOLA 1 : VYMEZENÍ TÉMATU

K analýze daného tématu projekt přistupuje prostřednictvím přehledu hlavních součástí akademického diskurzu, který je propojen s vývojem státocentrické perspektivy a s procesem reteritorializace v EU, stejně jako s rolí vzniknuvších přeshraničních regionů na vnitřní hranici EU a postupu procesu reteritorializace. Propojení mezi státní teritorialitou a suverenitou bylo v průběhu času tak výrazné, že se vývojově nebylo možné vyhnout tomu, co John Agnew nazývá tzv. teritoriální pastí.[42] Tento *terminus technicus* sémanticky odkazuje na způsob myšlení a jednání pohlížející na mocenský aspekt státocentricky.[43] Do jeho rámce se lze zahrnout následující tři rozlišující hlediska: a) moderní státní suverenita, bezpečnost a politický život (oba aspekty vyžadují jasně ohraničený teritoriální prostor), b) existující základní soupeřivost mezi vnitrostátními a zahraničními záležitostmi, c) existence teritoriálního státu jako geografické „nádoby" moderní společnosti, tj. hranice státu jsou zároveň hranicemi politických a sociálních procesů.[44]

Sociogeografický prostor je takto chápán jako celek sestávající z ohraničených, exkluzivních teritorií, která mají svou vlastní identitu. Zmíněná teritoriální past pak zakrývá skutečnost, že kolektivní identita není přirozeně generována, ale částečně *quasi* produkována skrze konstrukci různých forem exkluze a inkluze.[45] Tedy jedná se o definování toho, kdo jsme „my", kdo k „nám" patří a koho je třeba z tohoto výběru vyloučit kvůli jeho „odlišnosti".[46] Inkluze a exkluze je tedy spojena nejen s identitou, ale také hranicemi. Rétorika problematiky hranic zdůrazňuje teritoriální inkluzi a exkluzi. Je však rovněž závislá na konceptech jako suverenita, bezpečnost a přirozený životní prostor (odkaz na koncept „přirozených hranic").[47] Příhraniční regiony konstruují a mnohdy přesahují přirozené a politické hranice. Funkce hranic se v průběhu staletí transformovala, přičemž soudobě představují prostor, v jehož rámci v unijním prostoru dochází k vzájemnému propojování s odkazem na tzv. kohezní politiku, potažmo evropský integrační proces. Také v rámci pojednávaného regionu došlo

[42] Paul Reuber, Anke Strüver, Günter Wolkersdorfer, „Europa und die Europäische Union – die gesellschaftliche Konstruktion politischer Räume," in *Politische Geographien Europas: Annäherungen an ein umstrittenes Konstrukt*, ed. Paul Reuber, Anke Strüver a Günter Wolkersdorfer (Münster: Lit Verlag, c2005), 6.
[43] John A. Agnew, *Geopolitics: re-visioning world politics* (London: Routledge, 2003), 51.
[44] Ibidem, s. 51.
[45] Anssi Paasi, „Boundaries in a Globalizing World," in *Handbook of cultural geography*, Kay Anderson (Thousand Oaks, California: Sage Publications, 2003), 464.
[46] Ibidem, s. 464.
[47] Duško Vrban, „Borders as an Interdisciplinary Problem: Territoriality and Identity - Past and Present," *Journal of Law, Social Sciences and Humanities*, vol. 34, no. 1 (2018): 9.

k implementaci poválečného modelu teritoriální kooperace[48] a uznávání místních tradic, stejně jako lidských práv.[49] Nelze však zapomínat na to, že i přes snižování významu hranic je zde teritorialita jako základní element pokračující existence vestfálského státu.

1.1 VESTFÁLSKÝ STÁT A JEHO POZICE V PROSTŘEDÍ EVROPSKÉ UNIE

Jako významný element naturalizace výše zmíněné teritoriální pasti, je široce přijímán narativ o vývoji mezinárodního systému států. Tento narativ předpokládá, že geneze moderního státního systému spadá do Evropy 16. století. Tehdy měla nastat kodifikace prostoru skrze nominální státy na základě přijetí vestfálské mírové smlouvy v roce 1648.[50] U tzv. vestfálského státu se předpokládají konsolidované a fixní státní hranice, které delimitují jeho teritorium a jediné suverénní centrum.[51] O teritoriu lze hovořit jako o základním aspektu tohoto typu státu až po uzavření vestfálského míru v roce 1648. Nicméně někteří autoři zastávají tezi, že teritoriální stát byl konsolidovanou jednotkou již dříve.[52] Vestfálský mír však představuje *de facto* formalizaci této doktríny.[53] Jak bylo naznačeno výše, teritorium je integrálně navázáno na moderní, vestfálský koncept státu.[54] Teritorium není pouze politickým způsobem, jak je představován stát, ale politickým důsledkem vznikajícího konceptu prostoru.[55] Takzvaný vestfálský stát, jako samostatný subjekt, je schopen definování svých vlastních cílů a kulturního poslání.[56] Náhled na prostor v souvislosti s vestfálským konceptem státu je na základní úrovni charakterizován skrze uzavřené „nádoby“ uvnitř „nádob“ větších. K tomuto teritoriálnímu pohledu na prostor přistupuje akademická literatura jako ke „vztahovému“ konceptu, přičemž je hledán způsob, jak výše zmíněné dva aspekty uvést v soulad.

Proces integrace mezi několika státy v Evropě představoval první náznaky rozvoje teorií a myšlenek jako je federalismus, který byl a nadále je v zásadě výzvou pro státocentrické

[48] Vlivem tzv. uprchlické krize, v období na přelomu let 2015/2016, však v daném regionu byla zaznamenána činnost, která do jisté míry znamenala návrat k státním hranicím typu defenzivních struktur, konkrétně výstavbu fyzických bariér.
[49] Vrban, „Borders as an Interdisciplinary Problem: Territoriality and Identity - Past and Present,“ 9.
[50] Paasi, „Boundaries in a Globalizing World,“ 464.
[51] William Walters, „The Frontiers of the European Union: A Geostrategic Perspective,“ *Geopolitics* 9, no. 3 (2004): 676.
[52] Saskia Sassen, *Territory, authority, rights: from medieval to global assemblages* (Princeton: Princeton University Press, 2008), 41.
[53] Thomas Diez, Europe’s Others and the Return of Geopolitics, *Cambridge Review of International Affairs*, vol. 17, no. 2, 2004, 322.
[54] Elden, „Missing the point: globalization, deterritorialization and the space of the world,“ 8.
[55] Ibidem, s. 8.
[56] James A. Caporaso, „Changes in the Westphalian Order: Territory, Public Authority, and Sovereignty,“ *International Studies Review*, vol. 2, no. 2, Continuity and Change in theWestphalian Order (2000): 1.

paradigma.[57] Pokračující význam státu jako konceptu je nicméně zřejmý. Každodenní politika pohlíží na teritoriální státy jako na hlavní aktéry.[58] Státy nepřestávají existovat. V teorii a praxi evropské integrace převažuje vestfálské chápání státu (vnitrostátní politický řád, teritorium a hranice, stejně jako suverenita a anarchie) od počátku.[59] Přítomna je také myšlenka (zejm. u federalistů), že evropská integrace zapříčiňuje utváření regionálního státu, založeného na teritoriální bázi.[60] Teritorium bylo defiováno skrze vestfálský mír jako podmínka *sine qua non* pro vystupování v mezinárodním politickém systému. V tomto ohledu je tato prerekvizita poplatná také v současnosti.

Za nástroj omezení vestfálské teritoriality lze považovat existenci přeshraničních regionů (tzv. euroregionů), který představují jeden z nejvýraznějších příkladů proměny teritoriálního uspořádání uvnitř EU. Z geopolitické perspektivy lze euroregiony a koncept přeshraniční spolupráce pojímat jako proces reteritorializace, což znamená reorganizaci sociálních, ekonomických a politických aktivit na nižší než celostátní úrovni, která překračuje tradiční vestfálský systém.[61] V souvislosti s prostorovým nastavením Unie se hovoří o tzv. post-vestfálském řádu.[62] Tento odborný výraz odkazuje na ponížení významu státních hranic, stejně jako na státocentrické chápání teritoria a hranic. Zároveň je tento přístup založen na chápání teritoria jako jedné z prerekvizit členství v mezinárodním společenství.

Integrace států může znamenat slučování teritorií. V závislosti na intenzitě integrační politiky uvnitř nově konsolidovaného prostoru význam vnitřních hranic klesá.[63] Paralelně k tomuto procesu se utváří myšlenka společné vnější hranice dotčených států.[64] Stejný vzorec lze sledovat v případě evropského integračního procesu. Také v rámci tohoto supranacionálního celku byly teritorium a hranice vždy napojeny na tradiční vestfálské linie vnímání prostoru.[65] Výsledkem v evropském prostorovém rámci je, že navzdory snížení významu státních hranic mezi členskými státy, prozatím nedochází k eliminaci teritoriality,

[57] Torbjorn L. Knutsen, *A History of International Relations* (Mancherster: Manchester University Press, 1997), 278.
[58] Ibidem, s. 278.
[59] Charles C. Pentland, „Westphalian Europe and the EU's last Enlargement," *Journal of European Integration,* vol. 22, no. 3, 2000, 273, doi: 10.1080/07036330008429088.
[60] Ibidem, s. 274.
[61] Andrea Noferini, Matteo Berzi, Francesco Camonita a Antoni Guimerà, „Cross-border cooperation in the EU: Euroregions amid multilevel governance and re-territorialization," *European Planning Studies* vol. 28, no. 1, 2019, 36, doi: 10.1080/09654313.2019.1623973.
[62] Pentland, „Westphalian Europe and the EU's last Enlargement," 295.
[63] Pentland, „Westphalian Europe and the EU's last Enlargement," 274-275.
[64] Pentland, „Westphalian Europe and the EU's last Enlargement," 274-275.
[65] Pentland, „Westphalian Europe and the EU's last Enlargement," 274-275.

která rovněž představuje ustavující prvek pokračující existence vestfálského státu. Je rovněž zřejmé, že i za předpokladu pokračující existence tohoto teritoriálního systému může docházet k integraci a tedy k reteritorializaci. Důkazem tohoto stavu je, že západní část evropského kontinentu, srdce vestfálského systému, je v pokročilém módu reteritorializace.[66]

1.2 RETERITORIALIZACE A ROLE EVROPSKÉ UNIE V UTVÁŘENÍ GEOPOLITICKÉHO PROSTORU

Problematika deteritorializace je věcně mimo jiné spojena s otázkou reteritorializace. Nejedná se však o přítomnost nebo absenci státní teritoriality, ale naopak souvisí s její transformací. Reteritorializace je zároveň považována za průvodní jev evropského integračního procesu.[67] Také z důvodu přítomnosti tohoto procesu v sociogeografickém prostoru působí reteritoalizace na konstrukci, dekonstrukci a rekonstrukci více či méně stabilních konfigurací územních celků. Současně je reteritorializace výsledkem „redimenzace" státních politik právě na různých konfiguracích územní organizace.[68] Dochází-li k proměně způsobu chápání a organizace suverenity, autority a prostoru, je nezbytné identifikovat, jaké příčiny v daném ohledu proměny působí. Rovněž je třeba uvést, kam tato proměna či transformace směřuje. Aspekt, který tento posun či proměnu spouští, je obvykle spatřován v roli globalizačního procesu. Tento proces představuje stimulant destabilizace teritoriálního státu jako nadále dominujícího rysu současných mezinárodních vztahů.[69] Již bylo zmíněno, že deteritorializace a reteritorializace představují prostředky, jejichž prostřednictvím dochází k reorganizaci teritoria. V návaznosti na tuto tezi je vhodné zmínit, že proces deteritorializace odkazuje na průběh, kdy je dosavadní teritoriální struktura upozaděna. Jinými slovy již dále nefiguruje jako dominující modus fungování a organizace. V odborné literatuře je tento stav reflektován také v myšlence, že státní suverenita (jedna z hlavních determinant tzv. vestfálského státu) je ve stavu „eroze" a sestupné významové validity teritoriálních identit.[70] Navzdory zdánlivé oponující si charakteristice obou konceptů panuje obecné uznání, že oba procesy mohou probíhat paralelně. Komparativní

[66] Michael Burgess a Hans Vollaard (ed.), „Analysing Westphalian states in an integrating Europe and globalising world," in *State Territoriality and European Integration* (Oxon: Routledge, 2006), 6.
[67] Manuel Duran, „Patterns of Reterritorialization," in *Mediterranean Paradiplomacies: The Dynamics of Diplomatic Reterritorialization*, (Leiden, The Netherlands: Brill Nijhoff, 2015), 315.
[68] Brenner, „Globalisierung und Reterritorialisierung: Städte, Staaten und die Politik der räumlichen Redimensionierung im heutigen Europa," 23.
[69] Sassen, *Territory, authority, rights: from medieval to global assemblages*, 6.
[70] Forsberg, „Beyond Sovereignty, Within Territoriality: Mapping the Space of Late-Modern (Geo) Politics," 365-366.

dvojicí zde může figurovat proces globalizace, odehrávající se v téže časové linii s neonacionalismem, případně také relativně vysokým počtem teritoriálních sporů.[71]

Pozornost je naopak třeba zaměřit na zkoumání charakteru teritoriality jako takové, a méně pak vést polemiku o tom, zda de- a reteritorializace probíhají či nikoliv.[72] Navzdory tomu, že existují teze o kolapsu vestfálské suverenity a její normativní problémovosti, neznamená to, že neexistují kontexty, kde by teritoriální přístupy nemohly být normativně obhajovány.[73] Soubor několika přístupů k reteritorializaci může být definován jako *„nový regionalismus“*,[74] případně jako *„nový mediavelismus“*. V rámci těchto přístupů je evropský integrační proces identifikován jako stěžejní aspekt, chápaný jako nástroj konsekventně zapříčiňující ovlivňování, konsolidaci a podporu teritoriální reorganizace evropského geografického prostoru. Roli EU lze ve zmíněném procesu označit jako ne zcela zřejmou. Toto hodnocení je založeno na skutečnosti, že Evropská komise (EK) nebo Evropský parlament (EP) představují podporovatele regionů (legislativa, finanční alokace). Na druhou stranu se lze setkat s názory, že zejména centralizované státy jsou s to v zásadě ponížit vliv EU.[75] Zároveň je třeba upozornit, že efekty regionalismu představují jeden aspekt eroze vestfálského systému.[76]

Jednou z hlavních oblastí analyzovaných v literatuře je téma prostorového plánování činností. Zde je hlavní pozornost věnována analýze toho, na jaký druh prostoru EU ve skutečnosti aspiruje skrze tvorbu svých operačních programů (ty jsou definovány ve spolupráci s členskými státy a legálně řízeny tzv. dohodou o partnerství) a finančních nástrojů pro činnosti spojené s prostorovou dimenzí EU. Geneze této supranacionální organizace je některými odbornými pozorovateli považována za samý počátek procesu deteritorializace.[77] Zmínka o řízení teritoria EU podle vizí do budoucnosti může být v jistých ohledech vnímáno jako utopie nebo dystopie.[78] Tedy jakási představa o transnacionálním prostoru rovných příležitostí pro jednotlivé regiony, ale také jako prostor regresivního prostoru

[71] Ibidem, s. 366.
[72] Ibidem, s. 357.
[73] Ibidem, s. 357.
[74] Jako „nový regionalismus“ je označován výstup dekompozice sociálního prostoru. Nový regionalismus se liší od tzv. „starého regionalismu“ v tom ohledu, že zahrnuje aktéry ze všech sfér, tj. nejen státní sféry.
[75] Angela K. Bourne, „The Impact of European Integration on Regional Power,“ *Journal of Common Market Studies* vol. 41 (2003): 597-598.
[76] Martin Riegl, „Introduction, concepts, and definitions. Debate betwen regionalists and globalists. Why do states pursue regional integration?“ (PPT prezentace na Univerzitě Karlově, součást kurzu Geopolitics and Political Geography of World Regions, Univerzita Karlova, Praha 4. 3. 2020).
[77] Walters, „The Frontiers of the European Union: A Geostrategic Perspective,“ 676.
[78] Ole Brandt Jensen a Tim Richardson, *Making European Space: Mobility, Power and Territorial Identity* (London: Psychology Press, 2004), 3.

exkluze, či jako „pevnost Evropa“ se svou interní hierarchií prosperujících elit.[79] Za jeden z návrhů vedoucích tímto směrem je tzv. *monotopie*, coby možná budoucí evropská teritoriální organizace. Monotopie je obvykle definována jako prostor organizovaný řádem, bez podstatných vnitřních rozdílů, a také prostor se souvislými logistickými toky.[80] Ačkoliv tento model není oficiálně v materiálech publikovaných EU/EK zmiňován, nachází se tato myšlenka monotopické Evropy v meritu nových způsobů pohlížení na evropské teritorium.[81] Dle této teze by se měla EU zaměřit na tvorbu monotopického prostoru v tom smyslu, že všechny interní státní hranice přestanou *de facto* existovat, aby tak byla umožněna geneze unifikovaného evropského geografického prostoru. Z tohoto důvodu zvyšuje prostorová dimenze evropského integračního procesu nadále svůj význam, nicméně na unijní úrovni stále chybí formální kompetence v této oblasti.[82] Jeden způsob ovlivnění formy a organizace evropského teritoria lze identifikovat v proměně charakteru, kterou tzv. vnitřní hranice EU již mají. Právě proto je význam výzkumu způsobů, jakým evropský integrační proces stimuluje či přímo podporuje tvorbu přeshraničních regionů napříč teritoriálními hranicemi členských států, zcela zásadní.

Diskurz související s teritoriální kohezí se také odvolává na „Evropu v rovnováze“, „kompetitivní Evropu“, „zelenou a čistou Evropu“ a „koherentní politiku EU“.[83] Nicméně sdílená pravomoc, kde teritoriální koheze podléhá principu subsidiarity zvýhodňující národní státy a „státní teritorialitu“.[84] Více praktickým pohledem na politiku soudržnosti pohlíží následující podkapitola, zabývající se integrací vnitřního teritoria EU.

1.3 PŘÍHRANIČNÍ REGIONY VNITŘNÍCH HRANIC EU: INTEGRAČNÍ TENDENCE V PRAXI

Od konce 80. let a začátku 90. let 20. století procházea Evropa[85] soustavou bezprecedentních teritoriálních proměn. Tyto proměny lze identifikovat v pokračujícím snižování významu vnitřních hranic EU. Tento proces je doprovázen transformací z původně státních hranic národních států na externí, resp. vnější hranice EU.[86] Na dalším stupni integrace se tyto hraniční

[79] Ibidem, s. 3.
[80] Ibidem, s. 3.
[81] Ibidem, s. 3.
[82] Ibidem, s. 3.
[83] Andreas Faludi, „*Territorial Cohesion Beyond State Territoriality*,“ (France, Proceedings du 2e colloque international du CIST, 2014), 179.
[84] Ibidem, s. 179.
[85] Přeshraniční spolupráce se netýká výhradně členských států, ale také zemí s EU sousedících.
[86] European Commission, Regional Policy, Association of European Border Regions (AEBR), *Practical Guide to Cross-border Cooperation: General Principles of Cooperation,* Association of European Border Regions (AEBR), Gronau, 2000, 13, https://www.aebr.eu/files/publications/lace_guide.en.pdf.

linie stávají již zmíněnými novými interními hranicemi EU. Přímý dopad má tento proces na všechny současné a budoucí příhraniční regiony členských, respektive kandidátských států.[87] Je tomu tak ze dvou stěžejních důvodů. Implementací nástrojů kohezní politiky EU, v podobě příslušných operačních programů, nadále dochází k zásadnímu geografickému rozšíření. Sekundárně pak také k intenzifikaci přeshraniční spolupráce.[88]

Schéma č. 2 – Vztah mezi sociogeografickými a politologickými pojmy

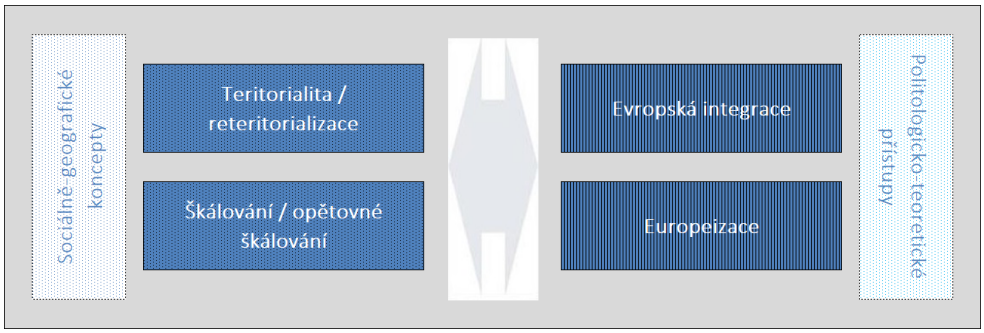

Zdroj: Franziska Sielker, „Macro-Regional Integration – New Scales, Spaces and Governance for Europe?“ (Dizertační práce, Friedrich-Alexander-Universität Erlangen-Nürnberg, Přírodovědecká fakulta, 2017): 13.
Poznámka: Upraveno autorem.

Koncept výrazu „region“ je odvozen od latinského *regio*, které významově odpovídá slovu „směr“.[89] Odvozen mohl být i z latinského slovesa *rego* – „řídit“ či „vládnout“.[90] Později však začal být tento pojem často používán k označení „hranice“ nebo vymezeného prostoru, často „provincie“.[91] Příhraniční regiony mohou být ale také vnímány jako procesy, jelikož jsou přetvářeny, jejich hranice se posouvají. V konstruktivistickém přístupu navíc „regiony ožívají, když o nich mluvíme a přemýšlíme“.[92] Z tohoto pohledu jsou regiony zřídka jednotné, homogenní nebo samostatné jednotky. Rovněž existence „přirozených“ a daných regionů byla zpochybněna. Regiony jsou totiž konstruovány, dekonstruovány a rekonstruovány, ať už záměrně nebo neúmyslně, zvnějšku nebo zevnitř, kolektivní lidskou činností a utvářením identity.[93] Tyto typy teoretických perspektiv také upozorňují na pluralitu, překrývání a občas

[87] Ibidem, s. 13.
[88] Ibidem, s. 13.
[89] Christer Jönsson, Sven Tägil a Gunnar Törnqvist. *Organizing European Space*. SAGE Publications Ltd, London 2000, 15.
[90] Frederik Söderbaum, „Exploring the Links between Micro-Regionalism and Macro-Regionalism,“ in *Global politics of regionalism: theory and practice*,“ ed. Mary Farrell, Björn Hettne a Luk van Langenhove (Ann Arbor, MI: Pluto Press, 2005), 90.
[91] Ibidem, s. 90.
[92] Ibidem, s. 90.
[93] Ibidem, s. 90.

dokonce konkurenci mezi různými regiony utvářejícími a regionalizačními strategiemi na různých škálách.[94]

Jestliže jsou hranice propustné a počínají „mizet“, zvyšuje se význam příhraničních oblastí.[95] Okrajové oblasti jednotlivých států se stávají sousedními, a to při nastolování společných struktur, cílů a rozvojových možností.[96] Při aplikaci nástrojů evropské integrace se setkáváme se synergickým působením změn, vyvolaných jak vnitřními transformačními procesy, tak „otevíráním Evropě“.[97] Tyto prostory tak postupně hledají novou vlastní identitu, přičemž je lze definovat jako „prostor zprostředkování“.[98] Jednotlivé projekty v rámci přeshraniční spolupráce musí mimo jiné splňovat to, aby měly pozitivní dopad na území sousedního státu.[99] Preferují se přitom tzv. společné projekty a projekty obcí.[100]

Postkomunistické země, tedy státy tehdy aspirující na členství v EU, plnily *de facto* významnou roli pro vznik přeshraniční spolupráce mezi „východem“ a „západem“.[101] Ačkoliv tyto státy ještě nebyly formálně přijaty, jejich vlády se zavázaly k akceptování *acquis communautaire*,[102] resp. ke zde vymezené regionální politice EU. Tato regionální politika mimo jiné sleduje vývoj přeshraniční spolupráce a vztahy mezi státy. [103] Institucionalizovanou formu přeshraniční spolupráce mezi dvěma nebo více státy představují Euroregiony, jejichž hlavním cílem bylo překonat dělicí linii funkcí hranic a vytvořit „prostor pro setkávání“.[104] Institucionalizovaná přeshraniční spolupráce v rámci EU je relativně novým jevem, kdy první navázání spolupráce tohoto typu v regionu je datováno do poloviny 90. let 20. století, v případě přeshraniční spolupráce mezi Rakouskou a Slovinskou republikou. S ohledem na spolupráci mezi Slovinskou a Chorvatskou republikou je třeba zmínit aspekt, který navázání spolupráce výše zmíněného typu negativně ovlivnil, a sice teritoriální spor o delimitaci státní hranice.

[94] Ibidem, s. 90.
[95] Milan Jeřábek, „Pohraničí, přeshraniční spolupráce a euroregiony – evropský pohled a situace v Česku,“ *Geografické rozhledy*, vol. 10, no. 1 (2000): 6.
[96] Ibidem, s. 6.
[97] Ibidem, s. 6.
[98] Ibidem, s. 6.
[99] Ibidem, s. 6.
[100] Ibidem, s. 6.
[101] Mihaela Narcisa Niemczik-Arambaşa, „Alltag am östlichen Rand der EU: Raumaneignungen der Bevölkerung im Grenzraum Rumänien/Republik Moldau,“ *Praxis Kultur- und Sozialgeographie* 54 (2012): 50.
[102] Autor neusiluje o popření závaznosti stvrzení smluv podpisem zástupců konkrétního státu, nicméně aspirace na členství v Evropské unii je dlouhodobým procesem. Kandidátský stát na členství v Evropské unii je tak v zásadě s právním řádem tohoto společenství obeznámen *a priori*.
[103] Niemczik-Arambaşa, „Alltag am östlichen Rand der EU: Raumaneignungen der Bevölkerung im Grenzraum Rumänien/Republik Moldau,“ 53.
[104] Niemczik-Arambaşa, „Alltag am östlichen Rand der EU: Raumaneignungen der Bevölkerung im Grenzraum Rumänien/Republik Moldau,“ 50.

Nástroje přeshraniční spolupráce, jako jsou tzv. euroregiony a v jejich rámci aplikované operační programy, představují jeden z hlavních aspektů, který je spojován s usměrňováním vývoje přeshraniční spolupráce a kontaktů. Tento proces zapříčiňuje změnu v chápání toho, jak jsou teritoriální hranice chápány. Nadále platí, že přeshraniční spolupráce je výrazně využívaným konceptem v procesu evropské integrace, zejména skrze genezi přeshraniční regionů, jednak v rámci vnitřních teritoriálních hranic EU, ale také na těch externích (např. polsko-ukrajinská přeshraniční spolupráce). Tento přístup je velmi významný, jelikož vnitřní hranice jsou chápány jako konkretizovaná lokace, kde je předpoklad, že by evropská integrace měla generovat takřka citelný dopad. V návaznosti na uvedené se hranice a příhraniční regiony v mnoha případech proměňují z periferních regionů na *quasi* instituce se sledovaným identitárním, politickým a ekonomickým potenciálem.

Politická geografie považuje teritorium EU za „perforovaný prostor", aniž by měl tento stav nežádoucí dopad na obraz jednoty prostoru EU.[105] Jednota v tomto ohledu představuje aspekt, který je pro proces integrace žádoucí.[106] Cílem EU je vytvoření prostoru bez vnitřních hranic.[107] Zde je třeba rozhodnout, do jaké míry lze hranice v daném časovém rámci považovat za propustné (permeabilní) nebo fixní.

[105] Michael Romancov, „Politickogeografická specifika sjednocovacího procesu – regionální výjimky z Amsterodamské smlouvy," in *Institucionalizace (ne)odpovědnosti: Globální svět, evropská integrace a české zájmy*, ed. Jiří Kabele a Lubomír Mlčoch (Praha: Nakladatelství Karolinum, 2001), 111.
[106] Ibidem, s. 111.
[107] Čl. 3 odst. 2 Smlouvy o Evropské unii (zdroj: Evropská unie, Smlouva o Evropské unii (SEU) Úřední věstník C 191, 29. 7. 1992, s. 1-112, http://data.europa.eu/eli/treaty/teu/sign).

KAPITOLA 2 : CHARAKTERISTIKA ANALYZOVANÉHO PROSTORU

V této kapitole autor blíže přistupuje k pojednání o specifikách daného prostoru a dále také nastiňuje jeho politicko-historické pozadí. Rovněž je zde přistoupeno k zařazení daného prostoru do širšího geopolitického celku. Pojednávaný prostor je specifický svou geopolitickou polohou, jelikož zde dochází k překryvu čtyř evropských makroregionů, jmenovitě Alp, Panonské nížiny, Dinárského pohoří a jadransko-středozemního pobřeží (viz mapa č. 1). Tato skutečnost se projevuje v zásadě transnacionálním a *quasi* přechodovým charakterem tohoto regionu. Jeho strategický význam spočívá rovněž v přítomnosti hranice mezi dalšími, nyní kulturními evropskými makroregiony, jmenovitě středoevropským a balkánským, resp. jihovýchodoevropským makroregionem. Dalším specifickým znakem je vstup do EU v téměř pravidelném časovém intervalu. Tento aspekt je v předkládané práci považován za vhodné komparativní hledisko s ohledem na dané téma.

Mapa č. 1 – Vyobrazení hlavních evropských makroregionů

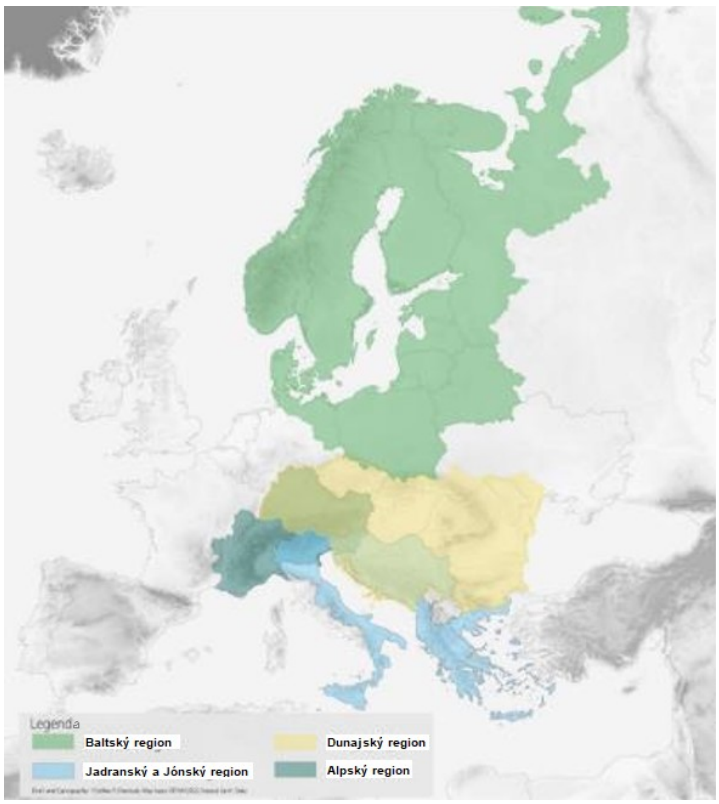

Zdroj: Franziska Sielker, „*Macro-Regional Integration – New Scales, Spaces and Governance for Europe?*," (Dizertační práce, Friedrich-Alexander-Universität Erlangen-Nürnberg, Přírodovědecká fakulta, 2017), 9, https://d-nb.info/1134953445/34.
Poznámka: Upraveno autorem.

Umístění zkoumaného prostoru do širšího sociogeografického rámce je významné zejména za účelem užití adekvátních terminologických, případně makrogeografických označení. Ve druhé polovině 20. století výše zmíněné konceptuální odlišnosti nepředstavovaly významné hledisko, jelikož vyšší evropské geografické celky byly zastoupeny pouze východní a západní částí evropského kontinentu. Tato dichotomie byla dále násobena přítomností železné opony.[108] Požadavek na obnovení původního regionálního vymezení se tak mohl stát aktuálním a možným až v období, kdy bipolární dělení zaniklo. Rozdělení evropského kontinentu na vyšší regionální celky se jeví být nadále problematické také po více než třiceti letech, které uplynuly od rozpadu modelu bipolárního světa. Ačkoliv existují více či méně přijímané definice geografického vymezení západní, střední, jihovýchodní či východní Evropy, nelze říci, že v tomto smyslu panuje obecná shoda. Zvolenému tématu blízká střední Evropa je obvykle definována na základě geopolitické a kulturní historie. Koncept střední Evropy figuruje jako předmět historické a politické změny a transformace.[109] Daný region je především prostorem, který je historicky, politicky, kulturně, ale také teritoriálně propojen. V zásadě to stejné platí také pro jihovýchodní Evropu.

Toto propojení má politicko-historický přesah také do jihovýchodní Evropy, respektive na Balkánský poloostrov (vhodnější označení je nicméně mediální termín s geografickým podtextem „Západní Balkán“, který je používán od 90. let, a je vztahován na země bývalé SFRJ a Albánii). V tomto smyslu je míněno především teritorium Rakouska-Uherska, které ačkoliv navenek vystupovalo jako jeden útvar, bylo rozděleno na Předlitavsko a Zalitavsko. Ještě dřívějším historickým milníkem, který zdůraznil hranici mezi těmito dvěma makroregiony, bylo Chorvatsko jako *Antemurale Christianitatis*, jako bašta křesťanstva vůči expanzivní politice Otomanské říše. Tato historická hranice zůstala do jisté míry zachována, a představuje ji právě slovinsko-chorvatská demarkační linie. Severní hranice jihovýchodní Evropy je i přesto obdobně problematicky definovatelná jako jižní hranice Evropy střední. Pluralita postulát je v tomto smyslu značná. Tomuto jistě přispívá také skutečnost,

[108] Zpočátku se jednalo o vnímané a později o fyzicky separované sféry vlivu.

[109] Až do roku 1945 byla geopolitická diskuse o konceptu střední Evropy zaměřena zejména na německé expanzionistické myšlenky (zdroj: Wolfgang J. Mommsen, „Die Mitteleuropaidee und die Mitteleuropaplanungen im Deutschen Reich vor und wahrend des ersten Weltkriegs,“ in *Mitteleuropa-Konzeptionen in der ersten Halfte des 20. Jahrhunderts*, Richard G. Plaschka et al. (Wien: Österreichische Akademie der Wissenschaften, 1995), 19-27. August Zeune použil vůbec poprvé termín „střední Evropa“ ve snaze rozdělit světové teritorium na „přirozené země“. V této souvislosti odkázal na zonální pruh mezi severní a jižní Evropou (zdroj: Jacques Le Rider, *Mitteleuropa. Auf den Spuren eines Begriffs* (Wien: Deuticke-Verlag 1994), 7).

že rozhraní mezi střední a jihovýchodní Evropou není reflektováno v současném vedení státních hranic.

2.1 USTAVENÍ POJEDNÁVANÝCH HRANIC – POLITICKO-HISTORICKÁ PERSPEKTIVA

Hranice tvoří pomyslné mantinely, jimiž se sociální skupiny vymezují na základě různých idejí či ideologií, zájmových a ovládaných územních celků a teritoriálních jednotek, tedy regionů. Tyto regiony se v čase vyvíjely a formovaly. Polohu těchto regionů, stejně jako rozsah a hranice, formovaly geografické podmínky, případně prospěch jednotlivých skupin obyvatelstva, sdílejících společné mocenské, národní, hospodářské, kulturní a jiné specifické cíle. Tyto vymezující linie se tak staly výraznou civilizační, historickou a geografickou hodnotou. Rakousko-slovinská hranice je z hlediska fyzickogeografického většinově tvořena soustavou přirozených hranic, představujících jistou duplikaci hraničního efektu. Duplikací je zde míněna skutečnost, že konkrétní oblastí neprochází pouze demarkační linie, ale také samotná fyzická bariéra. Touto fyzickou bariérou je pohoří Julské Alpy, Karavanky, Kamnicko-Savinjské Alpy, pohoří Kozjak (něm. *Poßruck*). Z přírodních bariér rakousko-slovinské hranice je vhodné zmínit také řeku Muru, tvořící také část rakousko-slovinské hranice. Oblast na pomezí těchto dvou států je definována nerovnoměrným osídlením, kdy na západní straně příhraničního prostoru je charakterizována vysokohorskou oblastí. Tato skutečnost implikuje ve srovnání s východní částí nižší míru osídlení. Dva ze tří pojednávaných států také disponují přístupem k moři,[110] z čehož mimo jiné vyplývá, že v těchto dvou případech je třeba rozlišit mezi mořskou a pevninskou státní hranicí. S ohledem na pokračující teritoriální spor mezi Slovinskem a Chorvatskem je v této diplomové práci zohledněna výlučně pevninská hranice.[111]

Zatímco u Rakouska existuje výrazná míra shody na jeho středoevropské geopolitické pozici, v případě Slovinska je určení makroregionálního postavení ztížené dějinnými událostmi a chybějícím konsenzem. Ačkoliv nad vedením externí hranice střední Evropy chybí v akademické obci a politické sféře konsenzus,[112] je v této práci považován příhraniční

[110] Ve dvou lokalitách nicméně státní hranice protíná vodní masu, jmenovitě Bodamské a Neziderské jezero.
[111] Odkaz na skutečnost pokračujícího teritoriálního sporu, který se však vztahuje na delimitaci mořské, spíše než pevninské státní hranice.
[112] Například Régis Darques, *Mapping Versatile Boundaries. Understanding the Balkans* (Montpelier, Springer, 2017), 66-67; a "Empfehlung zur Großgliederung Europas," Ständiger Ausschuss für geographische Namen, přístupné dne 12. 1. 2020, z: https://www.stagn.de/DE/1_Der_StAGN/Publikationen/StAGN_GGEuropa/grosseu_node.html.

rakousko-slovinský prostor za střední Evropu. Naopak slovinsko-chorvatský příhraniční prostor zde představuje práh do jihovýchodní Evropy. Státní hranice mezi Slovinskem a Chorvatskem je založena na mezinárodněprávní doktríně *uti possidetis iuris*, čímž bylo zabráněno svévolnému přepisování hranic v daném prostoru. Tímto bylo zčásti dosaženo teritoriální stability v regionu. Pouze zčásti z toho důvodu, jelikož do dnešních dní přetrvává slovinsko-chorvatský teritoriální spor o delimitaci mořské hranice v Piranském zálivu.[113] Označení „země střední a východní Evropy" se stalo ustálenou formou s ohledem na rozšíření EU v roce 2004. Toto regionální toponymum je však rovněž poměrně vágní, podobně jako označení „střední Evropa". V širším slova smyslu jsou do regionu zahrnovány pobaltské republiky, země Visegrádské skupiny, Rakousko a Slovinsko.

Chorvatsko je podobně jako Slovinsko kulturně a historicky spjato se střední Evropou. Jeho geografická poloha je daleko více zřejmá, jelikož se tento stát většinou svého teritoria rozkládá na Balkánském poloostrově. Demarkační linie, která odděluje Slovinsko a Chorvatsko, je již méně rozeznatelná prostřednictvím přírodně vymezujících faktorů, které hranici protínají. V tomto případě po celé své délce hranice až na několik málo výjimek prochází pahorkatinou. Na západní straně by měla být demarkační linie vedena kde kolem toku řeky Dragonji, nicméně tato část je rovněž předmětem teritoriálního sporu mezi danými zeměmi. Dále východním směrem linie prochází jednotlivými částmi Dinárských alp, jmenovitě napříč Brkinskou vrchovinou, pohořím Javorniky, Gorským Kotarem, Gotenickým horským pásem. Následně je státní hranice ve své střední části vedena tokem řek Čabranka a Kupa (slov. *Kulpa*). Poté demarkační linie zčásti prochází pohořím Žumberak (slov. *Gorjanci*), vrcholovou partiemi hory Macelj, Voglajnskou, Horno- a Středosotlanskou pahorkatinou, a Bizeljskou pahorkatinou. Na východě, jižně a jihovýchodně od města Ptuj pak linie prochází vrchovinným regionem Haloze a dále východním směrem je zčásti také vedena v toku řeky Drávy[114] a Mury. Vedení hranice je v tomto případu mnohem méně diverzifikované a tedy také obtížněji definovatelné. Dané přírodní podmínky v krajině nepředstavují jednoznačný orientační bod tak jako tomu je u rakousko-slovinské hranice. Také z tohoto důvodu bylo k delimitaci a demarkaci hranice přistoupeno na základě výše zmíněné mezinárodněprávní doktríny. Kromě mezinárodního práva jsou to ovšem také politické vlivy, které prostor utváří.

[113] Vedení pevninské demarkační linie bylo schváleno na bilaterální úrovni.
[114] Drago Perko a Rok Ciglič, „Slovenia's Regions," in *The Geography of Slovenia: Small But Diverse*, ed. Drago Perko, Rok Ciglič, Matija Zorn (Springer Nature Switzerland, Cham 2020), 231.

2.2 POLITICKÉ ASPEKTY PŘESHRANIČNÍ SPOLUPRÁCE ANALYZOVANÉHO PROSTORU

Politická integrační iniciativa se v příhraničním rakousko-slovinském prostoru poprvé projevila v roce 2001, kdy došlo ke zřízení přeshraniční teritoriální jednotky Euroregion Graz-Maribor. Tato jednotka byla následně v roce 2002 začleněna do vzniknuvšího europaregionu Jadran-Alpy-Panonie. Analyzovaný prostor je geografickým středem této rozsáhlejší transnacionální kooperační oblasti, zahrnující severoitalské regiony Veneto, Friuli-Venezia-Giulia, teritorium Slovinska, subregiony Chorvatska (zejm. Rijeka a Záhřeb) a západní část panonského regionu v Maďarsku. Prostor tohoto vzniknuvšího regionu nyní zahrnuje celé v této práci analyzované teritorium.

Z uvedeného vyplývá, že se s ohledem na vývoj přeshraniční spolupráce jedná o dynamický region. Období počátku 90. let 20. století je periodou, v jejímž rámci došlo k formaci nových, moderních národních států, a to také ve srovnání s napoleonským obdobím, během něhož došlo k ustavení řady státoprávní subjektů.[115] Pozadí existence současné slovinsko-chorvatské hranice je uvozeno dezintegrací Socialistické federativní republiky Jugoslávie (dále jen „SFRJ“).[116]

Tato skutečnost určuje rovněž charakter hranic Slovinska a Chorvatska. Rakouská státní hranice mezi Rakouskem a dnešním Slovinskem byla zčásti ustavena na základě dějinné hraniční linie mezi historickými korunními zeměmi Korutany a Kraňsko.[117] Delimitace a pozdější demarkace této linie byla upravena ve smlouvě ze Saint-Germain-en-Laye v roce 1919.[118] Naopak státní hranice mezi Slovinskem a Chorvatskem měla v minulosti kvalitativně odlišný charakter, jelikož představovala vnitřní, národnostní hranici mezi dvěma republikami

[115] Chauncy D. Harris, „New European Countries and Their Minorities.“ *Geographical Review* 83, no. 3 (1993): 301. doi:10.2307/215732.
[116] Průběh geneze států v jihovýchodní Evropě v 19. a na počátku 20. století, byl poznamenán formováním moderních národních identit, založených na etnickém principu s prvkem rozlišování „my“ a „oni“. Inkluze etnických „oni“ v rámci seskupení národů implikovala jejich částečnou asimilaci. Relevantní příklady jsou kolonizační procesy ve střední Evropě, kde státy usilovaly nejen o uspokojení socioekonomických potřeb obyvatel, ale také o konsolidaci etnických a národních pozic, stejně jako hranic (zdroj: Dubravka Mlinarić a Snježana Gregurović, „Prilog promišljanju oblikovanja hrvatskih granica u povijesnoj i suvremenoj perspektivi.“ *Geoadria*, vol. 23, no. 2, 2018, 163).
[117] Bojan-Ilija Schnabl, „Dux Karastus – Duces Carantanorum – Karawanken/Karavanke,“ in *Enzyklopädie der slowenischen Kulturgeschichte in Kärnten/Koroška. Von den Anfängen bis 1942, Band 1: A-I; Band 2: J-PL; Band 3: PO-Z*, ed. Katja Sturm-Schnabl a Bojan-Ilija Schnabl (Wien: Böhlau Verlag, 2016), 595.
[118] Čl. 27, bod 3 a 4 Smlouvy ze Saint-Germain-en-Laye.

SFRJ. Na základě vzniku nástupnických států tohoto státoprávního útvaru byla daná hranice ustavena jako fixní, a to prostřednictvím mezinárodněprávní doktríny *uti possidetis iuris*.[119]

Po rozpadu SFRJ v roce 1991 vzniknuvší nezávislé Slovinsko započalo s úsilím deperiferializace tamních příhraničních regionů skrze projekty přeshraniční spolupráce. Tento přístup koresponduje s přípravou země na zapojení do evropských struktur a *de facto* návratu do Evropy.[120] V současnosti je do přeshraniční spolupráce zapojeno celé slovinské příhraničí, nicméně relevantní jsou zde regiony směrem do rakousko-slovinské a slovinsko-chorvatském příhraničí. Jedním z důvodu nízké četnosti euroregionálních sdružení může být skutečnost, že iniciativa za vznik doposud jediného euroregionu[121] neměla původ na slovinské, nýbrž na rakouské straně.[122] Důvodem může být neochota sdílení moci, jelikož Slovinsko je značně centralizovaný stát.[123] Nastalá situace je dále ztížena pokračujícím teritoriálním sporem s Chorvatskem, který narušuje větší rozvoj přeshraniční spolupráce (potenciálně také vznik euroregionů) na nejdelší slovinské hranici.[124] Slovinsko má ale k přeshraniční spolupráci díky své malé rozloze ideální předpoklady. Kolem 90 % slovinského území (v rámci teritoriálně-statistických jednotek NUTS III) splňuje podmínky Evropské unie pro realizaci přeshraniční spolupráce.[125] Potenciál ke vzniku euroregionů a rozvoji přeshraniční spolupráce je tedy značný.[126]

Lze říci, že poslední dvě dekády dominuje studiím zaměřeným na evropský prostor dynamika *policymaking*, a to uvnitř víceúrovňového pole působnosti nadnárodního vládnutí.[127]

---

[119] Tato doktrína odkazuje na princip mezinárodního práva, kterým se stanoví, že nově ustavené suverénní státy si mají zachovat původně vnitřní hranice (nyní státní), které jejich předchozí závislá oblast měla před deklarací nezávislosti.

[120] Karen Henderson, *Back to Europe: Central and Eastern Europe and the European Union*. Philadelphia: UCL Press, 1999, 241. Slovinsko je označováno za středoevropský stát (zdroj: Mirko Pan, „The Main Geographic Facts of Slovenia," in *Slovenia: Geographic aspects of a new independent European nation*: published on the occasion of the 27th International geographical congress at Washington 1992, The Association of the Geographical Societies of Slovenia, Lublaň 1992, 6).

[121] Euroregion Štýrsko-severovýchodní Slovinsko.

[122] Petr Holeček, „*Euroregiony na území České republiky, Rakouska a Slovinska a jejich přínos pro rozvoj pohraničí a přeshraniční spolupráci*" (diplomová práce, Univerzita Palackého, Katedra geografie, 2008), str. 50.

[123] Nicole Lindström. *Europeanization and sub-national governance in Slovenia*. Studie prezentována na společném jednání ECPR k sociálnímu regionalismu v západní a východní Evropě. Granada, 15. - 19. 4. 2005, s. 1. https://ecpr.eu/Filestore/PaperProposal/76d206bf-5659-48c4-9d57-0c6887afa72c.pdf.

[124] Holeček, „*Euroregiony na území České republiky, Rakouska a Slovinska a jejich přínos pro rozvoj pohraničí a přeshraniční spolupráci*," 50.

[125] Holeček, „*Euroregiony na území České republiky, Rakouska a Slovinska a jejich přínos pro rozvoj pohraničí a přeshraniční spolupráci*," 50.

[126] Holeček, „*Euroregiony na území České republiky, Rakouska a Slovinska a jejich přínos pro rozvoj pohraničí a přeshraniční spolupráci*," 50.

[127] Christopher J. Bickerton, *European Integration: From Nation-States to Member States* (Oxford: Oxford University Press, 2012), 8.

Tato skutečnost je v kontrastu s původními teoriemi evropské integrace, a sice funkcionalismem, intergovernmentalismem, federalismem a také internacionalismem.[128] Dle článku 174 Smlouvy o fungování Evropské unie (dále také „SFEU“) je stanoveno, že EU „se zaměří na snižování rozdílů mezi úrovní rozvoje různých regionů“. V této klauzuli je implicitně zahrnut impuls s integračními konotacemi. Dle výše zmíněného článku má být zvláští pozornost věnována také přeshraničním regionům, které jsou „závažně a trvale znevýhodněny přírodními nebo demografickými podmínkami“.[129] Lze říci, že takové oblasti jsou zpravidla periferní, a tedy znevýhodněné. Tak lze také charakterizovat jak rakousko-slovinské, tak slovinsko-chorvatské příhraničí. Vstup Slovinska do EU v roce 2004 a jeho členství v schengenském prostoru od roku 2007 zapříčinily, že do vstupu Chorvatska do EU byla hranice mezi těmito státy transformována na „externí hranici“ EU a schengenského prostoru, resp. na fixní demarkační linii. Průběh této transformace je znázorněn na schématu č. 3 níže.

Schéma č. 3 – Transformace demarkačních linií daného regionu v období let 1991-2013

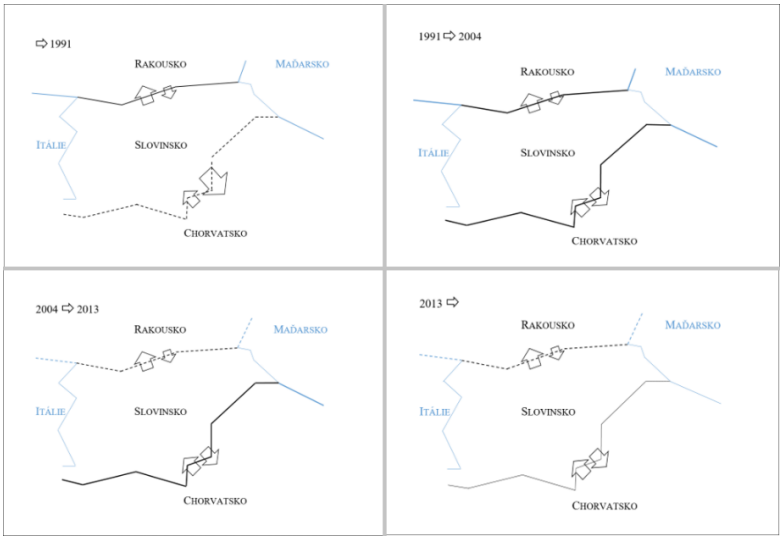

Zdroj: Vlastní zpracování dle informací uvedených v: Birte Nienaber, John McDonagh a Michael Woods (ed.), *Globalization and Europe's Rural Regions* (New York: Routledge 2016), 128.
Poznámka: Černou barvou vyznačené hranice označují ty demarkační linie, které jsou předmětem zájmu této práce.

Od vstupu Chorvatska do EU v roce 2013 zůstává hranice se Slovinskem fixní. Třebaže externí hranice EU zanikla a posunula se mezi Chorvatsko, Bosnu a Hercegovinu a Srbsko, snížená prostupnost státní hranice je zde zapříčiněna přítomností hranice schengenského

[128] Ibidem, s. 8 (pozn.: Internacionalismus je napojen na progresivní politiku Altiera Spinelliho a Ernesta Rossiho – viz Manifest z Ventotene).
[129] Smlouva o fungování Evropské unie, *Úřední věstník Evropské unie*, konsolidované znění ze dne 26. 10. 2012, https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:12012E/TXT&from=EN.

prostoru. Tato skutečnost se kromě pokračujících hraničních kontrol do přeshraniční spolupráce nepromítá, tedy není překážkou integračnímu, resp. reteritorializačnímu procesu. Tato teze je podložena tím, že v daném přeshraničním prostoru jsou implementovány operační programy Evropské územní spolupráce, potažmo kohezní politiky EU.

K mezinárodní podpoře vstupu zemí do EU je možné o Rakousku říci, že členství Slovinska podporovalo.[130] Naopak v případě Chorvatska byl vstup do EU pozdržen v návaznosti na již zmíněný teritoriální spor související s delimitací a demarkací mořské a pevninské hranice.[131] Hovoříme-li o politických aspektech dané problematiky, tedy teritorializace, jako formální počátek reteritorializace zde není vnímán vstup dotčených zemí do EU. Na dané příhraniční regiony totiž byly aplikovány nástroje politiky soudržnosti již od období, kdy bylo zřejmé, že zahájily přístupová jednání s EU. V návaznosti na tuto skutečnost je možné říci, že proces reteritorializace zpravidla probíhá od chvíle, kdy jsou tyto nástroje implementovány. Například v případu rakousko-slovinské hranice to byl operační program Interreg s označení IIIA.[132] Tento nástroj byl aktivován již v roce 2000, resp. čtyři roky před vstupem Slovinska do EU. Participace Slovinska na přehsraniční spolupráci nicméně *de facto* započala již po vstupu Rakouska do EU v roce 1995. V tomto období je datován počátek implementace nástroje PHARE CBC.[133] Na slovinsko-chorvatském příhraničí byl od počátku programového období (dále také „PO“) 2007-2013 aplikován tzv. nástroj předvstupní pomoci. Tímto je zde naznačeno, že reteritorializace tohoto prostoru také probíhala již před vstupem Chorvatska do EU v roce 2013.

Struktura řízení kohezní politiky EU se v daných státech liší. Jelikož je Rakousko federací, kompetence v oblasti přeshraniční spolupráce jsou do jisté míry delegovány na zemské vlády, v tomto případě vlády Korutan a Štýrska, případně také Burgenlandu.

[130] Steven G. Ellis a Lud'a Klusáková, *Imagining Frontiers, Contesting Identities* (Pisa: Edizioni Plus, 2007), 218.
[131] Později po příslibu ochoty Chorvatska k postoupení sporu k Evropskému rozhodčímu soudu Slovinsko svůj postoj přehodnotilo ve prospěch chorvatského členství v EU.
[132] Republic of Slovenia, Government Office for Development and European Cohesion Policy, „Ex-post Evaluation of the Operational Programme of Crossborder Cooperation Slovenia-Austria 2007-2013,“ *Interreg Slovenia-Austria* (webová stránska), Maribor-Pécs, listopad 2015, 94, http://www.si-at.eu/en/wp-content/uploads/sites/3/2016/11/Final-evaluation-report.pdf. Tohoto operační programu se neúčastnil Burgenland (zdroj: Technisches Sekretariat INTERREG IIIA/PHARE CBC, *Grenzüberschreitende Zusammenarbeit* Österreich-Slowenien, https://www.yumpu.com/de/document/read/28173425/informationsfolder-asterreich-raumplanung-steiermark).
[133] Eva-Maria Wutte-Kirchgatterer, *Vom Wegnehmen der Grenze. Ein Interventionsforschungsprojekt zur Situation im grenzübergreifenden EU-Programm Slowenien-Österreich 2007 bis 2013* (Hamburg: Disserta Verlag, 2016), 25.

Ve Slovinsku[134] a Chorvatsku, jakožto centralizovaných států, je tato problematika řízena vládami v Lublani a Záhřebu. Komplexnější struktura řízení politiky soudržnosti v rámci rakouského teritoria je naznačena schématem č. 4.

Schéma č. 4 – Úrovně plánování evropských regionálních OP v Rakousku

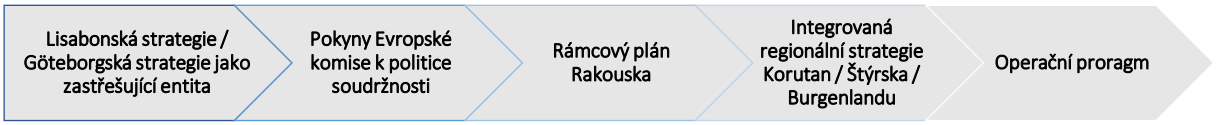

Zdroj: vlastní zpracování na základě informací uvedených v: Eva-Maria Wutte-Kirchgatterer, *Vom Wegnehmen der Grenze. Ein Interventionsforschungsprojekt zur Situation im grenzübergreifenden EU-Programm Slowenien-Österreich 2007 bis 2013* (Hamburg: Disserta Verlag, 2016), 28.
Poznámka: Schéma č. 3 doplněno o spolkové země Korutany a Burgenland. Dané schéma tvorby operačního programu je zde uvedeno, jelikož programy tohoto typu jsou reálnými nástroji implementace politiky soudržnosti EU a výše zmíněný článek 174 SFEU (pozn. bývalý článek 158 Smlouvy o ES).

[134] Kompetenční rozhodnutí v těchto otázkách ve Slovinsku provádí Vládní kancelář pro rozvoj a evropskou kohezní politiku, která je odpovědná za řízení a implementaci této politiky.

KAPITOLA 3 : VÝZKUMNÝ TEORETICKÝ RÁMEC

V rámci této kapitoly je představen teoretický rámec užitý v diplomové práci. Záměrem textu je upřesnit konceptualizaci toho, co představuje středobod zájmu předkládané práce a propojení s teoreticko-metodologickým prostředím. Jedná se o ozřejmení konkrétních terminologických charakteristik přímo souvisejících s konceptem reteritorializace v analyzovaném kontextu. Zvolený teoretický rámec vhodně reflektuje problematiku reteritorializace. Z výše uvedeného je zřejmé, že evropský integrační proces je skrze de- a reteritorializaci napojen na proces globalizace. Důsledkem výskytu tohoto fenoménu dochází k významovému posunu a postavení teritoriálních hranic a teritoria jako takového. Většinově se lze například setkat s názorem, že vstupem do EU se úměrně snižuje význam teritoriálních hranic mezi jednotlivými členskými státy.[135] S ohledem na výzkum v rámci hraničních studií tak muselo dojít k posunu významu uvnitř sociogeografického rámce. Ačkoliv se evropský integrační proces odehrává na několika úrovních (sociální, ekonomické, politické a sociálně geografické), práce primárně analyzuje především sociogeografický prizmat uvedeného typu integrace. Tato volba je podmíněna skutečností, že hraniční linie a teritorium představují *a priori* sociální konstrukt.

3.1 VÝZKUMNÝ RÁMEC HRANICE-TERITORIUM-PŘESHRANIČNÍ SPOLUPRÁCE-SYMBOLIKA

Sociálně geografické pojetí napomáhá v ustavení analyzované problematiky v širší teoretické kontextualizaci. Rámec, který byl pro předkládaný text zvolen, je dán skutečností, že v návaznosti na vstup post-socialistických zemí do EU se začaly utvářet regiony, které jsou spojovány do „nového evropského regionu“.[136] Zároveň je třeba uvést, že v souvislosti s tímto se vyvíjejí nové funkční a spádové oblasti, které nejsou omezeny přítomností státních hranic.[137] Zvolený rámec byl v zásadě konstruován tak, aby přímo souvisel jednak s evropským integračním procesem a tedy projevem reteritorializace, na straně druhé má tento zajistit propojení s prostorovou a sociální reorganizací, která je zachycena v akademických textech

[135] Paasi, „Boundaries in a Globalizing World,“ 462.
[136] Lučka Lorber. Unyfying diverse areas into new European regions: the case of the border areas Prekmurje (Slovenia), Burgenland (Austria), Gyoer-Moson-Sopron, Vas, Zala (Hungary). In: Ana Maria de Souza Mello Bicalho (ed.), Scott William Hoefle (ed.). *The regional dimension and contemporary challenges to rural sustainability* (Rio de Janeiro: Laboratório de Gestão do Território, Universidade Federal do Rio de Janiero; Montréal: Commission on the Sustainability of Rural Systems, International Geographical Union, 2004), 68.
[137] Ibidem, s. 68.

podrobených diskurzivní analýze. Právě z tohoto důvodu byl určen a nastaven rámec hranice, teritorium, přeshraniční spolupráce a symbolika přeshraničního prostoru.

Jak již bylo naznačeno, za stěžejní teoretické koncepty zde byly označeny ty, které s reteritorializací sociogeografického prostoru přímo souvisí. V této kapitole je nastavena vzájemná provázanost každého ze zvolených teoretických konceptů vůči výzkumné otázce. Základními pojmy byla přeshraniční spolupráce, hranice, teritorium a regionální symbolika. Všechny jsou do jisté míry propojené v souvislosti s evropským integračním procesem. Zároveň je tato kapitola stěžejní pro parametrizaci výzkumného rámce a pro diskurzivní analýzu.

3.1.1 HRANICE

> „Hranice jsou a priori dvoustranné a nejednoznačné kvality. Může se jednat o pojící element vůči ostatním, nebo naopak o bariéru proti nim. (…). Hranice jsou nutností, protože bez nich - a to bez rozdílu - nemůže existovat žádná identita, žádná forma, žádná individualita; nemůže existovat ani sama existence, jelikož bez hranic se stane prostor beztvarým. Hranice tvoří realitu, poskytují kontury a rysy, budují osobní a kolektivní individualitu."
>
> *Claudio Magris*[138]

Z hlediska sociální a politické geografie lze říci, že hranice je nejviditelnější atribut s ohledem na limitování suverenity. V období před počátkem působení globalizačních vlivů představovaly hranice především nástroj sociálního vymezení, a to ve smyslu exkluzivním a inkluzivním.[139] V moderních dějinách pak tyto byly chápány jako *quasi* materiální elementy v kulturní krajině a vnímány jako linie, které rozlišují „mocenské struktury" a suverénní státy.[140] Tyto části poskytují příležitosti ke spolupráci, stejně jako příčiny neshod (např. v souvislosti s existujícími teritoriální spory apod.).[141] V moderním mezinárodním právu v 18. a 19. století, se hranice stávají prostorem pro delimitaci suverénních teritorií státu.[142]

Ačkoliv byl fenomén hranic doposud podroben mnohým, nejen sociálněvědním analýzám, je tento fenomén nadále spojen s chybějícím jednotným, resp. společně přijímaným teoretickým základem.[143] S ohledem na tuto skutečnost byla pro samotný definiční rámec

---

[138] Claudio Magris, *Utopie und Entzauberung: Geschichten, Hoffnungen und Illusionen der Moderne* (München, Carl Hanser Verlag, 2002), 52.
[139] V klasické antice byly hranice vnímány jako exkluzivní a součást obranné struktury (zdroj: Vrban, „Borders as an Interdisciplinary Problem: Territoriality and Identity - Past and Present," 9).
[140] Paasi, „Boundaries in a Globalizing World," 462.
[141] Ibidem, s. 462.
[142] Vrban, „Borders as an Interdisciplinary Problem: Territoriality and Identity - Past and Present," 9.
[143] John R. V. Prescott, *Political Frontiers and Boundaries* (Abingdon, Oxon: Routledge, 2015), 8; a David Newman, „The lines that continue to separate us: borders in our 'borderless'world," *Progress in Human Geography* 30, 2 (2006): 1, doi: 10.1191/0309132506ph599xx.

hranic přijata sémantická terminologie představená Johnem R. V. Prescottem.[144] Dle této terminologie se obvykle rozlišují následující zdánlivě synonymní odborné termíny: a) *boundary* (hranice) odkazuje na již demarkovanou, tj. vyznačenou linii, b) *frontier* (rovněž hranice) je užíváno v souvislosti s rozsáhlejší zónou v bezprostřední blízkosti hranice, c) *borderland* (příhraničí) odkazuje na přechodovou zónu, uvnitř které se nachází hranice.[145]

Posledně zmiňované terminologické označení odkazuje vztah mezi hranicí jako takovou a krajinou skrze kterou hraniční linie prochází.[146] Ačkoliv je samotná demarkační linie pro tuto práci významná, neboť představuje jistý socio-geografický práh, ona přechodová zóna je lokalitou, ve které je v této práci sledován proces reteritorializace.

Význam a funkce hranic existovaly vždy. Ovšem odvrácením se od homogenizace charakteristické pro stát směrem k (de)teritorializovaným přeshraničním aktivitám, dochází k projevům nových možností pro zohlednění sociálních praktik. Smysl hranice však stále vychází z významu teritoriality jakožto organizačního principu politického a sociálního života.[147] Hranice i nadále má svůj význam, zejména v tom ohledu, že jednotlivé státy determinují svou vlastní teritoriální exekutivu.[148] S ohledem na funkce hranic jsou také hierarchicky nejvýše postaveny významy reflektující mezinárodní vládnutí.[149] Mezi další funkce hranice lze zahrnout ty, které odkazují na nástroj státní politiky, teritoriální kontroly, ale také na základní „stavební prvek" existence konsolidované sociální identity[150] a fundament konceptu *nation-building*.[151] Z hlediska kulturní funkce hranic jsou tyto demarkační linie také kulturními procesy, symboly a institucemi zároveň, které konsekventně generují specifika mezi jednotlivými sociálními skupinami.[152] Funkce hranic může být rozlišena také místně, kdy směrem mimo hranice a teritorium je jejich funkce sjednocujícího charakteru, zatímco opačný směr reflektuje oddělení určité sociální skupiny od ostatních. Hranice jsou jako instituce a diskurzy rozšířeny v rámci celé společnosti, tedy ne pouze v příhraničních regionech.

[144] Prescott, *Political Frontiers and Boundaries*, 13-14.
[145] Ibidem, s. 13-14.
[146] Ibidem, s. 13-14.
[147] Anderson a O'Dowd, „Borders, Border Regions and Territoriality: Contradictory Meanings, Changing Significance," 594.
[148] Alexandra Schwell, *Europa an der Oder: Die Konstruktion europäischer Sicherheit an der deutsch-polnischen Grenze* (Bielefeld: Transcript Verlag, 2015), 22.
[149] Prescott, *Political Frontiers and Boundaries*, 13-14.
[150] Paasi, „Boundaries in a Globalizing World," 469.
[151] Vrban, „Borders as an Interdisciplinary Problem: Territoriality and Identity - Past and Present," 9.
[152] Paasi, „Boundaries in a Globalizing World," 469.

Hranice jsou tak mnohovrstevnatým elementem sociálních aktivit, jehož význam se mění v čase.[153] Jeho podstata nicméně zůstává doposud nezměněna, jelikož nadále představují limity suverenity. Fyzický prostor, stejně jako politické hranice, jsou tedy nadále významné faktory organizace sociálního prostoru. V souvislosti s počátky tzv. konce dějin, jehož autorem je Francis Fukuyma, se zájem o fenomén hranice a prostoru v odborných kruzích naopak zvýšil.[154] Ze stejného období jsou také teze o snižování významu hranice jako takové.[155] Zastánci konsolidovaných politickogeografických tezí vnímají hranice (*boundaries*) jako ustálené entity.[156] Stejně tak je teritorialita nebo suverenita z pozic této skupiny sociálních geografů nadále vnímána esencialisticky, tj. přiklání se k modernistickému jazyku tradiční sociální a politické geografie,[157] tedy že teritorialita a suverenita jsou aspekty upravující společenské, resp. světové uspořádání. Hranice jsou především „politickými entitami", tedy jsou produktem lidské kultury a představ o členění prostoru. Jejich tvorba zahrnuje volby mezi oponujícími se vizemi s ohledem na divizi geografického prostoru a s ohledem na správu také dominujících autorit. V rámci ustavování demarkačních linií a následné existenci je tedy přítomen aspekt delimitace, reprezentační a identitární politiky. Tímto přístupem je zajištěna reálná (zejména institucionální) separace entit jedné od druhé, přičemž jejich významy jsou zastupovány specifickým způsobem tak, že dovolují vyjadřování konsolidovaných identitárních výrazů a paralelně přímo zamezují výskytu odlišných identitárních výrazů.

Hranice lze také chápat jako kondenzované vícevrstevnaté procesy, jejichž význam pramení nejen z ekonomické síly. Jedná se také o spojitost s akumulovanou historií a kulturou nadále existujících politicko-teritoriálních entit, tedy států. Jedním z důvodů, proč přetrvává zájem o demarkační linie, je globalizační proces a bezprecedentní tok kapitálu, zboží a myšlenek napříč celým světem. Tento proces generuje problematizaci dominantního vnímání hranic, hraničních linií a suverenity. Hranice v neposlední řadě vytváří prostor a strukturu mocenských vztahů: jako společenský prostor vytvářejí hranice mocenské vztahy a zároveň jsou místem mocenských vztahů.[158] Současně základní význam hranic není jedinečný

[153] Například kvůli existenci nadnárodních společností.
[154] Doris Wastl-Walter, Introduction. In: *The Routledge Research Companion to Border Studies*, Doris Wastl-Walter (ed.), Taylor & Francis Group, 2011, 2.
[155] Ken'ichi Ōmae, *The End of the Nation State: The Rise of Regional Economies* (New York: Simon and Schuster Inc., 1995), 28-29.
[156] Například: David Newman, „Boundaries, Borders, and Barriers: Changing Geographic Perspectives on Territorial Lines," in *Identities, borders, orders: rethinking international relations theory*, ed. Mathias Albert, David Jacobson, Yosef Lapid (Minneapolis: University of Minnesota Press, c2001), 137.
[157] Paasi, „Boundaries in a Globalizing World," 468.
[158] Schwell, *Europa an der Oder: Die Konstruktion europäischer Sicherheit an der deutsch-polnischen Grenze*, 21.

pro politické systémy, ale naopak pro sociální svět.[159] Hranice se projevují v sociálních praktikách a diskurzech, přičemž jsou „součástí institucionalizace území“.[160]

Geopolitika je souhrnné disciplinární označení pro politickou geografii, která byla ustavena Karlem Haushoferem. Tento geograf zdůrazňoval význam a roli geografie při tvorbě politik, jež byly akcentovány v Německu ve 20. letech 20. století. Haushofer navrhl, aby kulturní hranice aby založeny na základě populačního faktoru s vysokou mírou etnické homogenity.

Na hraniční linii jako takovou lze rovněž nahlížet skrze její teritoriální kontext.[161] K této linii přiléhající oblasti pak nesou přívlastek „příhraniční“. V tomto ohledu se jedná o původní koncept představený Friedrichem Ratzelem. Ve spojení s evropským integračním procesem je třeba si položit otázku, zda nadále platí Ratzelova teze, že příhraniční oblasti jsou realitou a hraniční linie abstrakcí.[162] Zonální charakter hranic a příhraniční oblastí, který byl představen Charlesem B. Fawcettem v roce 1918, rovněž odkazuje na jejich tranzičně-liminální, respektive přechodovou povahu.[163]

Vytvořením diskurzu se smyslem separace na „my“ a „oni“ jsou zároveň utvářeny oddělené identity také s pomocí vymezení a uchování hraniční linie. Její lokace, respektive vedení se může v čase vyvíjet (a zpravidla vyvíjí), jelikož některé skupiny nebo teritoria expandují a jiné ustupují.[164] Co naopak nelze říci je, že snížení míry suverenity neznamená ztrátu teritoriality. Regionalizace na mezinárodnía vnitrostátní úrovni nabývá nových forem teritoriální organizace řízení a také skrze spojení nových forem hranicemi vymezeného prostoru.[165] Teritoriální restrukturalizace se odehrává neustále společně s nástupem nových mocenských aktérů. Teritorium stejně jako hranice procházejí neustálým „odosobněním“.[166]

[159] Ibidem, s. 22.
[160] Ibidem, s. 22.
[161] Prescott, *Political Frontiers and Boundaries*, 12.
[162] Ibidem, s. 12.
[163] Ibidem, s. 12.
[164] Newman, „On borders and power: A theoretical framework,“ 13-25.
[165] John Agnew, „The territorial trap: The geographical assumptions of international relations theory,“ *Review of International Political Economy*, vol. 1, no. 1, 1994, 54, doi: 10.1080/09692299408434268, a Brenner, „Globalisation as Reterritorialisation: The Re-Scaling of Urban Governance in the European Union.“ 435.
[166] Adriana Kemp, „The Frontier Idiom on Borders and Territorial Politics in Post-1967 Israel,“ *Geography Research Forum*, vol. 19, 2000, 83; a Forsberg, „The Ground without Foundation: Territory as a Social Construct,“ 11.

Ať už je forma reteritorializace jakákoliv, teritorium zůstává významnou dimenzí politické a sociogeografické úrovně.[167]

Jinými slovy, ačkoliv se stát v globalizovaném světě stává méně významným aktérem, teritorium je nadále primárním aspektem geopolitické disciplíny a geopolitiky a tedy i sociální geografie jako takové.[168] Z tohoto důvodu je teritorium zařazeno do teoretického rámce pro vykonání diskurzivní analýzy.

3.1.2 TERITORIUM

Koncept teritoria je do teoretického rámce zahrnut na základě skutečnosti, že i přes probíhající de- a reteritorializaci je zachován jeho význam pro koncept státu. Tento termín odkazuje na ohraničený prostor, který je obýván jedinci, sociálními skupinami, institucemi typickými pro moderní stát.[169] Teritoriální „neměnnost" a exkluzivita státní teritoriality učinila samotné teritorium fundamentální charakteristikou (vestfálského) státu.[170] S teritoriem jako takovým souvisí rovněž rámec vestfálské suverenity[171], která již dlouho zahrnuje model občanství a teritoriálně založených identitárních narativů, které obvykle sahají do minulosti.[172] Tuto tezi potvrzuje také C. Flint, když zmiňuje, že „teritorium lze definovat jako prostředek ohraničení nebo delimitace politické jurisdikce, stejně jako identity".[173] Teritorium, jako výrazně propojený koncept s problematikou hranice, figuruje z pohledu tradiční teorie zaměřené na stát (něm. *Staatslehre*) jako jeden z jeho základních elementů. Navzdory tomuto není ovšem zcela zřejmé, do jaké míry představuje teritoriální hledisko ustavující element existence státu.[174] Konsenzus je naopak pozorován v oblasti, že teritoriální delimitace státu nadále figuruje jako základní koncept teritoriality a výkonu jeho teritoriální suverenity na vnitřní straně státní hranice, tj. aspektu vyjádření státní autority.[175] Teritorium je tak především prostorem limitovaným hranicí, která vymezuje region, uvnitř něhož stát může vykonávat své právo

[167] Tuomas Forsberg, „Beyond Sovereignty, Within Territoriality: Mapping the Space of Late-Modern (Geo) Politics," *Cooperation and Conflict Journal* 31, no. 4 (1996): 367.
[168] Elden, „Missing the point: globalization, deterritorialization and the space of the world," 9.
[169] Anssi Paasi, „Territory," in *A Companion to Political Geography*, ed. John Agnew, Katharyne Mitchell a Toal Gerard (Oxford: Blackwell, 2003), 111.
[170] Virginie Mamadouh, „The territoriality of European integration and the territorial features of the European Union: the first 50 years," *Tijdschrift voor economische en sociale geografie* 92 (2001), 422.
[171] Vestfálská suverenita je pojem, který je propojen s aprioriní rovnováhou a rovností mezi státy (zdroj: Gerry Simpson. *Great Powers and Outlaw States: Unequal Sovereigns in the International Legal Order* (Cambridge: Cambridge University Press, 2004, 35).
[172] Paasi, „Territory," 5.
[173] Colin, *Introduction to Geopolitics*, 173.
[174] Sassen, *Territory, authority, rights: from medieval to global assemblages*, 418-419.
[175] Paasi, „Territory," 5.; a Sassen, *Territory, authority, rights: from medieval to global assemblages*, 418-419.

suverenity.[176] Pro stát je tímto legitimizována operacionalizace jeho specifičnosti a exkluzivního práva.[177]

Příhraniční regiony v rámci chápání teritoria jsou pro potřeby této práce definovány jako oblasti, které jsou bezprostředně přiléhající k hranici mezi dvěma či více národními státy.[178] Tzv. integrované příhraniční regiony pak odkazují na stav, kdy národní státy odstranily hlavní politické rozdíly (viz prostorová monotopie) mezi sebou, stejně jako překážky formálního charakteru s ohledem na volný pohyb osob, zboží a kapitálu.[179] V jejich rámci je koncept víceúrovňového vládnutí považuje EU za zřízení, kde je úroveň přijímací rozhodnutí rozšířena napříč různými teritoriálními úrovněmi, např. evropskou, národní a mikroregionální.[180]

3.1.3 PŘESHRANIČNÍ SPOLUPRÁCE

Za hlavní teritoriální nástroje evropského integračního procesu lze označit Evropskou územní spolupráci, která zaštiťuje operační program Interreg, stejně jako jiné přeshraniční iniciativy typu euroregionů nebo Evropské seskupení pro územní spolupráci.

Přeshraniční regiony začaly být vnímány jako prostředí vlastní integrace, které může do určité míry překonat (některá) omezení vestfálské teritoriality.[181] Hraniční regiony jsou obvykle svou periferní polohou znevýhodné (nejedná-li se o region, kde se zároveň nachází centrum[182]). Obecně lze říci, že hranice staví příhraniční regiony ve většině případů do nevýhodného postavení. Tyto regiony se potýkají s dějinnými důsledky samotného procesu utváření státu, které jsou nezřídka reflektovány v konceptu přeshraniční spolupráce. Skrze výraz „pohraniční oblast" je možné definovat prostor rozkládající se po obou stranách hranice. Příhraniční oblast je naopak lokalizována v celé délce jedné hranice.

Označení „přeshraniční spolupráce" může být zavádějící. Vymezení tohoto termínu je následovné: a) spolupráci, která probíhá v prostoru přes státní hranici, lze interpretovat jako spolupráci přednostně zaměřenou na překonání hranice jako takové, b) stejně tak může být

[176] Právo suverenity musí být v zásadě v souladu s mezinárodním právem.
[177] Arnaud Lechevalier a Jan Wielgohs, *Borders and Border Regions in Europe: Changes, Challenges, and Chances* (Bielefeld: Transcript Verlag, 2013), 49.
[178] Strüver, „Everyone Creates One's Own Borders': The Dutch–German Borderland as Representation," *Geopolitics* 3 (2004), 629.
[179] Ibidem, s. 629.
[180] Söderbaum, „Exploring the Links between Micro-Regionalism and Macro-Regionalism," in *Global politics of regionalism: theory and practice*," 90.
[181] Joren Jacobs a Krisztina Varró, *The 'reterritorialization' of governance in the Dutch borderlands: A view from assemblage theory* (Nijmegen Centre for Border Research, Radboud University, The Netherlands, 2011), 3.
[182] Jako příklad lze uvést polohu hlavních měst Rakouska a Slovenska, která jsou situaována v těsné blízkosti státní hranice.

požadavek k překročení hranice pouze důsledkem spolupráce, c) tuto problematiku je možné chápat také jako spolupráci hranici zdůrazňující. Takováto spolupráce pak může být účelná a ne prováděna navzdory hranici.[183]

Přeshraniční spolupráci lze tedy chápat jako soubor všech sociálních či kulturních administrativních, ekonomických, technických aktů a opatření. V zásadě by jejich cílem mělo vždy být pozitivní zachování sousedských vztahů a rovněž rozvoj vztahů mezi subjekty po obou stranách hranice. Aspekty plného využití tohoto typu spolupráce jsou v praxi omezené, jelikož ve většině případů nevymezují legislativní rámce členských států EU právní zajištění přeshraniční spolupráce.[184]

3.1.4 SYMBOLIKA RETERITORIALIZOVANÉHO PŘESHRANIČNÍHO PROSTORU

Význam místa jako prostoru lze napojit na individuální subjekty, jimiž jsou k sobě přibližovány dimenze regionálně-povahové, sociální a kulturní. Přeshraniční interakce nepředstavuje bezprecedentní příklad kontaktu těchto dimenzí, jelikož hranice nebyly v minulosti hermeticky uzavřené a tedy neprostupné. Co naopak v jistém smyslu nemá precedent, je konstrukce *quasi* mikroregionů, které se staly explicitiním strategickým cílem prosazovaným souborem veřejných a privátních sil uvnitř a mimo teritorium vymezené státními hranicemi. Symbolika takto ustaveného prostoru může být reprezentována mimo jiné vlastními symboly, jako např. vlajky, případně jinými charakteristickými znaky typu log.[185] V jistém smyslu může být symbol tohoto prostoru zastoupen také přeshraniční identitou. Její případná geneze je možná v dlouhodobém spíše než krátkodobém a střednědobém časovém horizontu. Přítomnost tohoto typu identity je také jednou z proměnných, které jsou v rámci diskurzivní analýzy zkoumány.

Je třeba zdůraznit, že euroregion je důsledkem dynamické teritorializace, přičemž se zaměřuje na ustavení ohraničeného prostoru, v jehož rámci je prováděna veřejná politika a související projekty.[186] Teritoriální základ přeshraniční reteritorializace, stejně jako proces teritoriálního nastavení přeshraničního prostoru, jsou euroregiony, které přeshraniční reteritorializaci spolu s přeshraniční spoluprací formují. Jedna z nejvýznamnějších rolí

[183] Daniel Storbeck. *Grenzüberschreitende Kommunale Zusammenarbeit* (Universitätsverlag Göttingen, 2016), 12.
[184] Milan Jeřábek, Jaroslav Dokoupil, Tomáš Havlíček (ed.). *České pohraniční – bariéra nebo prostor zprostředkování?* (Praha: Academia, 2004), 47.
[185] Popescu, „The Conflicting Logics of Cross-Border Reterritorialization: Geopolitics of Euroregions in Eastern Europe," 419.
[186] Sohn, Christophe, „Cross-border regions," in *Handbook on the Geographies of Regions and Territories*, ed. Anssi Paasi, John Harrison, Martin Jones, (Cheltenham: Edward Elgar Publishing, 2018), 304.

euroregionů je snížení významu hranice jako bariéry.[187] Tímto dochází k redefinování původně fixní, na hranicích založené státní teritorialitě.[188] Euroregiony tedy představují teritoriální jednotky, které zasahují do dvou či více příhraničních oblastí, kde mohou být prostorové vzorce sociálního života organizovány bez ohledu na státní hranice a zároveň ve prospěch občanské společnosti,[189] či ustavení přeshraniční identity.

V prostoru, který je předmětem diskurzivní analýzy práce, je ve zvoleném časovém rámci evidován pouze jeden euroregion, a sice Euroregion Štýrsko-severovýchodní Slovinsko (Dolní Štýrsko). Tento prostor byl již rok po svém vzniku v roce 2001 inkorporován do tzv. Regionu budoucnosti Jadran-Alpy-Panonie[190] (viz mapa č. 2 níže). O daném přeshraničním prostoru se nicméně z širšího geografického hlediska také hovořilo jako o regionu Alpen-Adria.[191] Po vstupu Chorvatska do EU nicméně v daném prostoru došlo k doposud poslední změně, a sice ke vzniku Aliance Alpy-Jadran.[192]

Mapa č. 2 – Region budoucnosti EU na pozadí současných a historických hranic

Zdroj: Andreas Veres, „Slowenien Ein Grenzland mit Vorbildfunktion," (Ph.D. disertační práce, Ruhr-Universität Bochum, 2007), 302.
Poznámka: Upraveno autorem.

[187] Popescu, „The Conflicting Logics of Cross-Border Reterritorialization: Geopolitics of Euroregions in Eastern Europe," 419.
[188] Ibidem, s. 419.
[189] Ibidem, s. 419.
[190] Jedná se o multinárodní spolupráci v jadranském regionu, sdružující Itálii, Chorvatsko, Slovinsko, Černou horu, Bosnu a Hercegovinu a Albánii.
[191] Katrin Baumgärtner a Heike Egner, „Die Alpen-Adria-Region: Brillenscha(r)f," in *Die Alpen-Adria-Region: Bindungen und Grenzen*, ed. Heike Egner, Horst Peter Groß, (Profil Verlag, 2013), 15.
[192] „Euregio: Alpen-Adria-Allianz," Oficiální web úřadu zemské vlády spolkové země Korutany, přístupné dne 5. 5. 2020, https://www.ktn.gv.at/Politik/eu-wahl/2019/EUREGIO.

KAPITOLA 4 : VÝZKUMNÝ KONCEPT A METODOLOGIE

Podstatou metodologického postupu je rozbor kontextu a diskurzivních strategií jazyka jako formy společenské praxe.[193] Volba diskurzivní analýzy je částečně založena na skutečnosti podílu akademických pracovišť na stanoviskách a expertních posudcích pro exekutivní, resp. rozhodovací sféru. Zmíněná pracoviště tak mají nezřídka jistý vliv na utváření přístupů v rámci analyzované oblasti. V souvislosti s tímto tvrzením je třeba dodat, že akademický výzkum zůstává politicky nezávislý. Zachycení diskurzu na této úrovni může poskytnout alternativní reflexi o probíhající reteritorializaci analyzovaného prostoru. Alternativní reflexi proto, jelikož ji lze stavět do kontrastu s analytickými texty zpracovanými na vládní/resortní úrovni v podobě doporučení, nebo policy papery z neziskové sféry think tanků. Předkládaná práce je v tomto ohledu orientována naopak kvalitativně a interpretativisticky.

Úvaha nad volbou diskurzivní analýzy právě akademických textů byla podložena předpokládanou nezávislostí a nestranností akademického prostředí oproti politické sféře. Stran diskurzivní analýzy byly rovněž osloveny státní (v případě Rakouska také zemské) správní subjekty, s jejichž zástupci byly vedeny kvalitativní řízené rozhovory k tématu hranic, teritoria, symboliky přeshraničních regionů a přeshraniční spolupráce. Tímto přístupem autor zamýšlí získat podklad pro dva postoje, jmenovitě akademického a veřejnosprávního. Výstup ze strukturovaných rozhovorů je zde uveden pouze jako doplňující aspekt, kterým je sledován cíl indikace současného přístupu veřejnosprávní sféry k výše uvedeným tématům. Primárním cílem zůstává diskurzivní analýza akademických textů.

Užitím diskurzivní analýzy je usilováno o definování hlavních narativních linií, jejichž prostřednictvím je možné zprostředkovaně stanovit akademickou obcí vnímané podmínky reteritorializace daného prostoru v čase. Právě na základě prostoru a časového rámce jsou v této práci srovnány hlavní narativní linie, a to na základě strktury přiřazování kódů pro analýzu relenatním částem zvolených textů.

4.1 METODOLOGIE

Jak již bylo naznačeno v úvodu, předkládaná práce je metodologicky zpracována jako komparativní diskurzivní analýza zvoleného korpusu akademických textů. Tyto texty rozebírají

[193] Norman Fairclough. *Language and Power* (London: Longman 1989), 20.

téma přeshraniční spolupráce a s ní spojené konceptuální otázky v rámci zkoumaného teritoria. Z teoretické části rovněž vyplynulo, že proces evropské integrace je procesem reteritorializace. Jelikož součástí přeshraniční spolupráce jsou zmíněné integrační impulzy, obsahují texty, které pojednávají o uvedené spolupráci, také přímé i nepřímé odkazy právě na reteritorializaci. Zvolené texty byly autorem práce rozděleny do struktury časových rámců. K tomuto bylo přistoupeno také na základě skutečnosti, že akademické texty zpravidla nejsou publikovány ve stejném režimu, jako například texty mediálního charakteru.

V politologii, sociální geografii a mezinárodních vztazích vědec nedisponuje mnoha možnostmi pro přímé pozorování zkoumaného fenoménu. Touto skutečností je v jistých stadiích odkázán na analýzu textů, či jiných jazykových interpretací.[194] Diskurz je výzkumný předmět jakékoliv diskurzivní analýzy.[195] Lze jej definovat jako specifický soubor myšlenek, konceptů a kategorizací, které jsou (opětovně) utvářeny a transformovány v konkrétní soubor praktik.[196] Skrze tyto praktiky následně vzniká význam pro fyzickou a sociální realitu.[197] Diskurzivní analýza je obvykle definována jako soubor metod a teorií pro zkoumání běžně užívaného jazyka v sociálním kontextu.[198] Objekt zájmu tohoto typu anlýzy je však širší, než je pouze jazyk samotný. Ze souboru definic diskurzivní analýzy se jako nejvýstižnější jeví ta, která tento systematický přístup chápe jako studium lidských významotvorných praktik.[199] Mezi významotvorné praktiky lze mimo jiné řadit také písemné projevy typu strategických prohlášení, obchodních memorand nebo právě akademických studií a textů. Jazyk také v těchto dokumentech je nedílnou součástí života společnosti. Jelikož je takto užívaný jazyk dialekticky propojen s ostatními sociálními elementy, společenská věda a výzkum tento jazyk musí mít vždy na zřeteli.[200] Text, resp. v textu užívaný jazyk, je jako takový nedílnou součástí politicko-společenské reality (je dokonce jednou z jejích konstitutivních složek), není pouze nástrojem popisu reality.[201] Účelem a výstupem diskurzivní analýzy není zjišťování či ověřování toho, zda zvolený text koresponduje se skutečností.[202] Cílem diskurzivní analýzy by naopak

[194] Beneš, Vít, „Diskurzivní analýza," in *Jak zkoumat politiku: kvalitativní metodologie v politologii a mezinárodních vztazích*, ed. Petr Drulák (Praha: Portál, 2008), 92-93.
[195] Kennet Lynggaard. *Discourse Analysis and European Union Politics* (London: Palgrave Macmillan, 2019), 2.
[196] Maarten A. Hajer. *The Politics of Environmental Discourse: Ecological Modernization and the Policy Process* (Oxford: Oxford University Press, Incorporated, 1996), 44.
[197] Ibidem, s. 44.
[198] Vít, „Diskurzivní analýza," 92.
[199] Margaret Wetherell, Stephanie Taylor a Simeon J. Yates. *Discourse Theory and Practice: A Reader* (London: Sage Publications, 2001), 3.
[200] Norman Fairclough. *Analysing Discourse: Textual Analysis for Social Research* (London: Routledge 2003), 2.
[201] Vít, „Diskurzivní analýza," 92-93.
[202] Ibidem, s. 92-93.

mělo být, jakým způsobem lidé či skupina lidí skrze text konstruuje smysl a význam objektů a aktivit sociálního světa.[203]

Je rovněž nezbytné uvést, jaké kategorie lze diskurzivní analýzou zkoumat, respektive co je možné skrze aplikovaný přístup z vědeckého hlediska získat. Skutečností je, že diskurzivní metodologie stojí jako protipól vůči přístupům založeným na racionalitě.[204] Pro diskurzivně-analytický přístup je však důležité, za jakých okolností je přisuzován zvolené otázce/jevu který význam. Tímto přístupem je významosloví usazeno do konkrétního sociálního, politického, kulturního či jiného kontextu. Zdůraznit je také třeba to, že diskurzivní analýza není přístupem, který by byl zaměřen na hledání a ověřování skutečností.[205] Stejně tak skrze tuto metodologii není hodnocena legitimita, správnost, smysluplnost ani přirozenost jednotlivých výroků, institucí či veřejných politik.[206] Cílem diskurzivní analýzy je naopak sledování procesu přiřazování významů jednotlivým a konkrétních zkoumaných subjektů obsažených v diskurzu.[207]

Ve prospěch užití právě diskurzivní analýzy hovoří schopnost proniknout v zásadě do textu, podtextu a textové reprezentace.[208] Tímto je umožněno identifikovat otázky vztažnosti, které dále formují konkrétní cílovou skupinu.[209] V neprospěch užití zvoleného typu analýzy hovoří skutečnost, že část analytické práce je do jisté míry vystavěna na vynětí konkrétních vyjádření a interpretací z jejich původního kontextu do kontextu analýzou vytvořeného. Nalezení správné míry interpretace je proto v tomto ohledu obtížné. Přílišná interpretační opatrnost by ale neměla osobu provádějící interpretaci významně omezit.[210] Zároveň by však mělo být zamezeno tomu, aby zkoumaným stanoviskům osob nebyly doplňovány vědomosti a postoje, které by jim byly cizí.[211] Dále je nezbytné poznamenat,

[203] Ibidem, s. 92-93.
[204] Například analýza nákladů a výnosů.
[205] Anna Durnová, „Diskurzivní přístupy v policy analysis," in *Současné metodologické otázky veřejné politiky: přístupy, metody a praxe*, ed. Martin Nekola, Hana Geissler, Magdaléna Mouralová (Praha: Karolinum, 2011), 66.
[206] Ibidem, s. 66.
[207] Ibidem, s. 66.
[208] Gordon Waitt, „Doing Discourse Analysis," in *Qualitative research methods in human geography*. 2nd ed., ed Iain Hay (South Melbourne, Vic.: Oxford University Press, 2005), 166.
[209] Ibidem, s. 166.
[210] Pavel Himl. *Zrození vagabunda: neusedlí lidé v Čechách 17. a 18. století* (Praha: Argo 2007), 28.
[211] Ibidem, s. 28.

že termín diskurz[212] se v posledních letech v oblasti *policy* stává mírně řečeno problémovým. Jednak jej různé skupiny vnímají nejednotně, ale bývá také značně nemetodologický.[213]

Řízený rozhovor je v zásadě interakční situací, ve které výzkum provádějící pracovník klade otázky respondentovi. Od slovní interakce se liší tím, že se uskutečňuje s jasným odborným zaměřením, přičemž pokládané otázky jsou standardizované, zaměřené na určité oblasti a interpretace výsledků je často kvalitativního, ale také kvantitativního charakteru. Osoba provádějící výzkum jej vykonává induktivně, jelikož je zde směr analýzy řízen od konkrétního k obecnému.[214] Přes tuto skutečnost je však třeba respektovat význam konkrétních, v analyzovaném materiálu obsažených dat.[215]

4.2 EMPIRICKÝ VÝZKUMNÝ KONCEPT

Rozhodující rámec pro analýzu byl stanoven v návaznosti na vstup jednotlivých zemí do EU. V případě Rakouska je to tedy rok 1995, dále vstup Slovinska v roce 2004 a konečně rok 2013, kdy do této supranacionální organizace vstoupilo Chorvatsko. Jelikož však pro započetí přeshraniční spolupráce není rozhodující přímo datum vstupu ale přiznání statusu tzv. kandidátské země, jsou zde za relevantní považovány také texty přesahující tento rámec. Relevantní výroky a postuláty jsou z analyzovaných textů vyjmuty a je jim na základě jejich významu přiřazen alfabetický kód. Zpětná ověřitelnost výroků a postulátů je umožněna na základě uvedení příslušné citace.

4.2.1 UŽITÉ METODY A POSTUP

Diskurzivní analýza je zde užita s cílem odkrýt základní obsahové charakteristiky, významu, trendů nebo témat vyskytujících se ve zkoumaných dokumentech. Na základě předem definovaných kritérií, o kterých je hovořeno níže, je vymezen soubor akademických textů. Po provedení diskurzivní analýzy předtím identifikovaného korupusu textů je posléze využito výstupů z řízených rozhovorů, a to za komparativním účelem.

[212] Termín „diskurz“ lze chápat v tom smyslu, že bývá pouze nástrojem analytika k vysvětlení konkrétní politiky, případně tak, že se jedná o soubor vlivů pro utváření jisté politiky. Diskurz popisuje podmínky pochopitelnosti, podle nichž lze poznat danou realitu a reagovat na ni. Zároveň je diskurz analytický koncept, který v reálném světě neexistuje (zdroj: Lene Hansen, „Discourse analysis, post-structuralism, and foreign policy,“ in *Foreign policy: theories, actors, cases*. Third edition, ed. Steve Smith, Amelia Hadfield a Timothy Dunne (New York: Oxford University Press, 2016), 103).
[213] Durnová, „Diskurzivní přístupy v policy analysis,“ 305.
[214] Philip Smith, *Punishment and culture* (Chicago: University of Chicago Press, 2008), 9.
[215] Ibidem, s. 9.

Popis obsahových složek dokumentu získaný metodou diskurzivní analýzy by měl být intersubjektivně ověřitelný a měl by být získán systematicky. Struktura této analýzy je určena způsobem uvádění pro analýzu relevantních částí textů, čímž je také požadavek intesubjektivní ověřitelnosti zajištěn. Metodika je nastavena tak, že je pozornost soustředěna především na zvolený způsob psaní, percepce a postoje v souvislosti s danými slovními obraty teoretického rámce. Počátek je uvozen detailní analýzou každého ze zvolených textů, čímž je dosaženo získání popisu typických vzorů diskurzivní organizace u každého, teritoriálně zaměřeného korpusu textů. Tento přístup je užit specificky u metodologie, která je aplikována při analýze textů za podmínek funkčních, případně komunikačních struktur. Diskurzivní analýza v předkládaném textu se kriticky zabývá právě fenomény hranice, teritorium, přeshraniční spolupráce a regionální symbolika reteritorializovaného prostoru azároveň reflektuje mnohoznačnost vnímání procesů a událostí v sociálním prostoru a táže se, jak je k ní přistupováno v rámci konkrétního prostoru politického a sociálního.[216]

4.2.2 SBĚR PODKLADŮ A METODIKA HODNOCENÍ EMPIRICKÝCH VÝSLEDKŮ

V této kapitole je přiblížena povaha analyzovaných dokumentů. Je zde vysvětleno, jak probíhal jejich výběr, stanovení časového a sociogeografického rámce. Toto vymezení je významné, neboť již v počátku reflektuje a naznačuje, co je pro analýzu východiskem. Zvolený soubor textů byl volen na základě předem stanovených klíčových slov, přičemž autor výběr omezil na relevantní periodika odborných a akademických rakouských, slovinských a chorvatských pracovišť. Volba textů byla autorem rovněž konzultována se členy odborné a akademické obce jednotlivých zemí.

Předpoklad zařazení textů do analýzy byl podmíněn souborem hledisek, prostřednictvím kterých byl výběr textů omezen. V prvé řadě musely být tyto texty teritoriálně zaměřeny na dané příhraniční regiony, tedy rakousko-slovinský a slovinsko-chorvatský příhraniční region. Dalším aspektem je věcná relevance. Jednotlivé texty byly voleny na základě klíčových slov (přeshraniční spolupráce, evropská integrace, přeshraniční region, teritorium, euroregion). Předpokladem bylo také to, aby autoři textů byli vždy ze státu, jehož příhraniční region je v dané části předmětem zájmu. V tomto ohledu je třeba uvést, že výzkumy mnohých v těchto zemích působících akademických pracovníků jsou publikovány také v rámci zahraničních vědeckých sborníků a obdobných periodik. Tato skutečnost byla vyhodnocena jako nerelevantní za předpokladu, že text splňoval výše zmíněná kritéria. Jak již bylo také zmíněno

[216] Durnová, „Diskurzivní přístupy v policy analysis,“ 66.

v úvodu, do analýzy byly zahrnuty čtyři jazykové verze textů, a sice angličtina, němčina, slovinština a chorvatština.

V neposlední řadě je třeba zmínit, že povaha analyzovaného materiálu určuje také jeho publikační bázi a frekvenci. Provádění výzkumu je s ohledem na frekvenci publikování podřízeno specifickému vzorci, navázanému například na granty apod. Nejedná se tedy o záležitost s potenciálem pro hodnocení faktoru pravidelnosti či aktuálnosti. Také z tohoto důvodu není korpus zvolených textů příliš početný, přesto se však jedná o reprezentativní vzorek. Autor v tomto smyslu tedy připouští existenci dalších textů s danou problematikou.

Struktura volby jednotlivých textů byla dále zpřesněna prostřednictvím saturování teoretické roviny, jakožto faktoru omezení výběru podkladů.[217] Jako sekundární hledisko v analýze figuruje faktor času, resp. rámec, ve kterém byly zvolené texty sepsány. Prostřednictvím tohoto zpřesnění bylo do analýzy zahrnuto celkem 35 textových souborů. Jejich *de facto* protipólem jsou výstupy tří uskutečněných řízených rozhovorů, sestávajících z patnácti otevřených otázek. Identifikace citovaného obsahu textů je v analýze provedena prostřednictvím odkazů na texty, a to v poznámkách pod čarou. V této souvislosti je třeba zmínit, že *terminus technicus* reteritorializace ve zvolených textech není uveden explicitně, nebo je zmíněn nepřímo. Z teoretické části je však patrné, že označení předmětného fenoménu v textu nemusí být jmenovitě užito. Za stěžejní je naopak považováno významové hledisko zkoumaného fenoménu. Tato skutečnost může také souviset s tím, že problematika hraničních studií, kam lze tuto práci z teoretického hlediska zařadit, je rozvinuta především v úvodu zmíněných britských a finských výzkumných ústavech.

Tabulka č. 1 – Přehled zdrojů textů pro diskurzivní analýzu

Stát	Název zdroje
Rakousko	***1)*** *Ashgate Publishing* (reedice Routledge v r. 2019) ***2)*** *Europa Regional* ***3)*** *Journal of Borderlands Studies* ***4)*** *Klagenfurter Beiträge zur Interventionsforschung* ***5)*** *Mitteilungen der Österreichischen Geographischen Gesellschaft* ***6)*** *Verlag der ARL*

[217] Barney G. Glaser a Anselm L. Strauss. *The discovery of grounded theory: strategies for qualitative research* (New Brunswick: Aldine Transaction, 2008), 61.

Slovinsko	***1)*** *Annales* (vědecký sociálněvědní žurnál) ***2)*** *Dela* (vědecký geografický žurnál) ***3)*** *Journal of Tourism and Hospitality Management* ***4)*** *European Countryside Journal* ***5)*** *Geographica Slovenica* ***6)*** *Migracijske i etničke teme journal* ***7)*** *Moravian Geographical Reports* ***8)*** *Revija za sociologiju* ***9)*** *Science and Research Centre Journal* ***10)*** *Zgodovinsko društvo za južno Primorsko* (vydavatel. v Koperu)
Chorvatsko	***1)*** *Acta Geographica Croatica* ***2)*** *Dela* ***3)*** *Geoadria* ***4)*** *Journal for spatial and socio-culturaal development studies* ***5)*** *Politička misao* ***6)*** *Pomorski zbornik* ***7)*** *Sociologija i prostor*

Zdroj: Vlastní zpracování.

K otázce vyhodnocení získaných dat je nutno uvést, že případná kvantifikace kvalitativních dat je v mnohých případech problematická. Lze se setkat s názory, že numerické vyjádření kvalitativních poznatků je v zásadě neproveditelné,[218] nebo vykonatelné pouze za předpokladu striktního dodržení postupů tzv. kvantitativní narativní analýzy.[219] Kvantifikace kvalitativních dat zde nicméně vzhledem ke stanovené výzkumné otázce není záměrem.

Již bylo zmíněno, že za kontrast k tomuto přístupu byly zvoleny řízené rozhovory se členy veřejné správy kompetentních resortů. V případě Rakouska byl rozhovor učiněn s představeným kompetentního útvaru Úřadu korutanské zemské vlády.[220] Úsilí navázat kontakt s kompetentními zástupci slovinské veřejné správy bylo bohužel neúspěšné. Z tohoto důvodu bylo přistoupeno k oslovení stejně postaveného představitele ze středoevropského státu, s totožnou délkou členství v EU. Namísto slovinského stanoviska byly získány odpovědi na dané otázky z kompetentní české instituce.[221] Za chorvatskou stranu byl rozhovor veden s jedním z představených kompetentního útvaru státní správy.[222] Pro zamýšlenou interpretaci

[218] Teun Adrianus van Dijk, *Handbook of Discourse Analysis: Discourse analysis in society* (Michigan University, Academic Press, 1985), 183-184.
[219] Jan Miessler, „Kritická diskurzivní analýza (CDA) a velké množství masmediálních textů," in *Médiá a text II*. (Prešov: Filozofická fakulta Prešovské univerzity, 2008), 119-120.
[220] Autoru předkládané práce byly poskytnuty odpovědi na otázky z pozice zemského hejtmana Petera Kaisera společně s Dr. Gaby Schaunig.
[221] Za českou stranu byl veden rozhovor s RNDr. Jiřím Horáčkem, ředitelem Odboru evropské územní spolupráce Ministerstva pro místní rozvoj ČR.
[222] Respondent si nepřál být jmenován.

výsledků byly využity rovněž odpovědi z tohoto šetření. Využití také tohoto typu analýzy je zde uvedeno za účelem prezentování stanoviska zástupců tzv. implementační struktury k dané problematice.

Tabulka č. 2 – Oslovené instituce pro uspořádání strukturovaných rozhovorů

Stát	Instituce
Rakousko (Korutany)	Úřad vlády spolkové země Korutany
Česko	Ministerstvo pro místní rozvoj České republiky
Chorvatsko	Ministerstvo regionálního rozvoje a fondů Evropské unie

Zdroj: Vlastní zpracování.

Do analýzy nebyly zahrnuty další zdroje dat, jako například záznamy z pořádaných konferencí a obdobných odborných setkání, a to z důvodu jejich veskrze obtížné dosažitelnosti. V případě identifikovaných „nositelů informací“ ze zvolených textů je zohledněn zvolený teoretický rámec. Na základě těchto nositelů je zde přistoupeno k přiřazení alfabetického kódu každému významovému bloku.

KAPITOLA 5 : DISKURZIVNÍ ANALÝZA ZVOLENÉHO SOUBORU TEXTŮ

Tato část předkládané práce je věnována výzkumu diskurzivního rámce, založeného na teoretickém vymezení v kapitole 4. Zvolené texty jsou zaměřené na dané teritorium a jsou výhradně místní provenience. Text kapitoly je rozdělen do podkapitol, které reflektují postoj za příslušný stát. V každém jednotlivém případu je využito stejného strukturování, založeném konceptu hranice, teritoria, přeshraniční spolupráce a symboliky reteritorializovaného prostoru. Celkem čtyři teritoriálně zaměřené podkapitol autor doplňuje o interpretaci výsledků řízených rozhovorů se členy veřejné správy dotčených zemí, s kompetencemi za provádění přeshraniční spolupráce.[223] V neposlední řadě je třeba upozornit na skutečnost, že v některých z období nebyly k tématu nalezeny žádné relevantní textové zdroje. Z tohoto důvodu bylo v takových případech přistoupeno ke sloučení těchto období. Překlad analyzovaných textů z původního jazyka (angličtina, němčina, slovinština, chorvatština) byl proveden z pozice předkladatele práce.

Je předpokládáno, že výsledky provedené analýzy ve formě sestavení souboru zmíněných narativních linií, poskytnou výpovědní hodnotu také o úrovni reteritorializace daného prostoru. Uvedené linie jsou následně srovnány v podkapitole 6.1, a to v dějinném a sociogeografickém kontextu. Časový rámec byl volen na základě let vstupů daných tří zemí do EU. V úvodu již bylo zmíněno, že časový rámec je stanoven vstupem Rakouska do EU (1995) a rokem 2018. V roce 2015 došlo ke kvalitativní proměně hranic v analyzovaném regionu. Jak Rakousko, tak Slovinsko postupně urzavřely své hranice. V krátkodobém horizontu tato skutečnost nemůže mít větší negativní dopady, jelikož nedochází k faktickému přerušení kontaktů.

Provedený výzkum zobrazuje, jak je místní akademickou obcí reflektován proces reteritorializace. Sekundárně poskytuje také informaci, jakých tento proces nabývá rozměrů v analyzovaném prostoru. Předmětem analýzy jsou pro téma reteritorializace relevantní části ze souboru textů, které jsou zaměřeny na tematiku evropské integrace, její dopady na hranici a příhraničí.

[223] Reakce slovinské strany je z důvodu neúspěchu navázání kontaktu nahrazena rozhovorem se zástupcem české veřejné správy.

Jádro reteritorializace, která mimo jiné zahrnuje rovněž redefinování hranic (a tedy také teritoria), od státní úrovně vůči makroregionálním a mikroregionálním, tvoří obyvatelstvo. Za předpokladu přítomnosti procesu reteritorializace se snažíme všímat si nové dynamiky regionalizace a objevovat nové úrovně hranic, odlišné od úrovní státu, vytvořené zespodu, samotnou společností a založené na společné identitě a pocitu sounáležitosti.

Následující podkapitoly jsou strukturovány do textových jednotek, a to ke každému faktoru stanoveného teoretického rámce. Přehled diskurzivních linií je uveden níže v části „Identifikované narativní prvky". U každého ze souboru identifikovaných textových jednotek je vždy uveden alfanumerický kód, kde první písmeno označuje analyzované hledisko teoretického rámce (H – hranice, T – teritorium, P – přeshraniční spolupráce, S – symbolika prostoru), číslo odkazuje na analyzované období, a konečně písmeno (R/S/CH) poskytuje referenci o konkrétním ze tří států. Akronym „SR" odkazuje na slovinsko-rakouskou, „SCH" naopak na slovinsko-chorvatskou diskurzivní linii.[224]

IDENTIFIKOVANÉ NARATIVNÍ PRVKY

» V závislosti na časovém rámci a teritoriu jsou v analyzovaných textech identifikovány diskurzivní situace:

Hranice:

První období (1995-2003)

- H1**R**: Rakousko-slovinská hranice jako forma exkluze; přítomnost narativu pevnosti Evropa.
- H1-1**R**: Potlačení exkluzivity rakousko-slovinské hranice teritoriální politikou EU.
- H1**SCH**: Přítomnost hranice představuje negativně vnímanou příčinu neadekvátních přeshraničních kontaktů; implicitní přítomnost funkce exkluze.
- H1**CH**: Hranice nepředstavuje bariéru.

Druhé období (2004-2012)

- H2**R**: Upozadění funkce politické hranice jako neprostupné linie; přítomnost znaků deteritorializace.

[224] Například diskurzivní linie označená kódem „H1SCH" je spojena na hledisko stanoveného teoretického rámce s ohledem na hranici, nachází se v období 1995-2003, a týká slovinsko-chorvatské příhraniční oblasti.

- H2**SR**: Potlačení exkluzivity slovinsko-rakouské hranice se znaky deteritorializace.
- H2**SCH**: Upozadění funkce hranice; přítomnost narativu o reteritorializaci hranice.

Třetí období (2013-2018)

- H3**R**: Hranice opětovně bariérou; negativní dopad na přeshraniční kontakty.
- H3**CH**: Hranice je bariérou s exkluzivní funkcí; přítomnost narativu o ochraně pevnosti Evropa.

Teritorium:

První období (1995-2003)

- T1**R**: Vágnost a nekoherentnost vymezení příhraničního regionu a absence přeshraničního regionu.
- T1**SCH**: Nízká intenzita koheze teritoria souvisí s demografickou situací a pokračující periferizací.
- T1-1**SCH**: Příhraniční regiony existují a jsou založeny na přirozených přeshraničních vazbách.
- T1**CH**: Příhraniční region jako zóna kontaktu se sousedním regionem.
- T1-1**CH**: Počátek samostatného vývoje státu je poznamenán souběžnou deteritorializací a reteritorializací.

Druhé období (2004-2012)

- T2**R**: Příhraničí je zatíženo dějinnými událostmi.
- T2-1**R**: Nárůstem prostupnosti (permeability) státní hranice dochází ke genezi přeshraničního prostoru.
- T2**SR**: Nárůstem prostupnosti (permeability) státní hranice dochází ke genezi přeshraničního prostoru; přirozené formy přeshraniční integrace.
- T2**SCH**: V příhraničním prostoru je evidován pozitivní přístup k přeshraniční spolupráci.

Třetí období (2013-2018)

- T3**R**: Příhraničí jako zóna kontaktu.

- T3**SR**: Příhraniční slovinsko-rakouské teritorium je včleňováno do evropského konceptu příhraničí.
- T3**CH**: Evropská integrace má potenciál k redefinici teritoria.

Přeshraniční spolupráce:

První období (1995-2003)

- P1**R**: Bezprecedentní zájem o přeshraniční spolupráci na lokální úrovni.
- P1-1**R**: Dosavadní působení přeshraniční spolupráce jako určující determinanta dynamiky transformace společného přeshraničního prostoru.
- P1**SR**: Přeshraniční spolupráce jako budoucí prostředek tvorby společného slovinsko-rakouského regionu.
- P1**SCH**: Přeshraniční region absentuje také v souvislosti s chybějící politickou podporou.
- P1-1**SCH**: Přeshraniční spolupráce jako budoucí prostředek tvorby společného slovinsko-chorvatského regionu.
- P1**CH**: Negace možností přeshraniční spolupráce mezi Chorvatskem a Slovinskem.

Druhé období (2004-2012)

- P2**R**: Přeshraniční spolupráce je ztížena dopady původního režimu hranice.
- P2-1**R**: Přeshraniční spolupráce může implikovat teritoriální subjektivitu.
- P2-2**R**: Přeshraniční spolupráce v rakousko-slovinském příhraničí tento prostor transformuje; pozitivní konotace.
- P2**SR**: Významnost přeshraniční spolupráce mezi Slovinskem a Rakouskem; neutrální konotace.
- P2**SCH**: Přeshraniční spolupráce je podmíněna navázáním kontaktů nejen na úrovni implementační struktury, ale také mezi veřejností.
- P2**CH**: Kladný vztah k euroregionům jako nástrojům přeshraniční spolupráce.

Třetí období (2013-2018)

- P3**SR**: Nepoměry intenzity přeshraniční spolupráce na hranici mezi Slovinskem a Rakouskem.

Symbolika přeshraničního reteritorializovaného prostoru:

První období (1995-2003)

- S1**SCH**: Konflikt jako příležitost pro tvorbu jednotného přeshraničního regionu
- S1-1**SCH**: Identitární překryv v prostoru slovinsko-chorvatského příhraničí.
- S1**CH**: Eliminace původní přeshraniční identity v chorvatsko-slovinském příhraničí.

Druhé období (2004-2012)

- S2**R**: Přeshraniční spolupráce má potenciál pro stimulaci vzniku integrovaného přeshraničního prostoru s novou regionální identitou.
- S2-1**R**: Navzdory odlišným základům pro přeshraniční spolupráci a tvorbu přeshraniční identity je možné využít potenciálu kultury a kulturních odkazů.
- S2**SR**: Definování přeshraničních sociálních skupin a jejich regionálního propojení, jednotné příhraniční oblasti v původní zóně přechodu či prahu.
- S2**SCH**: Návrh na ustavení mikroregionu v rámci slovinsko-chorvatské příhraniční oblasti; změna paradigmatu.
- S2**CH**: Lokální přítomnost přeshraniční identity v chorvatsko-slovinském příhraničí.

Třetí období (2013-2018)

- S3**SR**: Přeshraniční vazby jako nové spojení obnovené identity; pouze lokální výskyt.
- S3-1**SR**: Prostorový reliéf jako symbol přeshraničního reteritorializovaného prostoru.
- S3**CH**: Deteritorializace a reteritorializace v chorvatsko-slovinském příhraničí.
- S3-1**CH**: Příhraniční regiony jako prostorové metafory.

5.1 RAKOUSKÝ POSTOJ KE KONCEPTU PŘESHRANIČNÍ SPOLUPRÁCE S OHLEDEM NA RAKOUSKO-SLOVINSKOU HRANICI

HRANICE

První období (1995-2003)

H1R: Rakousko-slovinská hranice jako forma exkluze; přítomnost narativu pevnosti Evropa.

(1) *„V nedávné době se toto nastavení změnilo:* ***se Schengenskou smlouvou se hranice jeví být opětovně „neprostupná“; pohyb*** *zboží a osob není pouze striktně kontrolován, ale je také znovu omezen, jelikož se v této lokalitě setkává státní a supranacionální režim.“*[225]

(2) *„…obyvatelstvo v příhraničních oblastech má sklon domnívat se, že ratifikací Schengenské smlouvy je* ***implementován model tzv. pevnosti Evropa****.“* [226]

(3) *„…proces konsolidace EU ve formě přísných* ***kontrol na hranicích je vnímán sousedními zeměmi Rakouska jako případ extrémní limitace a formy exkluze****.“*[227]

H1-1R: Potlačení exkluzivity rakousko-slovinské hranice teritoriální politikou EU.

(4) *„Většina Slovinců a Korutanů/Rakušanů*[228] *reflektovala* ***změny režimu na hranicích****, přičemž za původce těchto změn byla označena EU.“*[229]

(5) *„…Schengenská smlouva ovlivňovala individuální, místní a regionální zájmy od poloviny 90. let 20. století. Ačkoliv tato* ***bariéra je v principu potlačena prostřednictvím programů EU*** *– Interreg IIc a PHARE CBC, jeví se, že bude nutné poskytnout čas k rozvoji regionálních a místních institucionálních struktur (např. návrh na zřízení Euroregionu Korutany-Slovinsko)…“*[230]

Druhé období (2004-2012)

H2R: Upozadění funkce politické hranice jako neprostupné linie; přítomnost znaků deteritorializace.

[225] Doris Wastl-Walter a Andrea Kofler, „Dynamics of Local Cross-Border Activities between Carinthia (Austria) and Slovenia,“ in *Curtains of Iron and Gold: Reconstructing Borders and Scales of Interaction*, ed. Heiki Eskelinen et al. (New York: Ashgate Publishing, 1999), 215.
[226] Ibidem, s. 215.
[227] Doris Wastl-Walter a Andrea Kofler, „The dynamics of economic transborder cooperation between Austria/Carinthia and Slovenia,“ *Journal of Borderlands Studies*, vol. 14, no. 2 (1999): 35, doi: 10.1080/08865655.1999.9695531.
[228] Toto označení je problematické, jelikož část obyvatel Rakouska se identitárně klasifikuje v souvislosti se zemským uspořádáním (zdroj: Prof. Peter Jordan, emailová zpráva autorovi práce, 6. 4. 2020. 2020).
[229] Wastl-Walter a Kofler, „The dynamics of economic transborder cooperation between Austria/Carinthia and Slovenia,“ 40.
[230] Wastl-Walter a Kofler, „Dynamics of Local Cross-Border Activities between Carinthia (Austria) and Slovenia,“ 226.

(6) *„**Bariéry** **v podobě hranic byly** **postupně odstraňovány**, a to skrze vstup Slovinska do EU a jeho začleněním do schengenského prostoru.“*[231]

(7) *„Odstranění hraničních kontrol v schengenském prostoru **zjednodušilo** **přeshraniční kontakty**, nákladní dopravu a cestovní ruch a z pohledu některých předkladatelů projektů **přispělo ke** **zrušení „hranic v hlavách“**.“*[232]

(8) *Se **zvyšující se propustností státní hranice** mohou být důležitější i další formy, jako jsou **mentální hranice** (…).*[233]

Třetí období (2013-2018)

H3R: Hranice opětovně bariérou; negativní dopad na přeshraniční kontakty.

(9) *„**Překračování státní hranice je (...) bráněno** prostřednictvím uzavření hranice mezi Rakouskem a Slovinskem, zvýrazněné prostřednictvím hraničního plotu. **Neomezená mobilita** (…) je tímto vývojem **dočasně** **pozastavena**.“*[234]

Situace H (H1R-H3R) sleduje diskurzivní linii s ohledem na stav a fungování politické hranice mezi Rakouskem a Slovinskem průřezově v období let 1995-2018. V akademickém diskurzu je zachycen cyklus zvýšení, vrcholu a snížení míry permeability, resp. prostupnosti předmětné hranice. Zatímco fáze zvýšení a vrcholu jsou kauzálně napojeny na implementaci supranacionálních strategií, které přeshraniční aktivity ovlivňují,[235] za fází snížení prostupnosti (situace H3R) jsou již kompetence nadále existujícího vestfálského státu.

V textových jednotkách (1), (2) a (3) je hovořeno o třech hlediscích (omezení, exkluze, pevnost Evropa), která mají společný narativní základ, a sice formu oddělení či separace. Textové jednotky (4), (5), (6) a (7) naznačují počátek působení deteritorializace v příhraniční oblasti. Navzdory vztyčení fyzické bariéry (textová jednotka (9)) je ze situací uvedených dále v textu patrné, že proces evropské integrace tímto neustal. Dle autora však proces

[231] Karen Ziener, Petr Kladivo, Pavel Roubínek a Roswitha Ruidisch, „Auswirkungen Historischer Entwicklungspfade auf die Wahrnehmung von und in Grenzräumen und die grenzüberschreitende Zusammenarbeit: Beispiele aus dem österreichisch-slowenischen und dem tschechisch-polnischen Grenzraum,“ *Mitteilungen der Österreichischen Geographischen Gesellschaft*, vol. 154 (2012): 178.
[232] Ibidem, s. 178.
[233] Ibidem, s. 157.
[234] Beate Caesar a Karina M. Pallagst, „Entwicklungspfade der grenzüberschreitenden Zusammenarbeit und Status quo,“ in *Border Futures - Zukunft Grenze - Avenir Frontière: Zukunftsfähigkeit grenzüberschreitender Zusammenarbeit*, ed. Karina Pallagst, M. Hartz, Andrea Caesar, Beate (Verlag der ARL - Akademie für Raumforschung und Landesplanung, Hannover, 2018), 22.
[235] Wastl-Walter a Kofler, „The dynamics of economic transborder cooperation between Austria/Carinthia and Slovenia,“ 24.

reteritorializace za těchto podmínek není možné dokončit, jelikož nutně brání ustavení společné přeshraniční identity. Ta s reteritorializací dle autora nutně souvisí, jelikož obyvatelé s přeshraniční identitou jsou příjemci a nositeli reteritorializace zároveň.

TERITORIUM

První období (1995-2003)

T1R: Vágnost a nekoherentnost vymezení příhraničního regionu a absence přeshraničního regionu.

(10) *„…výzvou pro rakousko/korutansko slovinský region je **absence adekvátně a oficiálně definované příhraniční oblasti**.“ Jak **struktura, tak definice** rakousko/korutansko-slovinské příhraniční oblasti se liší od více prostudovaných, vnitřních příhraničních regionů EU…“*[236]

(11) *„…v korutansko-slovinské **příhraniční oblasti doposud neexistuje oficiálně ustavený přeshraniční region**; co je naopak již reálné, jsou spolupracující municipality na opačných stranách hranice a v jisté vzdálenosti od ní. Dobře rozvinutá síť organizací a institucí provázející přeshraniční spolupráci však nadále absentuje.“*[237]

Druhé období (2004-2012)

T2R: Příhraničí je zatíženo dějinnými událostmi.

(12) *„V obou pohraničních oblastech, v česko-polské i rakousko-slovinské, je **vnímání hranice, příhraniční oblasti i přeshraniční spolupráce stále ovlivňováno historickými událostmi, procesy a konflikty**. Hraniční oblasti jsou (…) zakotveny v různých historických a regionálních kontextech.“*[238]

T2-1R: Nárůstem prostupnosti (permeability) státní hranice dochází ke genezi přeshraničního prostoru.

(13) *„Otevřením hranice nebo zvýšením její propustnosti, jak tomu zde bylo v souvislosti s integrací a rozšířením EU, se možnosti přeshraničních aktivit zvyšují.*

[236] Ibidem, s. 41.
[237] Wastl-Walter a Kofler, „Dynamics of Local Cross-Border Activities between Carinthia (Austria) and Slovenia,“ 225.
[238] Ziener, Kladivo, Roubínek a Ruidisch, „Auswirkungen Historischer Entwicklungspfade auf die Wahrnehmung von und in Grenzräumen und die grenzüberschreitende Zusammenarbeit: Beispiele aus dem österreichisch-slowenischen und dem tschechisch-polnischen Grenzraum,“ 158.

*Státní **hranice ztrácí** **některé ze svých bariérových funkcí a** **vytváří se příhraniční oblast** (pohraniční region).“*[239]

Třetí období (2013-2018)

T3R: Příhraničí jako zóna kontaktu.

(14) *„Předpokládá se, že rostoucí výměna mezi danými členskými státy a **zvyšující se míra přeshraniční spolupráce** (…) **vedou k harmonizaci vnitrostátních systémů**. Kromě toho **lze příhraniční region považovat také za možný kontakt se sousední zemí**.“*[240]

Situace T (T1R-T3R) zobrazuje vývoj chápání rakousko-slovinského příhraničního teritoria ve smyslu stavu dotčených příhraničních oblastí. Zatímco v prvním období je přítomen narativ o absenci vymezeného příhraničního prostoru, v rámci třetího období je již užit popis, který podtextově odkazuje na příhraničí jako místo kontaktu.

Textová jednotka (11) na přeshraniční region nicméně odkazuje, třebaže se nejedná o institucionalizovanou formu. Textová jednotka (12) však implicitně sděluje, že příhraniční oblast je jednotným prostorem, na nějž mají v daném období pokračující dopad dějinné vlivy. Zde je třeba doplnit, že oba příhraniční regiony v tomto období přiléhají k vnitřní hranici EU. V textové jednotce (13) je naznačen narativní posun, kdy hranice je faktorem určujícím přítomnost či absenci přeshraničního prostoru. Textová jednotka (14) již hovoří o stadiu, kdy je příhraniční vystaveno přeshraniční spolupráci relativně dlouhé období. Třebaže v narativu není obsažena explicitně zmínka o procesu reteritorializace, v textových jednotkách je patrný vývoj diskurzu v čase. Tento vývoj reflektuje proměnu příhraničí v rámci akademického diskurzu od nejednoznačnosti příhraničního teritoria k implicitně pojatému prostoru kontaktu mezi sousedními zeměmi.

PŘESHRANIČNÍ SPOLUPRÁCE

První období (1995-2003)

P1R: Bezprecedentní zájem o přeshraniční spolupráci na lokální úrovni.

[239] Ibidem, s. 161.
[240] Caesar a Pallagst, „Entwicklungspfade der grenzüberschreitenden Zusammenarbeit und Status quo,“ 22.

(15) *„…konsolidace ze strany Evropské unie zavedla **nové politické a ekonomické podmínky v daném přeshraničním rergionu**, čímž byla místní komunita donucena k adaptaci na nový způsob života. Tyto **nové podmínky implikovaly nové vzory přeshraniční spolupráce** v regionu…“*[241]

(16) *„V rámci OP Interreg a PHARE CBC **místní územně-správní jednotky přebírají odpovědnost a iniciativu za různé přeshraniční projekty**.“*[242]

P1-1R: Dosavadní působení přeshraniční spolupráce jako určující determinanta dynamiky transformace společného přeshraničního prostoru.

(17) *„**Dějiny přeshraniční spolupráce** tohoto příhraničního regionu **umožnily plynulější adaptaci implementovaných změn**.“*[243]

(18) *„Nicméně **existují iniciativy k rozvoji společné příhraniční oblasti** s cílem ustavení bilaterální spolupráce na regionální a místní úrovni, podporovaná jmenovitě OP Interreg IIc a PHARE CBC.“*[244]

Druhé období (2004-2012)

P2R: Přeshraniční spolupráce je ztížena dopady původního režimu hranice.

(19) *„…je otázkou, proč je **přeshraniční spolupráce mezi danými dvěma státy tak obtížná**.“*[245]

(20) *„**Rozvoj přeshraniční spolupráce** v pohraniční oblasti Korutany a Slovinska je proto třeba **posuzovat odlišně** než v oblasti již etablované spolupráce, například mezi Korutany a Friuli-Venezia Giulia. (…) **desetiletí separace ztěžovaly kontakty a podporovaly předsudky**. Není proto divu, že nejprve musely být navázány kontakty, infrastrukturální sítě a poté se mohla rozvíjet spolupráce. To **ovlivňuje všechny úrovně** od státní úrovně přes regionální a místní úroveň (…).“*[246]

[241] Wastl-Walter a Kofler, „The dynamics of economic transborder cooperation between Austria/Carinthia and Slovenia,“ 23.
[242] Ibidem, s. 42.
[243] Ibidem, s. 43.
[244] Wastl-Walter a Kofler, „Dynamics of Local Cross-Border Activities between Carinthia (Austria) and Slovenia,“ 225.
[245] Eva-Maria Wutte-Kirchgatterer, Die grenzüberschreitende Zusammenarbeit Österreich Slowenien im Rahmen der „Europäische Territoriale Zusammenarbeit (ETZ)“: Wohin geht die Reise aus Sicht der Verwaltungsinstitutionen? Jg. 10 (2012), H. Heft: *Forschung als regionale Intervention: Interdisziplinäre Ringvorlesung Interventionsforschung* 2010, 33.
[246] Roswitha Ruidisch a Karen Ziener, „Bericht über Entwicklungsaspekte der Förderung grenzüberschreitender Zusammenarbeit in Österreich,“ *Europa Regional*, vol. 17 (2011): 89.

P2-1R: Přeshraniční spolupráce může implikovat teritoriální subjektivitu.

(21) *„Po vstupu Slovinska do EU a do schengenského prostoru (2007) mohou přeshraniční interakce a spolupráce probíhat za rámcových podmínek vnitřního trhu EU a volného pohybu osob, zboží a služeb.* ***Přeshraniční spolupráce dala institucionální rámec Euroregionu Štýrsko-severovýchodní Slovinsko*** *(2001) a ARGE Přeshraniční regionální partnerství Karavanky (2002).“*[247]

(22) *„Vstup Slovinska do EU v roce 2004 dále* ***posílil bilaterální přeshraniční spolupráci****, jelikož Slovinsko je* ***nyní plnohodnotným a plnoprávným členem EU*** *se všemi právy a povinnostmi, a* ***je tak de facto rovnocenným partnerem****.“*[248]

P2-2R: Přeshraniční spolupráce v rakousko-slovinském příhraničí tento prostor transformuje; pozitivní konotace.

(23) *„****Projekty Interreg jsou stavebními kameny integrovaného krajinného a regionálního rozvoje*** *v rakousko-slovinském příhraničním území (…).“*[249]

(24) *„****První program EU Interreg*** *na podporu rakousko-slovinského pohraničního prostoru* ***měl sloužit na jedné straně Korutanům a Štýrsku k provádění akcí na rozvoj pohraniční oblasti****. Na druhé straně by bilaterální spolupráce na regionální a místní úrovni měla být podporována zřízením sítí spolupráce.“*[250]

Třetí období (2013-2018)

V rámci tohoto období nebyla identifikována textová jednotka v otázce přeshraniční spolupráce.

Situace P (P1R-P2-2R) zobrazuje vývoj diskurzu o přeshraniční spolupráci. Situace P1R reflektuje stadium, kdy Rakousko je již čtvrtým rokem v EU, a Slovinsku byl již přiznán status kandidátské země aspirující na členství v této supranacionální organizaci. Zatímco textová jednotka (15) poukazuje na vertikální impuls k transformaci tohoto regionu, textová jednotka (16) již o stejném procesu hovoří na úrovni horizontální.

[247] Ziener, Kladivo, Roubínek a Ruidisch, „Auswirkungen Historischer Entwicklungspfade auf die Wahrnehmung von und in Grenzräumen und die grenzüberschreitende Zusammenarbeit: Beispiele aus dem österreichisch-slowenischen und dem tschechisch-polnischen Grenzraum,“ 167.
[248] Wutte-Kirchgatterer, Die grenzüberschreitende Zusammenarbeit Österreich Slowenien im Rahmen der „Europäische Territoriale Zusammenarbeit (ETZ),“ 43.
[249] Ruidisch a Ziener, „Bericht über Entwicklungsaspekte der Förderung grenzüberschreitender Zusammenarbeit in Österreich,“ 90.
[250] Ibidem, s. 89.

Situace P1-1R v prvním období odkazuje na stav, kdy předchozí přeshraniční aktivity (multilaterálně v rámci formátu Alpe-Adria) umožňují rychlejší nástup účinků bilaterální přeshraniční spolupráce na prostor (budování přeshraničních kontaktů nebo další ponižování významu demarkační linie).

Situace P2R poskytuje poněkud překvapivě výpovědní hodnotu o tom, že přeshraniční spolupráce je v prostoru rakousko-slovinského příhraničí v zásadě složitá. Tento stav lze vysvětlit prostřednictvím textové jednotky (20). Zde je za kauzalitu označena dlouhotrvající „separace“ a vzájemné „předsudky“. Již bylo řečeno výše, že rakousko-slovinská hranice nepředstavovala bariéru, jelikož byla prostupná. Za závažnější dopad lze však označit „mentální hranice“, které předsudky implikují.

Situace P2-1R a P2-2R v podstatě obě odkazují na reteritorializaci analyzovaného prostoru tím, že odkazují na existenci jasně ohraničeného přeshraničního prostoru, a sice euroregionu Štýrsko-severovýchodní Slovinsko. Ačkoliv byla tato konsolidovaná teritoriální jednotka nedlouho po svém ustavení zahrnuta do regionu Alpe-Adria. Dalším rozvojem po obou stranách hranice dochází ke kvalitativní proměně, která je zdůrazněna upozaděním funkce státní hranice.

Ačkoliv ve třetím období nejsou identifikovány žádné textové jednotky, lze předpokládat, že s ohledem na diskurz nedošlo k zásadnějšímu odchýlení. Toto tvrzení je podloženo skutečností, že v rámci tohoto období autor neeviduje vyšší úroveň přeshraniční spolupráce ve formě geneze euroregionu (Euroregion Štýrsko-severovýchodní Slovinsko byl v rámci druhého zahrnut do platformy Alpe-Adria).

SYMBOLIKA RETERITORIALIZOVANÉHO PŘESHRANIČNÍHO PROSTORU

První období (1995-2003)

V rámci tohoto období není identifikován diskurz v otázce symboliky reteritorializovaného přeshraničního prostoru.

Druhé období (2004-2012)

S2R: Přeshraniční spolupráce má potenciál pro stimulaci vzniku integrovaného přeshraničního prostoru s novou regionální identitou.

(25) *„Ve smyslu supranacionálního regionalismu představují **projekty, spolupráce a sítě přeshraniční oblasti činnosti, které mohou vést k integrovanému přeshraničnímu prostoru**.“*[251]

(26) *„V průběhu přeshraniční spolupráce se objevuje **nový typ regionální identity**. Ačkoli se pojem „Euregio“ pro regionální identifikaci zdá **příliš abstraktní, četné projekty a spolupráce podporovaly identifikaci v pohraniční oblasti**.“*[252]

(27) *„**Přeshraniční regionální identita** se bude rozvíjet pouze v důsledku široké základny interakcí v různých oblastech a v delším procesu.“*[253]

S2-1R: Navzdory odlišným základům pro přeshraniční spolupráci a tvorbu přeshraniční identity je možné využít potenciálu kultury a kulturních odkazů.

(28) *„…**obě příhraniční oblasti mají** velmi **odlišné základy pro přeshraniční spolupráci** (…) historické společné rysy, jako jsou příslušnost ke Korutanům, Štýrsku, Hornímu Kraňsku nebo k habsburské monarchii, **se ukázaly jako nevhodný základ pro přeshraniční spolupráci a rozvoj společných identit** (…).“*[254]

(29) *„Operační programy v současném PO považují kulturu a kulturní dědictví za **velký potenciál v obou příhraničních oblastech**, což může **přispět k rozvoji regionální identity** a dobrých sousedských vztahů, ale které lze také využít jako turistický potenciál v příhraniční oblasti (OP SI-AT v PO 2007–2013).“*[255]

Třetí období (2013-2018)

V rámci tohoto období není identifikován diskurz v otázce symboliky reteritorializovaného přeshraničního prostoru.

Textové jednotky nebyly identifikovány pro první a třetí období. Zde je tato absence odůvodněna tím, že v prvním období ještě o symbolice reteritorializovaného prostoru nelze hovořit (účinky přeshraniční spolupráce působí v dlouhodobém časovém horizontu). V souvislosti s absencí textových jednotek ve třetím období se autor se domnívá, že podobně jako u hlediska přeshraniční spolupráce, ani zde nedošlo k výrazné kvalitativní

[251] Ruidisch a Ziener, „Bericht über Entwicklungsaspekte der Förderung grenzüberschreitender Zusammenarbeit in Österreich,“ 93.
[252] Ziener, Kladivo, Roubínek a Ruidisch, „Auswirkungen Historischer Entwicklungspfade auf die Wahrnehmung von und in Grenzräumen und die grenzüberschreitende Zusammenarbeit: Beispiele aus dem österreichisch-slowenischen und dem tschechisch-polnischen Grenzraum,“ 181.
[253] Ibidem, s. 246.
[254] Ibidem, s. 185.
[255] Ibidem, s. 181.

proměně diskurzu mezi druhým a třetím obdobím. Důkaz o tomto mimo jiné poskytuje také stanovisko korutanského zemského hejtmana, že v rakousko-slovinském příhraničním prostoru lze nadále evidovat přítomnost „přeshraničních“ překážek, které by však měly být v blízké budoucnosti odstraněny, „aby se tak v procesu přeshraniční spolupráce dosáhlo další úrovně“.[256]

Situace S (S2R a S2-1R) tedy představuje jediný referenční odkaz na diskurz v otázce symboliky reteritorializovaného prostoru z pohledu rakouských akademiků. Situace S2R odkazuje na diskurzivní rámec, dle něhož přeshraniční aktivity (jejich věcně zaměřené spektrum) produkují v tomto sociogeografickém prostoru novou formu regionální identity. Samou podstatou sdělení je, že dochází k formaci na současné hranici nezávislé sebeidentifikaci. Ačkoliv se jedná o implicitní sdělení, právě toto je symbol zde probíhající reteritorializace. Situace S2-1R hovoří o potenciálu, na jakém elementu by tato společná identita, jakožto symbol reteritorializovaného prostoru, měla být založena.

5.2 SLOVINSKÝ POSTOJ KE KONCEPTU PŘESHRANIČNÍ SPOLUPRÁCE S OHLEDEM NA SLOVINSKO-RAKOUSKOU HRANICI

HRANICE

První období (1995-2003)

V rámci tohoto období není identifikován diskurz v otázce hranice.

Druhé období (2004-2012)

H2SR: Potlačení exkluzivity slovinsko-rakouské hranice se znaky deteritorializace.

(30) *„Tímto **se odvracíme od „hranic“ a „teritoriality“**, dvěma termínů, které reflektují a vyžadují opětovné konkrétní pozorování „místního prostorového chování.“*[257]

(31) *„…**proces evropské integrace eliminuje tradiční funkce lokální politické hranice** a **ustavuje základy pro vzájemné porozumění** uvnitř kulturně rozdílného evropského prostoru.“*[258]

[256] Peter Kaiser a Dr. Gaby Schaunig, emailová zpráva autorovi práce, 14. 5. 2020 – odpověď na otázku č. 1.
[257] Milan Bufon, „Border regions in a re-integrated Europe,“ *Moravian Geographical Reports*, vol. 15, no. 1 (2007): 11.
[258] Ibidem, s. 9.

Třetí období (2013-2018)

V rámci tohoto období není identifikován diskurz v otázce hranice.

Absence textových jednotek v prvním období je odůvodněna datem vstupu Slovinska do EU. Jelikož země v prvním období ještě nebyla členem EU, status hranice setrval v nezměněném režimu, tedy jako linie ve striktním režimu prostupnosti (permeability). Důvody pro absenci akademických textů pro třetí období autorovi nejsou známy.

Situace H (H2SR) podobně jako na rakouské straně, také slovinský akademický diskurz odkazuje na fenomén ponížení role hranice. Textová jednotka (30) zahrnuje také paradigmatický posun, který je v tomto případě evidován v souvislosti s „odklonem od teritoriality". Upozadění funkce politické hranice jako neprostupné linie a teritoria reflektuje diskurzivní přítomnost deteritorializace. Lze tedy říci, že z obou stran státní hranice je odkazováno na stejný proces a ve stejném časovém rámci.

TERITORIUM

První období (1995-2003)

V rámci tohoto období není identifikován diskurz v otázce teritoria.

Druhé období (2004-2012)

T2SR: Nárůstem prostupnosti (permeability) státní hranice dochází ke genezi přeshraničního prostoru; přirozené formy přeshraniční integrace.

(32) *„Různé příhraniční oblasti podél slovinských hranic se vyvinuly ve skutečné regiony, ačkoliv* ***na rozdíl od jiných euroregionů tyto nejsou založeny institucionálně, ale spíše na spontánních formách přeshraniční integrace****, kdy* ***tyto formy jsou teritoriálně méně rozlehlé****."*[259]

Třetí období (2013-2018)

T3SR: Příhraniční slovinsko-rakouské teritorium je včleňováno do evropského konceptu příhraničí.

(33) *„Pro Slovinské teritorium byl* ***vysoký poměr příhraničního teritoria vždy pozitivní spíše než naopak****, jelikož to bylo skrze hranice (...) s Rakouskem, kdy*

[259] Ibidem, s. 8.

bývalá socialistická Jugoslávie podporovala vskutku výrazné ekonomické vazby s rozvinutějšími evropskými oblastmi.“[260]

(34) *„…**krajina transformovaná jedním politickým režimem (…) musí být integrována jiným, evropským režimem**, což je případ slovinsko-rakouského příhraničního teritoria.“*[261]

Jelikož je diskurz o konceptu teritoria nedílně spojen s přítomností narativu o státní hranici, ani v první období tohoto aspektu teoretického rámce nebyly autorem identifikovány žádné textové jednotky, které by se přímo týkaly analyzovaného teritoria, respektive slovinsko-rakouského příhraničí.

Situace T (T2SR-T3SR) odkazuje na stadium geneze přeshraničního prostoru postupující k jeho zahrnutí do sítě vnitřních evropských regionů. Nutno dodat, že k tomuto reálně dochází až po uplynutí delšího časového úseku. Také proto je tato situace v diskurzu reflektována až po téměř deseti letech od vstupu Slovinska do EU. Situace T2SR do jisté míry odpovídá situaci T2-1R, jelikož obě zohledňují podobné paradigma. To je shodně spatřováno v tom, že hranice představuje klíčové hledisko, určující přítomnost nebo absenci přeshraničního prostoru. Situace T3SR již odkazuje na pokročilejší fázi reteritorializace, která se však dle autora v tomto prostoru plně neprojevila, a to z důvodu nepoměrů (mezi danými dvěma státy) na úrovni přeshraniční spolupráce.

PŘESHRANIČNÍ SPOLUPRÁCE

První období (1995-2003)

P1SR: Přeshraniční spolupráce jako budoucí prostředek tvorby společného slovinsko-rakouského regionu.

(35) *„Nový OP Interreg a PHARE CBC (…) umožnily formaci nových Euroregionů mezi Německem a Polskem, a Německem a Českou republikou, zatímco **regionální přeshraniční iniciativy v příhraničních oblastech mezi Rakouskem a (…) Slovinskem (…) zůstávají v jejich počáteční fázi**.“*[262]

[260] Milan Bufon, „Is it possible to »measure« the intensity of cross-border cohesion? A case study of Slovene border areas,“ *Annales, Series Historia Sociologia*, vol. 23, no. 1 (2013): 167.
[261] Naja Marot, „10 Years After: the Impact of EU Accession on the Slovenian-Austrian Cross-Border Area in Pomurje Region,“ *European Countryside Journal*, vol. 5, no. 2 (2013): 166.
[262] Bufon, „Border regions in a re-integrated Europe,“ 8.

(36) *„V budoucnu je cílem regionu Carnica určitě **prohloubit** (přeshraniční) **kontakty a skutečně vést k tomu, že náš region bude považován za společný region** (…).“*[263]

(37) *„Přeshraniční spolupráce je nanejvýš důležitá. Pro její úspěšnost na obou stranách hranice je **nejprve zapotřebí ochota akceptovat souseda**. Je důležité, aby přeshraniční spolupráce nebyla aplikována na jedné straně a nevytvářela tak nerovné postavení.“*[264]

Druhé období (2004-2012)

P2SR: Významnost přeshraniční spolupráce mezi Slovinskem a Rakouskem; neutrální konotace.

(38) *„Co se týká přeshraničního aspektu, **nejvýznamnější program je nadále přeshraniční spolupráce Slovinsko-Rakousko**, která zahrnuje celou severní hranici Slovinska, zatímco v Rakousku jde o jihovýchodní část hranice Korutan a jižní hranici Štýrska.“*[265]

Třetí období (2013-2018)

P3SR: Nepoměry intenzity přeshraniční spolupráce na hranici mezi Slovinskem a Rakouskem.

(39) *„Urbánní **přeshraniční komunikace mezi Grazem a Mariborem je rozhodně** (…) **intenzivnější** **ve srovnání s ostatními přeshraničními vazbami v méně rozvinutých a perifernějších oblastech**. Ve více vyrovnané situaci může být očekáváno zlepšení rozvoje v koridoru **Graz-Maribor tak, aby se stal novým centrem této části slovinsko-rakouské hranice**. Spolupráce a ekonomická komplementarita obou měst (…) může napomoci rozvoji rurálních oblastí v rozvoji.“*[266]

(40) *„…rakouská část by měla **podpořit** **rozvoj oblasti mezi státní hranicí a Grazem** a slovinská strana **by měla rozšířit** **rozvojové cíle směrem k hranici**.“*[267]

[263] Igor Roblek, „Čezmejno sodelovanje med Koroško in Slovenijo na podeželskem prostoru,“ *Dela Journal* (2002): 11.
[264] Ibidem, s. 12.
[265] Marot, „10 Years After: the Impact of EU Accession on the Slovenian-Austrian Cross-Border Area in Pomurje Region,“ 172.
[266] Milan Bufon, „Between History and Geography: The Transformation of the Cultural and Political Space in Slovenia,“ *Science and Research Centre* (2015): 23, doi: 10.13140/RG.2.1.2335.8565.
[267] Ibidem, s. 23.

(41) *„Další vývoj této příhraniční oblasti (Štýrsko-Podrávský region) byl podpořen intezivní místní přeshraniční dopravou, velmi **podpobným způsobem života na obou stranách hranice, založeném na předchozí koexistenci ve stejném sociálním prostoru** a rozsáhlé znalosti jazyka sousední země.“*[268]

Situace P (P1SR-P3SR) představuje jako celek odkaz na vývoj diskurzu o přeshraniční spolupráci, zahrnující období před vstupem země do EU na straně jedné a období po více než desetiletém členství v této supranacionální organizaci.

Situace P1SR odkazuje na „žádoucí“ impakt účinků principu přeshraniční spolupráce. Tento tato diskurzivní linie je postavena na předpokladu, že hranice jako striktně oddělující bariéra absentuje a zároveň je přítomen oboustranný prvek komunikace. Situace P2SR navozuje dojem, že na slovinské straně je přeshraniční spolupráci s Rakouskem věnována náležitá pozornost a že probíhá v podstatě standardním způsobem.

Situace P3SR však naznačuje, že v daném prostoru lze evidovat rozdíly mezi východem, kde je přeshraniční spolupráce intenzivnější (textové jednotky 38, 39 a 40), západem. Tato dichotomie je kauzálně napojena na fyzickogeografický aspekt (příhraniční oblast na západě je velmi hornatá) a demografický aspekt (nižší hustota osídlení). Je třeba dodat, že situace nerovného postavení, o které mimo jiné hovoří textová jednotka (36), je poplatná také pro současnost. Upozorňuje na ni také současný korutanský hejtman Peter Kaiser.[269]

SYMBOLIKA RETERITORIALIZOVANÉHO PŘESHRANIČNÍHO PROSTORU

První období (1995-2003)

V rámci tohoto období není identifikován diskurz v otázce symboliky reteritorializovaného přeshraničního prostoru.

Druhé období (2004-2012)

S2SR: Definování přeshraničních sociálních skupin a jejich regionálního propojení, jednotné příhraniční oblasti v původní zóně přechodu či prahu.

(42) *„…zkoumání **prostorové úrovně jistých relevantních sociálních aktivit v blízkosti hranice a přes hranici, a v definování prostorových funkcí***

[268] Ibidem, s. 23.
[269] Peter Kaiser a Dr. Gaby Schaunig, emailová zpráva autorovi práce, 14. 5. 2020 – odpověď na otázku č. 6.

přeshraničních sociálních skupin, *které považujeme za hlavní příspěvek slovinské geografie v oblasti výzkumu příhraničních oblastí.*“[270]

(43) *„…**je to daný přeshraniční region, v jehož rámci populace na obou stranách hranice často vykazuje regionální propojení** nebo příbuznou etnickou a lingvistickou strukturu, která jsou propojujícím elementem, který v nepřirozenější formě a nejefektivněji přispívá k rozvoji; **jednotné příhraniční oblasti, v jejichž rámci tyto regiony jsou na jednu stranu spojeny s teritoriem konkrétní země**, zatímco na straně opačné, **kvůli mnoha podobnostem se sousední přeshraniční oblastí, reprezentují původní zónu tranzice**.*“[271]

Třetí období (2013-2018)

S3SR: Přeshraniční vazby jako nové spojení obnovené identity; pouze lokální výskyt.

(44) *„…slovinsko-rakouská příhraniční oblast, kde je **evidována relativně vysoká úroveň očekávání v souvislosti s budoucím rozvojem přeshraničních vazeb**, je kompenzována relativně **nízkou úrovní potenciální přeshraniční soudržnosti**.*“[272]

(45) *„**Co odlišuje tuto přeshraniční oblast od ostatního teritoria je vnímání a specifická identita lokality**, dříve demarkovaná hranicí, čili uměle rozdělená, která představuje hledisko proměny.*“[273]

(46) *„…budování infrastruktury představuje nejvýznamnější rys nové krajiny; konsekventně by mohlo být řečeno, že **skrze nová spojení jsou vytvářeny oblasti s obnovenou identitou**, jako je tomu v případě měst Gornja Radgona a Bad Radkersburg. …každá socioekonomická formace, v tomto případě města, usiluje o **vytvoření své vlastní krajiny skrze odstranění užívání symbolických hodnot předchozích formací a jejich nahrazení novými**, které se v lokalitě objevují po vstupu do EU.*“[274]

S3-1SR: Prostorový reliéf jako symbol přeshraničního reteritorializovaného prostoru.

[270] Bufon, „Border regions in a re-integrated Europe,“ 8.
[271] Ibidem, s. 3.
[272] Milan Bufon, „Researching elements of cross-border social cohesion: The case of Slovene border areas,“ *European Countryside Journal*, vol. 5, no. 2 (2013): 99.
[273] Marot, „10 Years After: the Impact of EU Accession on the Slovenian-Austrian Cross-Border Area in Pomurje Region,“ 177.
[274] Ibidem, s. 178.

(47) *„…pokud sousední přeshraniční municipality budou pokračovat v přeshraniční spolupráci a dále pracovat na již probíhajících projektech, zaměřených na zvyšování míry udržitelnosti rozvoje krajiny,* ***můžeme v dlouhodobém horizontu očekávat vznik krajiny, založené více na společném prostorovém reliéfu než na politické demarkaci****.“*[275]

Textové jednotky tohoto aspektu teoretického rámce nebyly identifikovány pro první období, stejně jako na rakouské straně. Zde je tato absence odůvodněna tím, že v prvním období ještě o symbolice reteritorializovaného prostoru nelze hovořit (účinky přeshraniční spolupráce působí v dlouhodobém časovém horizontu) také proto, že Slovinsko v tomto konkrétním období není členem EU.

Situace S2SR v zásadě naznačuje možné definování skupin obyvatel žijících ve slovinské příhraniční oblasti prostřednictvím vazeb, a to v prostoru, který již není zatížen přítomností bariéry v podobě státní hranice. Na to navazuje situace S3SR, která nicméně narativ posouvá hloběji do minulosti, když poukazuje na původní společný prostor (s nejvyšší pravděpodobností na původní Dolní Štýrsko). Tato možnost je nicméně poplatná pouze pro východní část slovinsko-rakouského příhraničí.

Situace S3-1SR implicitně odkazuje na alternativní předmět (oproti přeshraniční identitě) symbolu reteritorializovaného prostoru, jakým je fyzickogeografická úroveň prostoru (velmi pravděpodobně se bude jednat o geograficky specifický prostor, jako například Alpy). Další závěry analýzy jsou shrnuty na konci podkapitoly věnující se slovinsko-rakouské příhraniční oblasti.

5.3 SLOVINSKÝ POSTOJ KE KONCEPTU PŘESHRANIČNÍ SPOLUPRÁCE S OHLEDEM NA SLOVINSKO-CHORVATSKOU HRANICI

HRANICE

První období (1995-2003)

H1SCH: Přítomnost hranice představuje negativně vnímanou příčinu neadekvátních přeshraničních kontaktů; implicitní přítomnost funkce exkluze.

[275] Ibidem, s. 178.

(48) *„…v nově vytvořené slovinsko-chorvatské hranici* ***můžeme sledovat příhraniční region*** *pouze přímo* ***v souvislosti s hraničními přechody*** *a infrastrukturou potřebnou k podstoupení hraničních formalit.* ***Sotva lze hovořit o konkrétním přeshraničním propojení příhraničních oblastí*** *na obou stranách slovinsko-chorvatské hranice, protože na mnoha místech je pro přeshraniční obyvatelstvo* ***obtížná*** *základní přeshraniční komunikace.“*[276]

(49) *„…uvedené problémy, související s* ***nedostatečnou infrastrukturou podél a napříč příhraničním slovinsko-chorvatským regionem, brání Slovinsku v ustavení tzv. přeshraničního „euroregionu“*** *(…), budou trvat, dokud Slovinsko a Chorvatsko nevstoupí do EU.“*[277]

(50) *„Uvedený řád nepřímo* ***zdůrazňuje důvody špatně rozvinuté spolupráce příhraničních slovinsko-chorvatských regionů****, jelikož místní populace se příliš spoléhá na širší komunitu a stát.“*[278]

(51) *„Fyzická hraniční linie je dnes stále jedním z klíčových elementů státního systému. V současnosti toto představuje významnou roli ve vyobrazení politických systémů. Z tohoto důvodu je* ***hranice v sociogeografickém smyslu stále nositelem spíše negativních konotací****.“* [279]

(52) *„****Problémy v této hraniční oblasti jsou zapříčiněny složitou prostupností hranice****, což není překvapivé, jelikož se zde nachází pouze 35 hraničních přechodů…“*[280]

(53) *„Ustavení* ***nové mezinárodní hranice mezi nezávislými národy*** *Slovinska a Chorvatska implikovalo nové problémy pro příhraniční regiony. Původní* ***přeshraniční komunikace byla omezena na hraniční přechody****, kterých je navíc příliš málo na to, aby pozitivně ovlivnily přeshraniční komunikaci.“*[281]

(54) *„Na jedné straně můžeme identifikovat obhájce „zdi před nebezpečným Balkánem“ (např. před přílivem uprchlíků, možných vojenských incidentů v pohraniční oblasti atd.), kteří trvali na* ***vytvoření „bariéry“ na jižní hranici***

[276] Vladimir Klemenčič, „Slovensko hrvaška obmejna regija in njene funkcije v povezovanju med Hrvaško in Slovenijo in v luči evropske integracije,“ *Dela Journal*, vol. 16 (2001): 12.
[277] Ibidem, s. 13.
[278] Metka Špes, „Odnos prebivalcev obmejnih območij Slovenije do Slovensko-Hrvaške državne meje,“ *Dela Journal*, vol. 16 (2001): 99.
[279] Marjan Ravbar, „General characteristics of border areas in Slovenia,“ *Geographica Slovenica*, vol. 31 (1999): 11.
[280] Ibidem, s. 15.
[281] Stanko Pelc, „Slovene-Croatian border as past, present and future generator of marginalization,“ in *Globalizirana Evropa*, ed., Anton Gosar, Vida Rožac-Darovec (Koper: Univerza na Primorskem, Znanstveno-raziskovalno središče, Založba Annales: Zgodovinsko društvo za južno Primorsko, 2005), 292.

slovinského státu, *na straně druhé prostupnost hranice, která by hovořila ve prospěch doktríny Evropské unie - „Evropa bez hranic“. “*[282]

Druhé období (2004-2012)

H2SCH: Upozadění funkce hranice; přítomnost narativu o reteritorializaci hranice.

(55) *„…**význam slovinsko-chorvatské hranice se ztrácí** v důsledku překrytí území obou států prostřednictvím funkce mezimperiální hranice nazvané Balkán. “*[283]

(56) *„…**abychom porozuměli otázkám transformace této hranice**, není třeba hledat odpovědi v otázce hranice nebo konfliktu mezi oběma zeměmi, ale **v evropské reteritorializaci** a geopolitickém rozměru hranice. “*[284]

(57) *„Se vstupem Chorvatska do EU **se funkce bariéry slovinsko-chorvatské hranice reálně posune** do vnitrozemí Balkánského poloostrova, což **dále sníží význam této státní hranice**. Znamená to zároveň pro politickou geografii, že již nebude moci mluvit o přeshraničních, hraničních nebo pohraničních oblastech, které by byly významněji spojeny s identitami Slovinska a Chorvatska? “*[285]

Třetí období (2013-2018)

V rámci tohoto období není identifikován diskurz v otázce hranice.

Ve třetím období nebyla identifikována žádná textová jednotka k otázce diskurzu o slovinsko-chorvatské hranici. Není zřejmé, z jakého důvodu nebyl v daném časovém rámci k tomuto tématu sepsán žádný text.

Situace H (H1SCH- H2SCH) zahrnuje dva zdánlivě odlišné narativy o stavu a režimu slovinsko-chorvatské hranice. Přítomnost hranice představuje podmínku *sine qua non*, hovoříme-li o příhraničním regionu. Situace H1SCH, která je zastoupena relativně početným souborem textových jednotek, odkazuje na podobnou diskurzivní linii jako situace H1R a H3R (obdobu lze potenciálně předpokládat také u situace H1SR a části H2SR). Také v tomto případě

[282] Duška Knežević Hočevar, „Nekateri razmisleki ob preučevanju domačinskih razumevanj nacije v dolini Zgornje Kolpe po vzpostavitvi slovensko-hrvaške državne meje,“ *Migracijske i etničke teme*, vol. 16, no. 1-2 (2000): 29.
[283] Filip Tunjić, „Slovensko-Hrvaška Državna Meja v Mejišču Evropske unije,“ *Dela Journal*, vol. 33 (2010): 53.
[284] Ibidem, s. 53.
[285] Ibidem, s. 67.

je hranice vnímána jako mechanismus s funkcí sociogeografické limitace na straně jedné, a nástroj vyloučení s implikací podpory narativu „my“ a „oni“ na straně opačné.

V situaci H2SCH je zdánlivě předčasně odkazováno implicitně (textová jednotka č. 54) na proces deteritorializace a doslovně (textová jednotka č. 55) na proces reteritorializace. Zdánlivě proto, jelikož text byl publikován 6 let po vstupu Slovinska do EU a zároveň 6 let po přiznání statusu kandidátské země pro vstup do EU Chorvatsku. V roce 2010 již tedy několik let na slovinsko-chorvatskou hranici působily účinky přeshraniční spolupráce, respektive Nástroje předvstupní pomoci.

TERITORIUM

První období (1995-2003)

T1SCH: Nízká intenzita koheze teritoria souvisí s demografickou situací a pokračující periferizací.

(58) *„Proč je **přeshraniční spolupráce na chorvatsko-slovinských hranicích relativně slabá**? Zde vidíme tři možné odpovědi. První je otázka velikosti. Skutečností je, že Chorvatsko i Slovinsko nemají velký ekonomický a demografický potenciál. Zdejší **hranice je linií, kde se dané dvě společnosti stýkají** a překrývají se. Nízká úroveň hustoty osídlení znamená menší potenciál pro tento typ spolupráce.“*[286]

(59) *„**Původně vnitrostnátní region se transformoval vlivem ustavení hranice na státní periferie**, zatímco kvůli evropské integraci se příhraniční regiony stávají částmi rozsádlé „schengenské periferie“ na prahu vstupu do Evropy.“*[287]

(60) *„**Ve třech čtvrtinách příhraniční oblasti podél slovinsko-chorvatské hranice**, jsou po delší období **evidovány neustálé deformace sociogeografických struktur**, což je zapříčiněno nevyrovnaným hospodářským rozvojem.“* [288]

T1-1SCH: Příhraniční regiony existují a jsou založeny na přirozených přeshraničních vazbách.

[286] Zoran Stiperski a Vera Kochi Pavlakovich, „Odnosi i veze u prigraničnim područjima na primjeru hrvatsko-slovenske granice,“ *Dela Journal,* vol. 16 (2001): 130.
[287] Simona Zavratnik-Zimic, „Constructing “New” Boundary: Slovenia and Croatia,“ *Revija za sociologiju*, vol. 34, no. 3-4 (2003): 179.
[288] Marjan Ravbar, „General characteristics of border areas in Slovenia,“ *Geographica Slovenica*, vol. 31 (1999): 18.

(61) *„ …**některé příhraniční oblasti podél slovinských hranic** se již **staly skutečnými příhraničními regiony**, ačkoliv nejsou založeny na institucionálním základu. V porovnání s jinými euroregiony, jsou tyto **založeny na spontánních přeshraničních vazbách**, které zahrnují méně rozlehlá teritoria.“*[289]

Druhé období (2004-2012)

T2SCH: V příhraničním prostoru je evidován pozitivní přístup k přeshraniční spolupráci.

(62) *„Ze strany municipalit v příhraničí lze evidovat **velký zájem o přeshraniční spolupráci podél slovinsko-chorvatské státní hranice**.“*[290]

Třetí období (2013-2018)

V rámci tohoto období není identifikován diskurz v otázce teritoria.

Důvod absence akademických textů k tomuto hledisku teoretického rámce a období, není zřejmý. Oba dotčené státy, tedy Slovinsko a Chorvatsko, jsou již členy EU, lze tedy předpokládat, že došlo ke změně diskurzivní linie. Zároveň je třeba dodat, že toto období je zatíženo rozhodčím řízením v souvislosti s probíhajícím teritoriálním sporem.

Situace T (T1SCH-T2SCH) představuje vývoj diskurzu zohledňujícího postoj zástupců akademické obce vůči prostoru, na který působí nástroje kohezní politiky EU. V rámci situace T1SCH je přítomen narativ o nedostatečné míře spolupráce v přeshraničním prostoru v blízkosti slovinsko-chorvatské hranice. Implicitně je zde odkazováno na periferní charakter v podstatě celého slovinsko-chorvatského příhraničí, který je znevýhodněn nízkou mírou hustoty obyvatelstva. Třebaže již v tomto období je v příhraničí Slovinska aplikován program PHARE CBC, na reteritorializaci v tomto stadiu není diskurzivně odkazováno.

Třebaže je v rámci situace T1-1SCH hovořeno o existenci příhraničních regionů vystavěných na spontánních přeshraničních vazbách, ani v tomto případě nelze odkazovat na proces reteritorializace, jelikož narativ obsažený v textové jednotce (61) nereflektuje evropský

[289] Milan Bufon, „The Geopolitical Location of Slovenia in the Perspective of European Integration Processes,“ *Dela Journal*, vol. 19 (2003): 131.
[290] Ksenija Vodeb, „Cross-border Tourism Cooperation of Slovenia and Croatia,“ *Tourism and Hospitality Management Journal*, vol. 12, no. 2 (2006): 210.

integrační proces. Naopak je zde odkazováno na přítomnost hranice, jejíž přítomnost sama o sobě způsobuje genezi příhraničních regionů.

Situací T2SCH je naopak již sděleno, že v příhraničním slovinsko-chorvatském prostoru je evidována ochota k utváření přeshraniční prostoru. V tomto období je Slovinsko již plnohodnotným členem EU a Chorvatsko disponuje statusem kandidátské země pro členství v EU.

PŘESHRANIČNÍ SPOLUPRÁCE

První období (1995-2003)

P1SCH: Přeshraniční region absentuje také v souvislosti s chybějící politickou podporou.

(63) *„Zatímco v příhraničních oblastech podél (…) slovinsko-rakouské hranice jsou **evidovány pozitivní efekty v regionálním rozvoji**, navzdory zde ustavené hranici, **neexistují žádné přímé známky přeshraničního regionu po obou stranách nově zformované slovinsko-chorvatské hranice**, kromě hraničních přechodů a infrastruktury, která je nezbytná k provádění s hranicí spojené správy.“* [291]

(64) *„…existují příhraniční oblasti s vysokou mírou vzájemné provázanosti a přeshraničních kontaktů, na druhou stranu, **podél slovinsko-chorvatské hranice, přeshraniční kontakty téměř neexistují**, jelikož pro obyvatele těchto příhraničních oblastí je sama přeshraniční komunikace obtížná.“* [292]

(65) *„…**místní orgány dosud neviděly dostatečné důvody pro přijetí modelu přeshraniční spolupráce „euroregion“**, i když místní přeshraniční spolupráce hraniční spolupráce by zde mohla být snadno posílena, zejména mezi příhraničními městy.“* [293]

P1-1SCH: Přeshraniční spolupráce jako budoucí prostředek tvorby společného slovinsko-chorvatského regionu.

(66) *„Tyto oblasti proto mají kontakty, jsou **dostatečně pevně propojeny**, v mnoha případech silnější než na vnitrostátní nebo regionální úrovni. Dobrým příkladem je určitě **přeshraniční spolupráce v nejširším slova smyslu, která zahrnuje také***

[291] Ravbar, „General characteristics of border areas in Slovenia,“ 18.
[292] Ibidem, s. 19.
[293] Bufon, „The Geopolitical Location of Slovenia in the Perspective of European Integration Processes,“ 136.

***řadu ekonomických, kulturních, přátelských a dalších vazeb a forem podél slovinsko-chorvatské hranice**. Především se jedná o řešení různých rozvojových problémů. To vedlo k neformální přeshraniční integraci a stále více vede také **k ustavení euroregionů**. "*[294]

(67) *„Podobné **směry přeshraničních kontaktů a spolupráce, které jsou obvykle v pohraničních oblastech, jsou viditelné podél celé slovinsko-chorvatské hranice**, nejčastěji a regionálně účinné pouze na místní úrovni (...)."*[295]

(68) *„...provádění **koncepce přeshraniční integrace** příhraničních oblastí **napomůže zvrátit nepříznivou sociogeografickou strukturu** slovinsko-chorvatského příhraničí."*[296]

Druhé období (2004-2012)

P2SCH: Přeshraniční spolupráce je podmíněna navázáním kontaktů nejen na úrovni implementační struktury, ale také mezi veřejností.

(69) *„...je to **správné období pro intenzivní akci s ohledem na implementaci první rozvojové fáze přeshraniční spolupráce** (vytváření kontaktů, výměna informací a zkušeností...)."* [297]

(70) *„**Přeshraniční spolupráce předpokládá otevřenou komunikaci** a adaptabilitu, aby se stala klíčovými komponenty v řešení společných otázek a udržování spolupráce a interakce. **Integrace do širšího regionu se stala nezbytným** (...) **předpokladem** pro faktické fungování státu, s integračními procesy vyžadujícími síťové prostorové uspořádání, koncept, který přesahuje omezení navázaná na koncept státního hospodářství."* [298]

Třetí období (2013-2018)

V rámci tohoto období není identifikován diskurz v otázce přeshraniční spolupráce.

[294] Pak, „Regionalno razvojna problematika območja ob slovensko-hrvaški meji," 30.
[295] Ibidem, s. 33.
[296] Špes, „Odnos prebivalcev obmejnih območij Slovenije do Slovensko-Hrvaške državne meje," *Dela Journal*, vol. 16 (2001): 91.
[297] Vodeb, „Cross-border Tourism Cooperation of Slovenia and Croatia," 210.
[298] Ksenija Vodeb, „Cross-border Regions as Potential Tourist Destinations Along the Slovene Croatian Frontier," *Tourism and Hospitality Management Journal*, vol. 16, no. 2 (2010): 220; a Vodeb, „Cross-border Tourism Cooperation of Slovenia and Croatia," 200.

Pro třetí období nebyl identifikován žádný akademický text propojující problematiku přeshraniční spolupráce, hranice a teritoria. Z tohoto důvodu zde tedy není uvedena ani žádná textová jednotka. Jelikož do roku 2018 nebyla v tomto prostoru ustavena žádná institucionalizovaná spolupráce v podobě euroregeionu, lze se domnívat, že s ohledem na diskurz nedošlo k významnému posunu ve srovnání s obdobím druhým.

Situace P (P1SCH-P2SCH) odkazuje na posun paradigmatu od neexistujícího přeshraničního regionu (ustaveného skrze přeshraniční aktivity a komunikaci), přes uvedení cíle přeshraniční spolupráce (jímž je společný region protínající státní hranici), až po stanovení kondicionality (podmíněnosti) pro efektivní fungování dané formy spolupráce. Absence přeshraničního regionu, jako výstupu přeshraniční spolupráce, a budoucí cíl této spolupráce (euroregion) jsou situací P1SCH a P1-1SCH v tomto pořadí. Jelikož tohoto cíle nebylo dosaženo, situace P2SCH uvádí, jakým způsobem lze záměru dosáhnout.

SYMBOLIKA RETERITORIALIZOVANÉHO PŘESHRANIČNÍHO PROSTORU

První období (1995-2003)

S1SCH: Konflikt jako příležitost pro tvorbu jednotného přeshraničního regionu.

(71) *„…čím větší jsou **konflikty** způsobené politickým rozdělením předchozího homogenního správního, kulturního a hospodářského regionu, tím větší jsou v delším časovém horizontu **příležitosti pro** takto **rozdělenou oblast vyvinout v integrovaný přeshraniční region**.“* [299]

S1-1SCH: Identitární překryv v prostoru slovinsko-chorvatského příhraničí.

(72) *„…**chorvatské vlivy jsou přítomny** v Bílém Kraňsku a **podél celé slovinsko-chorvatské příhraniční oblasti**.“*[300]

Druhé období (2004-2012)

S2SCH: Návrh na ustavení mikroregionu v rámci slovinsko-chorvatské příhraniční oblasti; změna paradigmatu.

[299] Bufon, „The Geopolitical Location of Slovenia in the Perspective of European Integration Processes,“ 136.
[300] Ibidem, s. 126.

(73) *„V případě Slovinska a Chorvatska by bylo **možné provést ustavení takzvaného mikroregionu podél obou stran hranice**, a to na základě úvahy, že četné **kontakty** a interurbánní sítě v těchto příhraničních oblastech **existují**.“*[301]

(74) *„Aspekty **instrumentalizace hranic jako markeru identity**, i když politické identity mohou být výraznější nebo méně výrazné než „národní“ stát, je obtížné připsat slovinsko-chorvatské hranici, jelikož **žádný aspekt konfliktu nevyjadřuje problém „vnímané komunity“** ani jedna z těchto zemí nevykazuje tendenci k etnické argumentaci posunů v průběhu státní hranice…“*[302]

Třetí období (2013-2018)

V rámci tohoto období není identifikován diskurz v otázce symboliky reteritorializovaného přeshraničního prostoru.

Důvod absence akademických textů a tedy také textových jednotek k tomuto hledisku teoretického rámce a období, není zřejmý. Slovinsko je na počátku tohoto období členem EU již 9 let. Naproti tomu Chorvatsko je členem novým. Je zřejmé, že vstupem do EU se změnilo paradigma státní hranice mezi těmito státy. Je třeba dodat, že toto období je zatíženo rozhodčím řízením v souvislosti s probíhajícím teritoriálním sporem.

Situace S (S1SCH-S2SCH) představuje v zásadě pouze soubor úvah nad tím, jak oběma příhraničním prostorům vtisknout konkretizovanou přeshraniční symboliku. Situace S1SCH implicitně odkazuje na teritoriální spor mezi danými dvěma státy. Striktně vzato je tímto narativem míněno, že přeshraniční region bude ustaven po skončení daného teritoriálního sporu. V této věci však nebylo doposud nalezeno řešení. Situace S1-1SCH odkazuje na přítomnost vzájemného přesahu identit v celé příhraniční oblasti, ale zejména lokálně (region Bílé Kraňsko a Gorski Kotar – viz situace S2CH níže). Tento aspekt představuje vhodný základ pro případnou institucionalizovanou formu přeshraniční spolupráce.

Situace S2SCH představuje odkaz na možnost ustavení „mikroregionu“ v prostoru příhraničních slovinských a chorvatských oblastí. V textové jednotce (74) je zmíněna změna změna paradigmatu, a sice v tom smyslu, že místní konflikt nepředstavuje pro místní obyvatele překážku k udržení přeshraniční komunity, na které lze výše zmíněný přeshraniční mikroregion. Lze tedy konstatovat, že v diskurzu slovinské strany není obsažen narativ

[301] Vodeb, „Cross-border Tourism Cooperation of Slovenia and Croatia,“ 205.
[302] Tunjić, „Slovensko-Hrvaška Državna Meja v Mejišču Evropske unije,“ 65.

o reteritorializaci v tom smyslu, že by byla reflektována přeshraničního prostoru vznikajícího *a priori* výlučně pouze v závislosti na evropském integračním procesu (současný stav místní přeshraniční identity není výsledkem přeshraniční spolupráce, ale trvajícím fenoménem z období existence SFRJ a předchozích teritoriálních uskupení). Tato skutečnost představuje protiklad k narativu zmíněném v textové jednotce (47) situace S3-1SR, z níž je patrné, že evropská integrace je významným prvkem pro ustavení společného prostoru v budoucnosti.

5.4 CHORVATSKÝ POSTOJ KE KONCEPTU PŘESHRANIČNÍ SPOLUPRÁCE S OHLEDEM NA CHORVATSKO-SLOVINSKOU HRANICI

HRANICE

První období (1995-2003)

H1CH: Hranice nepředstavuje bariéru.

(75) *„…**chorvatsko-slovinská hranice je velmi prostupná** a dle modelů hraničních typů tato představuje hranici přemosťující.“*[303]

(76) *„…**charakter** segmentů **chorvatsko-slovinské hranice se v celé své délce liší** jeden od druhého.“*[304]

Druhé období (2004-2012)

V rámci tohoto období není identifikován diskurz v otázce hranice.

Třetí období (2013-2018)

H3CH: Hranice je bariérou s exkluzivní funkcí; přítomnost narativu o ochraně pevnosti Evropa.

(77) *„Chorvatsko dosud není součástí schengenského prostoru, **jako pohraniční země EU má za úkol bránit pevnost Evropa** nebo její vnější hranici (…).“*[305]

[303] Ivan Crkvenčić, „Some Geographic Features of a Croatian Border Region Along the Croatian-Slovenian Border - The Čabranka-Kupa Valley,“ *Acta Geographica Croatica,* vol. 33 (1998): 74.
[304] Ibidem, s. 74.
[305] Dubravka Mlinarić a Snježana Gregurović, „Prilog promišljanju oblikovanja hrvatskih granica u povijesnoj i suvremenoj perspektivi.“ *Geoadria*, vol. 23, no. 2 (2018): 167.

(78) *„Zavedení jednotného trhu EU odhaluje, že **hranice funguje nejen jako hospodářská**, ale **také jako** (…) **politická, kulturní nebo dokonce psychologická bariéra**.“*[306]

Příčina absence akademických textů v rámci druhého období není zcela zřejmá. Nelze nezmínit, že ve druhém období se tato hranice stala *de facto* vnější demarkační linií EU. Lze předpokládat, že se prostupnost (permeabilita) kvalitativně změnila, respektive zpřísnila.

Situace H1CH diskurzivně reflektuje stav prostupnosti (permeability) hranice v období, kdy je Slovinsku přiznán status kandidátské země na členství v EU. Paradoxní je, že zatímco v chorvatském diskurzu je v prvním období přítomen narativ o prostupnosti hranice, na straně slovinských akademiků narativ odkazuje na exkluzi a funkci bariéry stejné hranice (viz situace H1SCH).

V situaci H3CH je přítomen narativ o „úkolu“, který připadá chorvatsku, týkajícím se ochrany „pevnosti Evropa“. Za pozornost v tomto případě stojí, že na chorvatské straně není tato „pevnost“ spojována s vnější hranicí EU, ale pouze hranicí schengenského prostoru. V tomto období je chorvatsko již členem EU, nicméně od Slovinska je separováno schengenskou hranicí.

TERITORIUM

První období (1995-2003)

T1CH: Příhraniční region jako zóna kontaktu se sousedním regionem.

(79) *„…příhraniční region, nebo spíše jeho sociogeografická charakteristika (…) **formuje základ a podmínky pro úroveň přeshraniční penetrace** do sousedního příhraničního regionu.“*[307]

T1-1CH: Počátek samostatného vývoje státu je poznamenán souběžnou deteritorializací a reteritorializací.

[306] Ibidem, s. 167.
[307] Crkvenčić, „Some Geographic Features of a Croatian Border Region Along the Croatian-Slovenian Border - The Čabranka-Kupa Valley,“ 74.

(80) *„Přechod na tržní ekonomiku, ale také nezávislost republiky a válka, která následovala, byly proto* ***přímými hnacími silami souběžné deteritorializace a reteritorializace příhraničí****.“*[308]

Druhé období (2004-2012)

V rámci tohoto období není identifikován diskurz v otázce teritoria.

Třetí období (2013-2018)

T3CH: Evropská integrace má potenciál k redefinici teritoria.

(81) *„Evropská unie jako jediný* ***postmoderní politický systém lokálně předefinuje státnost, suverenitu a teritorialitu a mění tradiční význam tohoto území a místních státních hranic****.“*[309]

Důvod absence akademických textů k otázce transformace teritoria ve druhém období není autorovi znám. Jedná se o období počátku Chorvatska jakožto kandidátské země na členství v EU, zároveň jsou na příhraničí aplikovány integrační vlivy v rámci Nástroje předvstupní pomoci. Lze tedy předpokládat kvalitativní proměnu oproti prvnímu období. Zároveň je třeba uvést, že mezi Slovinskem a Chorvatskem je v tomto období přítomna vnější hranice EU ve zpřísněném režimu prostupnosti (permeability)

Situace T (T1CH a T3CH) reflektuje narativ o působení evropského integračního procesu (nejen na území Chorvatska) na příhraniční oblasti státu. Jedná se o vývoj diskurzu zohledňující prostorovou transformaci.

Situace T1CH v textové jednotce (79) v zásadě pouze odkazuje na charakter daného příhraničního prostoru, jakožto zóny střetávání. Bez poznámky by nemělo zůstat, že stejný narativ je evidován v rakouském diskurzu (viz situace T3R). Za možnou příčinu diskrepance mezi obdobími je možné považovat výraznější přeshraniční sociální soudržnost, která je reflektována v akademickém diskurzu jak na chorvatské (situace S2CH), tak na slovinské (situace S2SCH) straně.

[308] Višeslav Raos, „Pomicanje granice Europske unije na jugoistok i višestruki procesi teritorijalizacije,“ *Politička misao*, vol. 50, no. 3 (2013): 44.
[309] Ibidem, s. 33.

Situace T3CH obsahuje narativ o důsledcích integračního procesu na chorvatsko-slovinskou hranici. Je třeba zdůraznit, že textová jednotka (81) explicitně nehovoří o průběhové formě „redefinice teritoria“, naopak pouze o potenciálu k této změně. Již zde lze zčásti připustit, že diskurz reteritorializace je přítomen pouze na teoretické, nikoliv na praktické úrovni, resp. nereflektuje průběh reteritorializačního procesu v chorvatsko-slovinském příhraničí.

PŘESHRANIČNÍ SPOLUPRÁCE

První období (1995-2003)

P1CH: Negace možností přeshraniční spolupráce mezi Chorvatskem a Slovinskem.

(82) *„…**příhraniční oblast Chorvatska vidí svou budoucnost ve spolupráci se Záhřebem**, a nikoli se Slovinskem nebo slovinským příhraničním územím.“*[310]

Druhé období (2004-2012)

P2CH: Kladný vztah k euroregionům jako nástrojům přeshraniční spolupráce.

(83) *„…chorvatské župy musí mnohem více investovat do rozvoje své vlastní správy, aby jí umožnily spolupracovat se zahraničními regiony a úspěšně využívat EU k tomuto účelu. **Euroregiony jsou proto důležitým rozvojovým a politickým nástrojem**, který je k dispozici chorvatským regionům (župám), a proto by jej neměly podceňovat.“*[311]

(84) *„…velmi důležitý impuls pro **další rozvoj euroregionů** jako potenciálu pro Přímořsko-gorskokotarskou župu, která byla jednou z prvních v chorvatské republice, která se zapojila do přeshraniční spolupráce obecně, a to i v rámci euroregionu. Je jedním ze zakladatelů Alpe-Adria a aktivně se účastní iniciativy Euroregionu Alpy a Jadranu. Tento Euroregion je již zavedeným a fungujícím organismem, zatímco iniciativa spojená s alpsko-jadranským euroregionem je teprve na počátku.“*[312]

(85) *„EU jim zcela jistě poskytne plnou podporu, protože prostřednictvím všech opatření a činností EU a jejích orgánů probíhá společný jmenovatel (i když „mezi hranicemi“), a to **posilování regionů a nepřímé oslabování národních států**.*

[310] Stiperski a Pavlakovich, „Odnosi i veze u prigraničnim područjima na primjeru hrvatsko-slovenske granice,“ 132.
[311] Hrvoje Marušić, „Euroregije i prekogranična suradnja.“ *Pomorski zbornik*, vol. 45, no. 1 (2008): 264.
[312] Ibidem, s. 259

Takové trendy se jistě setkají s odporem ústředních vlád, zejména v těch zemích, kde je centralizovaný systém správy pevně zakořeněn nebo které nedávno získaly svou státní suverenitu, jako je Chorvatsko.“[313]

(86) *„**Euroregiony jsou** proto **důležitým rozvojovým a politickým nástrojem**, které jsou k dispozici chorvatským regionům (župám), a proto by jej neměly podceňovat.“*[314] *Je potěšitelné, že alespoň některé chorvatské župy, mezi kterými vyniká Istrijská, Primorsko-gorsko Kotarská, Medimimuřská a Varaždinská župa, tuto skutečnost uznaly.“*[315]

Třetí období (2013-2018)

V rámci tohoto období není identifikován diskurz v otázce přeshraniční spolupráce.

Příčina absence akademických textů k otázce transformace teritoria ve třetím období není autorovi známa.

Situace P (P1CH a P2CH) zachycuje diskurzivní vývoj v otázce reflexe přeshraniční spolupráce v daném prostoru ve dvou obdobích. Zatímco situace P1CH ještě odkazuje na neochotu Chorvatska navazovat přeshraniční kontakty se Slovinskem, a naopak naznačuje izolacionistický přístup, v situaci P2CH je tento narativ zcela opuštěn. Naopak je zde vyjádřen pozitivní přístup vůči euroregionům (ty lze považovat za pokročilé stadium reteritorializace). V textové jednotce (87) je odkazováno na Istrijskou, Primorsko-gorsko Kotarskou, Medimimuřskou a Varaždinskou župu, které se všechny nachází v chorvatsko-slovinském příhraničí. V této souvislosti je třeba poznamenat, že ustavení euroregionu závisí na centrálních vládách pouze nepřímo. Hlavními iniciátory takové formy spolupráce jsou municipality, nacházející se v příhraničních oblastech dvou či více států.

SYMBOLIKA RETERITORIALIZOVANÉHO PŘESHRANIČNÍHO PROSTORU

První období (1995-2003)

S1CH: Eliminace původní přeshraniční identity v chorvatsko-slovinském příhraničí.

[313] Ibidem, s. 264.
[314] Ibidem, s. 264.
[315] Ibidem, s. 264.

(87) *„Příhraniční **chorvatsko-slovinské oblasti kdysi představovaly region se společnou přeshraniční identitou**, která se nicméně později transformovala v „my a oni“.“*[316]

Druhé období (2004-2012)

S2CH: Lokální přítomnost přeshraniční identity v chorvatsko-slovinském příhraničí.

(88) *„Dobrá úroveň spolupráce v pohraniční oblasti Gorski Kotar, **navzdory chorvatským a slovinským hraničním sporům**, je v chorvatských médiích často uváděna jako pozitivní příklad (…) předpokládáme proto, že v pohraniční oblasti severozápadní části Gorski Kotar **existuje sociální soudržnost**, která umožňuje hraničnímu společenství definovat tuto oblast.“*[317]

(89) *„…v pohraniční oblasti severozápadního Gorski Kotar **existuje přeshraniční sociální soudržnost**, která umožňuje hraničnímu společenství definovat tuto oblast.“*[318]

Třetí období (2013-2018)

S3CH: Deteritorializace a reteritorializace v chorvatsko-slovinském příhraničí.

(90) *„Ačkoli **Evropská unie překonfigurovala tuto oblast tím, že upozadila státní hranici** a **implementovala tak proces deteritorializace**, zároveň vytvořila nové prostorové celky mezi těmito členskými státy EU (…), tedy **reteritorializaci**.“*[319]

S3-1CH: Příhraniční regiony jako prostorové metafory.

(91) *„Na jedné straně **má příhraniční region symbolickou hodnotu** a na druhé straně ovlivňuje genezi fyzické infrastruktury založené na regionálně-rozvojovém přístupu. Kromě toho **slouží také jako prostorové metafory**, vytvářející pomyslné přemostění mezi obyvateli pohraničí…“*[320]

---

[316] Ana Barbič, „Formalized Borderline as a Prerequisite for Optimal Cross-border Relations: Nine Years of the International Border between Slovenia and Croatia,“ *Sociologija i prostor*, vol. 38 (2000): 346.
[317] Marko Kovacic, Ivan Šulc a Marta Zorko. Pogranične zajednice u Republici Hrvatskoj: istraživanje lokalnoga identiteta u pograničnom području Gorskoga kotara, *Journal for spatial and socio-culturaal development studies* (2012: 165.
[318] Ibidem, s. 178.
[319] Raos, „Pomicanje granice Europske unije na jugoistok i višestruki procesi teritorijalizacije,“ 51.
[320] Mlinarić a Gregurović, „Prilog promišljanju oblikovanja hrvatskih granica u povijesnoj i suvremenoj perspektivi.“ 264.

(92) *„Každodenní* ***život obyvatel v pohraniční oblasti*** ***<u>je strukturován okolo konstrukce místní identity</u>*** *v závislosti na stálé přítomnosti ostatních,* ***„těch na druhé straně“*** *hranice.“*[321]

Situace S (S1CH-S3-1CH) zobrazuje diskurzivní vývoj související s chápáním sociogeografické proměny daného přeshraničního prostoru. Zatímco v situaci S1CH je odkazováno na původní paradigma společné přeshraniční identity, která existovala v rámci SFRJ, situace S2CH lokálně reflektuje přetrvání společné přeshraniční identity. Tento narativ koresponduje se situací S1-1SCH (akademický diskurz na slovinské straně hranice). Hovoří-li textová jednotka (90) o současném průběhu de- a reteritorializace, je tím zároveň řečeno, že identifikovaná přeshraniční identita je důsledkem reteritorializace, která měla dle narativu situace S2CH proběhnout vstupem Chorvatska do EU. Situace S3-1CH pak paradoxně a také částečně v rozporu s předchozími situacemi diskurzu odkazuje na region jako symbol prostoru *per se*. Dle textové jednotky (92) je v příhraničí, navzdory proběhlé reteritorializaci se vstupem Chorvatska do EU, přítomen v zásadě dichotomický narativ o dvou identitách oddělených státní hranicí.

[321] Ibidem, s. 164.

KAPITOLA 6 : VYHODNOCENÍ VÝSLEDKŮ

6.1 INTERPRETACE A IMPLIKACE VÝSLEDKŮ KRITICKÉ DISKURZIVNÍ ANALÝZY

Výzkum, ve kterém je pozornost zaměřena na diskurz a intertextualitu, tedy vztah textů a sociálních událostí, byl zaměřen na řetězec sociálních, sociogeografických událostí, jevů a jejich proměn v čase. Části sociálních, sociogeografikých událostí a jevů jsou obsaženy v uvedených textpvých jendotkách. Toto kritérium výzkumu bylo zaměřeno na reprezentaci sociálních událostí ve smyslu sociálních a sociogeografických procesů.

V rámci analyzovaných textů bylo identifikováno celkem 46 narativních linií (pro všechny aspekty stanoveného teoretického rámce a všechna období). Z tohoto mimo jiné vyplývá poměrně výrazné spektrum postojů. Tato skutečnost poskytuje výpovědní hodnotu o podobném či odlišném vnímání zkoumaného regionu vždy na obou stranách hranice.

Co se týká diskurzu s ohledem na koncept hranice, je mezi jednotlivými zeměmi evidován rozdíl. Dominantně se opakuje vzorec, který odkazuje na počáteční neprostupnost hranice a s počátkem evropské integrace se tento diskurz mění. Proměna diskurzu reflektuje změnu režimu hranice. Z diskurzivní analýzy vyplynulo, že rakouská a slovinská diskurzivní linie jsou ve vzájemném souladu v prvním (1995-2003) a druhém období (2004-2012), kdy shodně odrážejí funkci hranice jako bariéry, její následné pominutí a implicitně také proces deteritorializace. Ve třetím období (2013-2018) byla identifikována textová jednotka pouze na rakouské straně, týkající se narativu o obnově funkce hranice jako nástroje exkluzivity, a také narativu o ochraně „pevnosti Evropa“. Stejný narativ lze předpokládat v diskurzu akademických textů majících původ ve Slovinsku. Pokud by však také ve slovinských akademických textech byl přítomen narativní odkaz na „pevnost Evropu“, nacházelo by se na její vnější hranici a tedy v defenzivní pozici.

Diskurz o hranici oddělující slovinsko-chorvatský příhraniční region je do značné míry odlišný. Rozdíl v diskurzu oproti rakousko-slovinskému příhraničí je ten, že na slovinské straně je ve druhém období (2004-2012) užit narativ o reteritorializaci, a to aniž by zde byla ustavena teritoriální jednotka v podobě euroregionu. Na chorvatské straně je narativ o reteritorializaci rovněž zmíněn. Nikoliv však ve druhém, ale ve třetím období (2013-2018), a navíc v odlišném aspektu nastaveného teoretického rámce (situace S3CH).

V souboru diskurzivních linií k aspektu teoretického rámce, který se týká teritoria, byl zaznamenán opět soulad mezi diskurzem na rakouské a slovinské straně hranice. Zejména ve druhém období (2004-2012) a třetím období (2013-2018), kdy se členem EU stává také Slovinsko, dochází dle diskurzu k nárůstu prostupnosti hranice, genezi kontaktní zóny a také přeshraničního regionu. Takovýto soulad odkazuje na jistou synchornní postoje vůči reteritorializačnímu procesu. Tato teze je dále podpořena v diskurzech zohledňujících přeshraniční spolupráci a symboliku přeshraničního reteritorializovaného prostoru.

Ve stejném hledisku teoretického rámce, ovšem týkajícího se slovinsko-chorvatského příhraničí, byly identifikovány značné nepoměry v diskurzu. Shoda, respektive obdobné přístupy byly identifikovány pouze v rámci prvního období (1995-2003). Bez povšimnutí by zde nemělo zůstat, že v chorvatském diskurzu je na reteritorializaci odkazováno v souvislosti se vznikem nezávislého státu, ne však s evropskou integrací. Ve třetím odbobí (2013-2018) je již narativ o reteritorializaci přítomen, nicméně pouze implicitně a na teoretické úrovni.

V pořadí třetí aspekt teoretického rámce, přeshraniční spolupráce, je v rakousko-slovinském případě opět doprovozen vyšší mírou shody. Přeshraniční spolupráce je v prvním období (1995-2003) *de facto* synchronizovaně označena za determinantu, která způsobí vznik společného přeshraničního prostoru. Ve druhém období (2004-2012) nebyla shoda diskurzů identifikována, nicméně je zde shodně vyjádřen pozitivní postoj k této formě spolupráce, která dle rakouského akademického diskurzu má potenciál vyvolat teritoriální subjektivitu. V rámci třetího období (2013-2018) je pak evidován narativ o nesouladu intenzity přeshraniční spolupráce.

V diskurzu o přeshraniční spolupráci, v rámci slovinsko-chorvatského příhraničí, je zjištěn v prvním období (1995-2003) nesoulad v tom ohledu, že zatímco slovinský diskurz obsahuje narativ o možném vzniku přeshraničního regionu s teritoriální integritou, v chorvatském diskurzu je tato možnost *de facto* negována.

V pořadí čtvrté a poslední hledisko teoretického rámce zohledňuje symboliku přeshraničního reteritorializovaného prostoru. Zde je ve všech případěch příhraničních regionů v diskurzu společná identita, která dominantně tuto symboliku představuje. Přestože se narativ o společné, přeshraniční nebo regionální identitě průřezově vyskytuje ve všech obdobích, také zde byly identifikovány rozdíly. Analyzovaný diskurz v sobě zahrnuje dvě konkrétní příklady, na kterých lze tyto rozdíly demonstrovat. Jmenovitě se jedná o region kolem municipalit Bad

Radkersburg a Gornja Radgona. Jedná se tedy o severovýchodní Slovinsko. Naopak v rámci slovinsko-chorvatského příhraničí je zmiňováno Bílé Kraňsko (na slovinské straně) a Gorski Kotar (v Chorvatsku). Toto zjištění představuje aspekt podobnosti diskurzu s ohledem na symboliku přeshraničního reteritorializovaného prostoru. Každý z těchto příkladů má však odlišný základ. Zatímco v případě společné identity v blízkosti obcí Bad Radkersburg a Gornja Radgona je dáván do souvislosti s reteritorializačním procesem vyvolaným evropskou integrací, sdílená identita v Bílém Kraňsku a Gorském Kotaru je pozůstatkem reteritorializace, která nastala s rozpadem SFRJ.

6.2 SOUHRNNÉ VYHODNOCENÍ ODPOVĚDÍ STRUKTUROVANÝCH ROZHOVORŮ

Strukturované rozhovory byly se zástupci veřejné správy vedeny k tématu přeshraniční spolupráce, hranice a přeshraničního prostoru. Následující text obsahuje odpovědi rakouského, českého a chorvatského zástupce. Zároveň jsou tyto odpovědi autorem práce komentovány.

Korutanskou/rakouskou stranou jsou cíle přeshraniční spolupráce dlouhodobě uzpůsobovány geografickým podmínkám na hranici a také v rakousko-slovinských příhraničních oblastech.[322] Navzdory tomu, že se korutanská/rakouská strana v zásadě nedomnívá, že působení přeshraniční spolupráce generuje společný prostor,[323] v budoucnu by se tato forma spolupráce měla zaměřit na přímé dopady pro místní obyvatele.[324] Dle autora předkládané práce je tímto implicitně naznačena budoucí intenzifikace *bottom-up* procesu s ohledem na utváření přeshraniční identity. Na takovýto typ identity v daném prostoru také upozorňují Roswitha Ruidisch a Karen Ziener – rakouská strana, rovněž i Naja Marot na slovinské straně (viz textové jednotky č. 25, 26, 39 uvedené v diskurzivní analýze).

Za posun paradigmatu lze na korutanské/rakouské straně vnímat to, že je zde v současnosti podporována varianta účasti přeshraniční spolupráce obou zemí, tedy také Slovinska. Korutanská/rakouská strana přistupuje ke změně projektů přeshraniční spolupráce tak, že již budou podporovány ty aktivity, jichž zúčastní oba protilehlé příhraniční regiony.[325] Aplikováním tohoto přístupu dle autora konsekventně dojde k dalšímu zintenzivnění reteritorializačního procesu, a opět k impulsu k tvorbě přeshraniční identity.

[322] Peter Kaiser a Dr. Gaby Schaunig, emailová zpráva autorovi práce, 14. 5. 2020 – odpověď na otázku č. 3.
[323] Ibidem – odpověď na otázku č. 4.
[324] Ibidem – odpověď na otázku č. 4.
[325] Ibidem – odpověď na otázku č. 6.

V otázce zřízení přeshraničního regionu, resp. euroregionu, není zástupci korutanské/rakouské veřejné správy jeho zřízení vylučováno, ovšem za předpokladu odsouhlasení společné strategie, jejímž prostřednictvím by byly cíle vzniknuvší přeshraniční teritoriální jednotky sledovány.[326] Úspěšnost případně zřizovaného euroregionu ve slovinsko-korutanském příhraničí by byla posuzována rovněž v souvislosti s ustavením veřejného povědomí a sounáležitosti.[327] V rámci spolupráce se Slovinskem je pro rakouskou stranu v současnosti obtížné, alespoň prozatím, hovořit o přeshraničním regionu mezi Korutany a Slovinskem.[328] Jeví se, že ustavení přeshraniční identity, jakožto jednoho elementu symboliky reteritorializovaného prostoru, představuje prerekvizitu pro ustavení euroregionu. Vznik euroregionu a jeho existence by dle autora znamenala posun procesu reteritorializace na další úroveň.

Podobně jako spolková země Korutany v Rakousku, také česká strana (jinak také stát přistoupivší do EU ve stejném roce jako Slovinsko), přisuzuje geografii zásadní roli s ohledem na provádění přeshraniční spolupráce.[329] Česká strana mezi geografické „bariéry" řadí rovněž aspekt vzdálenosti, kdy se zvyšující se vzdáleností klesá dopad přeshraničního působení.[330] Působení přeshraniční spolupráce dle české strany mimo jiné implikuje vzájemné pozitivní vztahy na obou stranách hranice,[331] a rovněž významně napomáhá odbourání bariéry v podobě státních hranic, stejně jako „mentální" hranice.[332] Dle autora předkládané práce takovéto působení konsekventně vytváří prostor, v němž je upozaděna funkce hranice, čímž je ustaveno vzájemně se prolínající prostředí původních oddělených teritorií. Autor zde spatřuje shodu s korutanským/rakouským stanoviskem, a uvádí, že takovéto situační nastavení umožňuje ustavení základu pro tvorbu přeshraniční identity. Bez povšimnutí by nemělo zůstat stanovisko české strany, že obyvatelé příhraniční regionů, jedni z nositelů dopadů reteritorializace, musí sami vnímat, že přeshraniční spolupráci chtějí.[333] Lze říci, že právě tato skutečnost, není-li založena na pouhém pragmatickém přístupu, vytváří základ žádoucí pro společnou přeshraniční identitu (*bottom-up* přístup). Ačkoliv je působení konceptu česko-rakouský přeshraniční prostor vystaven již více než 16 let, koherentní a přirozená entita se na česko-rakouském pomezí

[326] Ibidem – odpověď na otázku č. 8.
[327] Ibidem – odpověď na otázku č. 8.
[328] Ibidem – odpověď na otázku č. 11.
[329] RNDr. Jiří Horáček, emailová zpráva autorovi práce, 16. 3. 2020 – odpověď na otázku č. 3.
[330] Ibidem – odpověď na otázku č. 3.
[331] Ibidem – odpověď na otázku č. 4.
[332] Ibidem – odpověď na otázku č. 5.
[333] Ibidem – odpověď na otázku č. 6.

teprve vytváří.[334] V tomto smyslu lze obdobnou situaci očekávat také na slovinsko-rakouské straně.

Soulad stanovisek vůči přeshraniční spolupráci je evidován rovněž v aspektu, zda obecně dějinné události ovlivňují lokální přeshraniční spolupráci (tento výrok je také v souladu s textovou jednotkou č. 12 a 20 z období 2004-2012).[335] V obou případech panuje veskrze shoda na tom, že vzájemným informováním o dějinných událostech, které měly negativní dopad jednak na celou společnost dvou sousedících států, ale zejména na život v příhraničních oblastech, lze napomoci postupnému odbourání mentální hranice. V tomto smyslu je však nutné poukázat na kvalitativní rozdíl mezi česko-rakouskou a slovinsko-rakouskou státní hranicí. V prvním zmiňovaném případě bylo nutné se na počátku potýkat s negativními dopady původní přítomnosti tzv. železné opony, respektive minimální permeability (prostupnosti). V případě druhém toto hledisko nepředstavovalo tak významnou roli, jelikož zdejší hranice byla komparativně prostupná.

Z hlediska chorvatské centrální instituce je s ohledem na provádění přeshraniční spolupráce prioritou rovněž odstranění negativních účinků státní hranice.[336] Dle chorvatské strany skutečnost, že lidé v blízkosti této hranice žijí, není v současnosti známkou nepohyblivosti, ale naopak přeshraniční mobility.[337] Daná forma spolupráce je chorvatskou stranou považována za mechanismus, kterým jsou limitovány negativní dopady státní hranice, a usiluje o její transformaci na příležitost, možnost rozvoje pro obyvatele žijící v této oblasti.[338] Oproti předchozím výpovědím, chorvatská strana explicitně deklaruje, že daná forma spolupráce vede dotčenou komunitu obyvatel příhraničních oblastí k tomu, aby se vnímala jako součást společného regionu, kde výzvy lze řešit vzájemným úsilím s cílem dosáhnout zlepšení životní úrovně celé oblasti.[339] Toto je známkou budoucí reteritorializace na sociální úrovni.

Koncept přeshraniční spolupráce je chorvatskou stranou vnímán jako nástroj řešení problémů identifikovaných v příhraničních regionech, zejména v oblasti komunikace (např. ve vztahu k propojení dopravní a komunikační infrastruktury, nedostatku vytváření sítí spolupráce mezi místní a regionální správou, nebo negativní postoje vůči občanům sousedních

[334] Ibidem – odpověď na otázku č. 11.
[335] Ibidem – odpověď na otázku č. 10.
[336] Zástupce Ministerstva regionálního rozvoje a fondů Evropské unie Chorvatské republiky, emailová zpráva autorovi práce, 15. 5. 2020 – odpověď na otázku č. 1.
[337] Ibidem – odpověď na otázku č. 1.
[338] Ibidem – odpověď na otázku č. 11.
[339] Ibidem – odpověď na otázku č. 11.

států).[340] Tento přístup zahrnuje dominantně pragmatický rozměr, stejně tak ale sociální aspekt, jehož implementací bude docházet k prohlubování přeshraniční identity, která je možná pouze za předpokladu přeshraniční komunikace.

K podpoře přeshraničních kontaktů nebude docházet pouze lokálně (jako například v lokalitě Gorski Kotar), ale v celé délce chorvatsko-slovinské hranice. K reteritorializaci v tomto prostoru však pravděpodobně nebude docházet ve formě euroregionů, ale makroregionů, které jsou chorvatskou stranou považovány za efektivnější způsob, jak propagovat konkrétní myšlenky a projekty.[341] V tomto případu lze předpokládat, že reteritorializace bude mít širokospektrální dopad, nikoliv lokální.

Ve srovnání se stanovisky Rakouska a Slovinska, historie dle chorvatské strany nemá vliv na přeshraniční spolupráci a její vnímání.[342] Tento přístup v zásadě koresponduje s výše uvedeným a navozuje v zásadě pouze pragmatický pohled na koncept přeshraniční spolupráci.

[340] Ibidem – odpověď na otázku č. 6.
[341] Ibidem – odpověď na otázku č. 8.
[342] Ibidem – odpověď na otázku č. 10.

ZÁVĚR

Předkládanou diplomovou prací s názvem *„Reteritorializace rakousko-slovinsko-chorvatského příhraničí jako kauzální dopad evropského integračního procesu“* autor přistoupil ke kritické analýze diskurzu, obsaženém v souboru zvolených akademických textů. Předmětem výzkumu byl diskurz spojený s problematikou reteritorializace, jakožto průvodní jev evropského integračního procesu. Teritoriálně byla analýza zaměřena na rakousko-slovinský a slovinsko-chorvatský příhraniční region. Provedený kvalitativní výzkum metodologicky vychází ze zjednodušeného konceptu kritické diskurzivní analýzy. Na vzorku sestávajícím z textů publikovaných členy akademické sféry se autor pokusil o identifikaci stěžejních diskurzivních linií. Tohoto cíle autor usiloval dosáhnout prostřednictvím nastaveného teoretického rámce (hranice, teritorium, přeshraniční spolupráce, symbolika prostoru), který zároveň sekundárně poskytuje informaci o stavu reteritorializace v analyzovaném prostoru. Autor využil interpretačního přístupu závislého na subjektivní dekonstrukci textu. Mezi autorem vnímaná omezení analýzy je třeba uvést neadekvátní znalost teorie jazyka.

Na rozdíl od politických proslovů a agitací, je akademickým textům vlastní míra stability. Neznamená to však, že by takové texty reflektovaly skutečnost. Akademický text je obvykle výsledkem analýzy, která zaručuje systematický a ověřitelný postup. Ve zvolených textech byly autorem identifikovány linie narativu, které vypovídají o míře reteritorializace v příhraničním rakousko-slovinském a slovinsko-chorvatském prostoru. Ačkoliv se podařilo pro diskurzivní analýzu označit poměrně rozsáhlý soubor textových jednotek, v některých případech nebylo možné kompletně pokrýt konkrétní hledisko teoretického rámce v jednom ze tří stanovených období. Tuto skutečnost autor zdůvodňuje absencí zmínky konkrétního aspektu (ať už s ohledem na hranici, teritorium, či symboliku prostoru) ve zvolených textech. Zvolený korpus textů dle autora však poskytuje základ pro předložení závěrů, které lze diskurzivní analýzou stanovit. Je rovněž vhodné podotknout, že ačkoliv autor připouští dílčí využití také pro obdobně situované regiony v rámci EU, výsledky analýzy není možné zobecnit a vztáhnout na celý evropský prostor.

Práce byla sepsána za účelem poskytnutí odpovědi na otázku, jakým způsobem je téma reteritorializace v textech spojeno s nastaveným teoretickým rámcem (hranice, teritorium, přeshraniční spolupráce a symbolika prostoru), a do jakých kontextů je koncept reteritorializace zasazován. Sekundárně autor tímto přístupem zamýšlel poskytnout referenci

o reteritorializačním procesu uvnitř analyzovaného prostoru, respektive v jednotlivých příhraničních regionech. Základní schéma předkládané práce bylo nastaveno tak, aby byla přítomna jak teoretická část, vztahující se ke konceptu reteritorializace, tak část empirická, kriticky zkoumající lokálně zaměřený diskurz v oblasti příhraničních regionů. Analýza byla komponována chronologicky v rámci tří období, která zahrnují vstup všech tří zemí do EU. Vstup do této supranacionální organizace je v předkládané práci považován pouze za formální počátek reteritorializačního procesu. Je tomu tak proto, jelikož přeshraniční spolupráce například v podobě programu PHARE CBC/Nástroje předvstupní pomoci je zpravidla aplikována již v období před vstupem země do EU.

Užití diskurzivní analýzy pro potřeby této práce se ukázalo jako adekvátní, třebaže identifikace společných linií narativu je v tomto případě značně obtížná. Nejedná se totiž o analýzu diskurzu jedné osoby, ale naopak odborně zaměřené skupiny, kterou spojuje konkrétní předmět výzkumu, a sice prostorová reflexe účinků evropského integračního procesu.

Hlavním výstupem předkládané práce je soubor celkem 46 diskurzivních linií. Cíl práce byl naplněn porovnáním těchto linií, přičemž zjištěno bylo, že akademický diskurz zohledňující rakousko-slovinský prostor, je ve výraznějším souladu, než tomu je komparativně u slovinsko-chorvatského diskurzivního rámce. Z provedené analýzy vyplunulo, že se diskurz na slovinské straně slovinsko-rakouské hranice vyznačuje specifickým souborem témat. V diskurzu akademických textů ze třech zvolených zemí bylo možné pozorovat několik rozdílů a shod s ohledem na narativ o rakousko-slovinském a slovinsko-chorvatském příhraničním regionu. Diskurzivní analýza zvolených akademických textů navíc ukázala, že identifikovaná shoda v případě rakousko-slovinského diskurzu existuje také s ohledem na průvodní znaky, které jsou procesu reteritorializace vlastní.

Shoda v diskurzu je s ohledem na reteritorializaci považována za významné hledisko, jelikož je tím naznačen jednak paradigmatický soulad, a také předpoklad pro plynulý postup reteritorializace i do budoucna (otázka sdílené identity a přeshraničního konsolidovaného prostoru). Tato teze je podložena časovým rozsahem diskurzivní analýzy, respektive pozorováním trendu směřujícího k integraci na vyšší úrovni (ustavení konsolidovaného přeshraničního prostoru s vlastní sdílenou identitou).

K vedení tří strukturovaných rozhovorů bylo přistoupeno s cílem získat informace o tendencích veřejné správy, a v zásadě tak nastínit vývoj procesu reteritorializace. Autor uznává, že absence stanoviska slovinské strany tuto výpovědní hodnotu limituje, nicméně tento

nedostatek je částečně vyvážen odpovědí obdrženou českou stranou, jakožto situačně příbuzné země.

Z provedených rozhovorů bylo zjištěno, že všechny tři státy považují přeshraniční spolupráci v zásadě za pozitivně působící fenomén. Záměry této formy spolupráce se ve všech případech shodují v ohledu žádoucího upozadění státní hranice jakožto bariéry. Zjištěným rozdílem je také to, že zatímco v případě Korutan/Rakouska a Česka jsou dějinné události (ty, které se daných dvou zemí týkají) promítnuty do konceptu přeshraniční události, a to tak, že výklad je na obou stranách jednotný, a je rovněž využíváno *people to people* principu. Chorvatsko naopak deklarovalo, že historie jako faktor není v přeshraniční spolupráci přítomna.

Následující výzkum v oblasti reteritorializace je možné zaměřit na otázku vznikající teritoriality a její vnímání ze strany obyvatel, nicméně až po vzniku euroregionů, o kterých se v celém časovém rámci 1995-2018, ve všech regionech hovoří. Pro výzkum vhodné se také jeví téma dopadu dějinných událostí (např. válek) na přeshraniční spolupráci.

SUMMARY

The diploma thesis "Reteritorialization of the Austrian-Slovenian-Croatian border as a causal impact of the European integration process" aimed to research the discourse in regard the spatial changes concerning the European integration. The main output of the presented work is a set of 46 discursive lines. The aim of the work was fulfilled by comparing these lines, and it was found that the academic discourse taking into account the Austro-Slovenian space is in a more consistent agreement than is comparative in the Slovenian-Croatian discursive framework. The analysis showed that the discourse on the Slovenian side of the Slovenian-Austrian border is characterized by a specific set of topics. In the discourse of academic texts from three selected countries, it was possible to observe several differences and similarities with regard to the narrative of the Austrian-Slovenian and Slovenian-Croatian border regions. In addition, the discursive analysis of the selected academic texts showed that the identified agreement in the case of the Austrian-Slovenian discourse also exists with regard to the accompanying features that are inherent in the process of reterritorialization.

Consistency in discourse is considered an important aspect with regard to reterritorialization, as it indicates both paradigmatic coherence and a precondition for a smooth progress of reterritorialization in the future (the issue of shared identity and cross-border fixed space). This thesis is based on the time range of discursive analysis, or rather by observing the trend towards integration at a higher level (establishment of a consolidated cross-border space with its own shared identity).

Aditionally, there were completed three structured interviews. Those intervies were conducted in order to obtain information on the tendencies of public administration, and in principle to outline the development of the reterritorialization process. The author acknowledges that the absence of the opinion of the Slovenian side limits this informative value, however, this deficiency has been partially offset by the response received by a Czech official (since the country entered the EU in 2004 like Slovenia).

The interviews showed that all three countries consider cross-border cooperation to be a positive phenomenon in principle. The intentions of this form of cooperation are in all cases the same as regards the desirable delay of the state border as a barrier. The difference found is also that while in the case of Carinthia / Austria and the Czech Republic historical events (those concerning the two countries) are reflected in the concept of a cross-border event, so that

the interpretation is uniform on both sides and is also used the *people to people* principle. On the contrary, Croatia declared that history as a factor is not present in cross-border cooperation.

BIBLIOGRAFIE

KNIŽNÍ TITULY A ODBORNÉ STUDIE

1. Agnew, John A. *Geopolitics: re-visioning world politics*. London: Routledge, 2003.

2. Agnew, John. „The territorial trap: The geographical assumptions of international relations theory." *Review of International Political Economy*, vol. 1, no. 1 (1994): 53-80. doi: 10.1080/09692299408434268.

3. Anderson, Ben a Colin McFarlane. „Assemblage and geography." *Area* vol. 43 (2011): 124-127. doi: 10.1111/j.1475-4762.2011.01004.x.

4. Anderson, James a Liam O'Dowd. „Borders, Border Regions and Territoriality: Contradictory Meanings, Changing Significance." *Regional Studies* vol. 33, no. 7 (1999): 593-604. doi: 10.1080/00343409950078648.

5. Baumgärtner, Katrin a Heike Egner. „Die Alpen-Adria-Region: Brillenscha(r)f." In *Die Alpen-Adria-Region: Bindungen und Grenzen*, ed. Heike Egner, Horst Peter Groß, 15-24. Profil Verlag, 2013.

6. Beneš, Vít. „Diskurzivní analýza." In *Jak zkoumat politiku: kvalitativní metodologie v politologii a mezinárodních vztazích*, ed. Petr Drulák, 92-124. Praha: Portál 2008.

7. Best, Ulrich. „Die Konstitution des Sozialen bei Deleuze und Guattari." *Jenaer Geographische Manuskripte* vol. 30 (2003): 67-79.

8. Bickerton, Christopher J. *European Integration: From Nation-States to Member States*. Oxford University Press, Oxford 2012.

9. Bourne, Angela K. „The Impact of European Integration on Regional Power." *Journal of Common Market Studies* vol. 41 (2003): 597-598.

10. Brenner, Neil. „Globalisation as Reterritorialisation: The Re-scaling of Urban Governance in the European Union." *Urban Studies* vol. 36, no. 3 (1999): 431-451.

11. Brenner, Neil. „Globalisierung und Reterritorialisierung: Städte, Staaten und die Politik der räumlichen Redimensionierung im heutigen Europa." *WeltTrends Journal* vol. 17 (1997): 7-30.

12. Brenner, Neil. „State-Centrism? Space, Territoriality, and Geographical Scale in Globalization Studies." *Theory and Society* vol. 28, no. 1 (February, 1999): 39-78.

13. Burgess, Michael a Hans Vollaard. „Analysing Westphalian states in an integrating Europe and globalising world." In *State Territoriality and European Integration*, ed. Michael Burgess a Hans Vollaard, 1-14. Oxon: Routledge, 2006.

14. Caporaso, James A. „Changes in the Westphalian Order: Territory, Public Authority, and Sovereignty.“ *International Studies Review*, vol. 2, no. 2, Continuity and Change in theWestphalian Order (2000): 1-28.

15. Darques, Régis. *Mapping Versatile Boundaries. Understanding the Balkans*. Montpelier, Springer, 2017.

16. Deleuze, Gilles a Félix Guattari. *A Thousand Plateaus: Capitalism and Schizophrenia*. London: Athlone Press, 1996.

17. Ditrych, Ondřej, Veronika Bílková, Jakub Eberle a Jan Hornát. Mezinárodní politika po pandemii. Online debata Ústavu mezinárodních vztahů, 14. 5. 2020.

18. Duran, Manuel. „Patterns of Reterritorialization.“ In *Mediterranean Paradiplomacies: The Dynamics of Diplomatic Reterritorialization*, Manuel Duran, 315-358. Leiden, The Netherlands: Brill Nijhoff, 2015.

19. Durnová, Anna. „*Diskurzivní přístupy v policy analysis.“* In *Současné metodologické otázky veřejné politiky: přístupy, metody a praxe*, ed. Martin Nekola, Hana Geissler, Magdaléna Mouralová, 64-104. Praha: Karolinum, 2011.

20. Duško Vrban. „Borders as an Interdisciplinary Problem: Territoriality and Identity - Past and Present.“ *Journal of Law, Social Sciences and Humanities* vol. 34, no. 1 (2018): 9-49.

21. Elden, Stuart. „Missing the point: globalization, deterritorialization and the space of the world.“ *Transactions of the Institute of British Geographers* 30, vol. 1 (2005): 8-19, http://dx.doi.org/10.1111/j.1475-5661.2005.00148.x.

22. Ellis, Steven G. a Lud'a Klusáková. *Imagining Frontiers, Contesting Identities*. Edizioni Plus, Pisa 2007.

23. Fairclough, Norman. *Language and Power*. London: Longman 1989.

24. Faludi, Andreas. „*Territorial Cohesion Beyond State Territoriality*.“ (France, Proceedings du 2e colloque international du CIST, 2014): 179-183.

25. Flint, Colin. *Introduction to Geopolitics: 3rd edition*. Abingdon, Oxon: Routledge, 2017.

26. Forsberg, Tuomas. „Beyond Sovereignty, Within Territoriality: Mapping the Space of Late-Modern (Geo) Politics.“ *Cooperation and Conflict Journal* vol. 31, no. 4 (1996): 355-386.

27. Forsberg, Tuomas. „The Ground without Foundation: Territory as a Social Construct.“ *Geopolitics*, vol. 8 (2003) 7-24. doi: 10.1080/714001038.

28. Glaser, Barney G. a Anselm L. Strauss. *The discovery of grounded theory: strategies for qualitative research*. New Brunswick: Aldine Transaction, 2008.

29. Haines, Dan. „Entry on 'Territorialization / Deterritorialization / Reterritorialization'." In *The Routledge Companion to Critical Theory*, ed. Simon Malpas a Paul Wake, 260. London: Routledge, 2006.

30. Hajer, Maarten A. *The Politics of Environmental Discourse: Ecological Modernization and the Policy Process*. Oxford: Oxford University Press, Incorporated, 1996.

31. Hansen, Lene. „Discourse analysis, post-structuralism, and foreign policy." In *Foreign policy: theories, actors, cases*, ed. Steve Smith, Amelia Hadfield a Timothy Dunne, 95-112. New York: Oxford University Press, 2016.

32. Harris, Chauncy D. „New European Countries and Their Minorities." *Geographical Review* vol. 83, no. 3 (1993): 301-20. doi:10.2307/215732.

33. Henderson, Karen. *Back to Europe: Central and Eastern Europe and the European Union*. Philadelphia: UCL Press, 1999.

34. Himl, Pavel. *Zrození vagabunda: neusedlí lidé v Čechách 17. a 18. století*. Praha: Argo 2007.

35. Holeček, Petr. „*Euroregiony na území České republiky, Rakouska a Slovinska a jejich přínos pro rozvoj pohraničí a přeshraniční spolupráci.*" Diplomová práce. Univerzita Palackého, Katedra geografie, 2008.

36. Jacobs, Joren a Krisztina Varró. *The 'reterritorialization' of governance in the Dutch borderlands: A view from assemblage theory*. Nijmegen Centre for Border Research, Radboud University, The Netherlands, 2011.

37. Jensen, Ole Brandt, Tim Richardson. *Making European Space: Mobility, Power and Territorial Identity*. London: Psychology Press, 2004.

38. Jeřábek, Milan, Jaroslav Dokoupil, Tomáš Havlíček (ed.). *České pohraniční – bariéra nebo prostor zprostředkování?* Praha: Academia, 2004.

39. Jeřábek, Milan. „Pohraničí, přeshraniční spolupráce a euroregiony – evropský pohled a situace v Česku." *Geografické rozhledy*, vol. 10, no. 1 (2000): 6-7.

40. Jönsson, Christer, Sven Tägil a Gunnar Törnqvist. *Organizing European Space*. SAGE Publications Ltd, London 2000.

41. Kaluđerović, Željko. „Poimanje globalizacije." *Filozofska istraživanja* vol. 29, no. 1 (2009): 15-29. https://hrcak.srce.hr/41060.

42. Kemp, Adriana. „The Frontier Idiom on Borders and Territorial Politics in Post-1967 Israel.“ *Geography Research Forum*, vol. 19 (2000): 78-97.

43. Knutsen, Torbjorn L. *A History of International Relations*. Mancherster: Manchester University Press, 1997.

44. Le Rider, Jacques. *Mitteleuropa. Auf den Spuren eines Begriffs*. Wien: Deuticke-Verlag 1994.

45. Lechevalier, Arnaud a Jan Wielgohs. *Borders and Border Regions in Europe: Changes, Challenges, and Chances*. Bielefeld: Transcript Verlag, 2013.

46. Lindström, Nicole. *Europeanization and sub-national governance in Slovenia*. Studie prezentována na společném jednání ECPR k sociálnímu regionalismu v západní a východní Evropě. Granada, 15.-19. 4. 2005. https://ecpr.eu/Filestore/PaperProposal/76d206bf-5659-48c4-9d57-0c6887afa72c.pdf.

47. Lorber, Lučka. „Unyfying diverse areas into new European regions: the case of the border areas Prekmurje (Slovenia), Burgenland (Austria), Gyoer-Moson-Sopron, Vas, Zala (Hungary).“ In *The regional dimension and contemporary challenges to rural sustainability*, ed. Ana Maria de Souza Mello Bicalho a Scott William Hoefle, 68-82. Rio de Janeiro: Laboratório de Gestão do Território, Universidade Federal do Rio de Janiero; Montréal: Commission on the Sustainability of Rural Systems, International Geographical Union, 2004.

48. Lynggaard, Kennet. *Discourse Analysis and European Union Politics*. London: Palgrave Macmillan, 2019.

49. Magris, Claudio. *Utopie und Entzauberung: Geschichten, Hoffnungen und Illusionen der Moderne*. München, Carl Hanser Verlag, 2002.

50. Mamadouh, Virginie. „The territoriality of European integration and the territorial features of the European Union: the first 50 years.“ *Tijdschrift voor economische en sociale geografie* vol. 92 (2001): 420-436.

51. Miessler, Jan. „Kritická diskurzivní analýza (CDA) a velké množství masmediálních textů.“ *Médiá a text II*, Prešov: Filozofická fakulta Prešovské univerzity (2008): 118-124.

52. Mlinarić, Dubravka a Snježana Gregurović. „Prilog promišljanju oblikovanja hrvatskih granica u povijesnoj i suvremenoj perspektivi.“ *Geoadria*, vol. 23, no. 2 (2018): 153-175.

53. Mommsen, Wolfgang J. „Die Mitteleuropaidee und die Mitteleuropaplanungen im Deutschen Reich vor und wahrend des ersten Weltkriegs.“ In *Mitteleuropa-Konzeptionen in der ersten Halfte des 20. Jahrhunderts*, ed. Richard G. Plaschka et al., 3-24. Wien: Österreichische Akademie der Wissenschaften, 1995.

54. Newman, David. „Boundaries, Borders, and Barriers: Changing Geographic Perspectives on Territorial Lines.“ In *Identities, borders, orders: rethinking international relations theory*, ed. Mathias Albert, David Jacobson, Yosef Lapid, 137-152. Minneapolis: University of Minnesota Press, c2001.

55. Newman, David. „The lines that continue to separate us: borders in our ‘borderless’world.“ *Progress in Human Geography* vol. 30, no. 2 (2006): 1-19.

56. Niemczik-Arambaşa, Mihaela Narcisa. „Alltag am östlichen Rand der EU: Raumaneignungen der Bevölkerung im Grenzraum Rumänien/Republik Moldau.“ *Praxis Kultur- und Sozialgeographie* vol. 54 (2012): 60-73.

57. Nienaber, Birte, John McDonagh a Michael Woods (ed.), *Globalization and Europe's Rural Regions*. New York: Routledge 2016.

58. Noferini, Andrea, Matteo Berzi, Francesco Camonita a Antoni Guimerà. „Cross-border cooperation in the EU: Euroregions amid multilevel governance and re-territorialization.“ *European Planning Studies* vol. 28, no. 1 (2019): 36, doi: 10.1080/09654313.2019.1623973.

59. Ōmae, Ken'ichi. *The End of the Nation State: The Rise of Regional Economies*. New York: Simon and Schuster Inc., 1995.

60. Paasi, Anssi. „Boundaries in a Globalizing World.“ In *Handbook of cultural geography*, ed. Kay Anderson, Mona Domosh, Steve Pile, Nigel Thrift, 462-472. Thousand Oaks, California: Sage Publications, 2003.

61. Paasi, Anssi. „Territory.“ In *A Companion to Political Geography*, ed. John Agnew, Katharyne Mitchell a Toal Gerard, 109-122. Oxford: Blackwell, 2003.

62. Pan, Mirko. „The Main Geographic Facts of Slovenia.“ In *Slovenia: Geographic aspects of a new independent European nation*: published on the occasion of the 27th International geographical congress at Washington 1992, The Association of the Geographical Societies of Slovenia, Lublaň 1992.

63. Pentland, Charles C. „Westphalian Europe and the EU's last Enlargement.“ *Journal of European Integration* vol. 22, no. 3 (2000): 271-298. doi: 10.1080/07036330008429088.

64. Perko, Drago a Rok Ciglič. „Slovenia’s Regions,“ In *The Geography of Slovenia: Small But Diverse*, ed. Drago Perko, Rok Ciglič, Matija Zorn, 227-244. Springer Nature Switzerland, Cham 2020.

65. Popescu, Gabriel. „The Conflicting Logics of Cross-Border Reterritorialization: Geopolitics of Euroregions in Eastern Europe.“ *Political Geography* vol. 27 (2008): 418-438. https://doi.org/10.1016/j.polgeo.2008.03.002.

66. Popescu, Gabriel. „The Conflicting Logics of Crossborder Reterritorialization: Geopolitics of Euroregions in Eastern Europe.“ *Political Geography* vol. 27, no. 4 (2008), 418-438. doi: 10.1016/j.polgeo.2008.03.002.

67. Popescu, Gabriel. „Transborder State Reterritorialization in Eastern Europe: The Lower Danube Euroregion.“ Dizertační práce, The Florida State University, College of Social Science, Department of Geography, 2006.

68. Popescu, Gabriel. *Bordering and Ordering the Twenty-first Century: Understanding Borders*. Plymouth: Rowman & Littlefield Publishers, 2011.

69. Prescott, John R. V. *Political Frontiers and Boundaries*. Abingdon, Oxon: Routledge, 2015.

70. Republic of Slovenia, Government Office for Development and European Cohesion Policy, „Ex-post Evaluation of the Operational Programme of Crossborder Cooperation Slovenia-Austria 2007-2013,“ *Interreg Slovenia-Austria* (webová stránska), Maribor-Pécs, listopad 2015. http://www.si-at.eu/en/wp-content/uploads/sites/3/2016/11/Final-evaluation-report.pdf.

71. Reuber, Paul, Anke Strüver a Günter Wolkersdorfer. „Europa und die Europäische Union – die gesellschaftliche Konstruktion politischer Räume.“ In *Politische Geographien Europas: Annäherungen an ein umstrittenes Konstrukt*, ed. Paul Reuber, Anke Strüver a Günter Wolkersdorfer, 1-24. Münster: Lit Verlag, c2005.

72. Riegl, Martin. „Introduction, concepts, and definitions. Debate betwen regionalists and globalists. Why do states pursue regional integration?“ (PPT prezentace na Univerzitě Karlově, součást kurzu Geopolitics and Political Geography of World Regions, Univerzita Karlova, Praha 4. 3. 2020).

73. Romancov, Michael. „Politickogeografická specifika sjednocovacího procesu – regionální výjimky z Amsterodamské smlouvy.“ In *Institucionalizace (ne)odpovědnosti: Globální svět, evropská integrace a české zájmy*, ed. Jiří Kabele a Lubomír Mlčoch, 110-118. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2001.

74. Sassen, Saskia. *Territory, authority, rights: from medieval to global assemblages*. Princeton: Princeton University Press, 2008.

75. Seidlová, Alexandra. *„Reteritorializace západoukrajinského pohraničí. Případová studie Lvovské oblasti.“* Diplomová práce, Univerzita Karlova, Přírodovědecká fakulta, 2018.

76. Schnabl, Bojan-Ilija. „Dux Karastus – Duces Carantanorum – Karawanken/Karavanke.“ In *Enzyklopädie der slowenischen Kulturgeschichte in Kärnten/Koroška. Von den Anfängen bis 1942, Band 1: A-I; Band 2: J-PL; Band 3: PO-Z*, ed. Katja Sturm-Schnabl a Bojan-Ilija Schnabl, 595-597. Wien: Böhlau Verlag, 2016.

77. Scholte, Jan Aart. *Globalization: A critical introduction*. New York: St. Martin's Press, 2000.

78. Schroer, Markus. *Räume, Orte, Grenzen: Auf dem Weg zu einer Soziologie des Raums*. Berlin: Suhrkamp Verlag, 2013.

79. Schwell, Alexandra. *Europa an der Oder: Die Konstruktion europäischer Sicherheit an der deutsch-polnischen Grenze*. Bielefeld: Transcript Verlag, 2015.

80. Sielker, Franziska. „*Macro-Regional Integration – New Scales, Spaces and Governance for Europe?*" Dizertační práce Friedrich-Alexander-*Universität* Erlangen-Nürnberg, Přírodovědecká fakulta, 2017.

81. Simpson, Gerry. *Great Powers and Outlaw States: Unequal Sovereigns in the International Legal Order*. Cambridge: Cambridge University Press, 2004.

82. Smith, Philip. *Punishment and culture*. Chicago: University of Chicago Press, 2008.

83. Söderbaum, Frederik. „Exploring the Links between Micro-Regionalism and Macro-Regionalism." In *Global politics of regionalism: theory and practice*, ed. Mary Farrell, Björn Hettne a Luk van Langenhove, 87-103. Ann Arbor, MI: Pluto Press, 2005.

84. Sohn, Christophe. „Cross-border regions." In *Handbook on the Geographies of Regions and Territories*, ed. Anssi Paasi, John Harrison, Martin Jones, 298-310. Cheltenham: Edward Elgar Publishing, 2018.

85. Storbeck, Daniel. *Grenzüberschreitende Kommunale Zusammenarbeit*. Universitätsverlag Göttingen, 2016.

86. Strüver, Anke. „Everyone Creates One's Own Borders': The Dutch–German Borderland as Representation." *Geopolitics* vol. 3 (2004): 627-648.

87. Tuathail, Gearoid O. a Timothy W. Luke. „Present at the (Dis)Integration: Deterritorialization and Reterritorialization in the New Wor(l)d Order." *Annals of the Association of American Geographers* vol. 84, no. 3 (1994): 381-398. www.jstor.org/stable/2563774.

88. Van Dijk, Teun Adrianus. *Handbook of Discourse Analysis: Discourse analysis in society*. Michigan University, Academic Press, 1985.

89. Veres, Andreas. „Slowenien Ein Grenzland mit Vorbildfunktion." Disertační práce, Ruhr-Universität Bochum, 2007.

90. Waitt, Gordon. „Doing Discourse Analysis." In *Qualitative research methods in human geography*, ed. Iain Hay, 163-191. South Melbourne, Vic.: Oxford University Press, 2005.

91. Walters, William. „The Frontiers of the European Union: A Geostrategic Perspective.“ *Geopolitics* vol. 9, no. 3 (2004): 674-698.

92. Wastl-Walter, Doris. „Introduction.“ In *The Routledge Research Companion to Border Studies*, ed. Doris Wastl-Walter, 1-10. Taylor & Francis Group, 2011.

93. Wetherell, Margaret, Stephanie Taylor a Simeon J. Yates. *Discourse Theory and Practice: A Reader*. London: Sage Publications, 2001.

94. Wutte-Kirchgatterer, Eva-Maria. *Vom Wegnehmen der Grenze. Ein Interventionsforschungsprojekt zur Situation im grenzübergreifenden EU-Programm Slowenien-Österreich 2007 bis 2013*. Hamburg: Disserta Verlag, 2016.

DIGITALIZOVANÉ DOKUMENTY

95. Evropská unie, Smlouva o Evropské unii (SEU) Úřední věstník C 191, 29. 7. 1992, 1-112, http://data.europa.eu/eli/treaty/teu/sign.

96. „European Commission, Regional Policy, Association of European Border Regions (AEBR), *Practical Guide to Cross-border Cooperation: General Principles of Cooperation,* Association of European Border Regions (AEBR), Gronau, 2000, 13, https://www.aebr.eu/files/publications/lace_guide.en.pdf.

97. “Empfehlung zur Großgliederung Europas,” Ständiger Ausschuss für geographische Namen. https://www.stagn.de/DE/1_Der_StAGN/Publikationen/StAGN_GGEuropa/grosseu_node.html.

98. „Euregio: Alpen-Adria-Allianz,“ Oficiální web úřadu zemské vlády spolkové země Korutany, přístupné dne 5. 5. 2020, https://www.ktn.gv.at/Politik/eu-wahl/2019/EUREGIO.

99. „Smlouva o fungování Evropské unie, *Úřední věstník Evropské unie*, konsolidované znění ze dne 26. 10. 2012, https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:12012E/TXT&from=EN.

100. „Smlouva ze Saint-Germain-en-Laye“ z roku 1919.

101. „Technisches Sekretariat INTERREG IIIA/PHARE CBC, *Grenzüberschreitende Zusammenarbeit* Österreich-Slowenien,“ https://www.yumpu.com/de/document/read/28173425/informationsfolder-asterreich-raumplanung-steiermark.

ZDROJE PRO DISKURZIVNÍ ANALÝZU

Rakousko

1. Caesar, Beate a Karina M. Pallagst. „Entwicklungspfade der grenzüberschreitenden Zusammenarbeit und Status quo.“ In *Border Futures - Zukunft Grenze - Avenir Frontière: Zukunftsfähigkeit grenzüberschreitender Zusammenarbeit*, ed. Karina Pallagst, M. Hartz, Andrea Caesar, Beate, 12-27. Hannover: Verlag der ARL - Akademie für Raumforschung und Landesplanung, 2018.

2. Ruidisch, Roswitha a Karen Ziener. „Bericht über Entwicklungsaspekte der Förderung grenzüberschreitenderZusammenarbeit in Österreich.“ *Europa Regional*, vol. 17 (2011): 84-94.

3. Wastl-Walter, Doris a Andrea Kofler. „Dynamics of Local Cross-Border Activities between Carinthia (Austria) and Slovenia.“ In *Curtains of Iron and Gold: Reconstructing Borders and Scales of Interaction*, ed. Heiki Eskelinen et al. (New York: Ashgate Publishing, 1999), 213-226.

4. Wastl-Walter, Doris a Andrea Kofler. „The dynamics of economic transborder cooperation between Austria/Carinthia and Slovenia.“ *Journal of Borderlands Studies*, vol. 14, no. 2 (1999): 23-46. doi: 10.1080/08865655.1999.9695531.

5. Wutte-Kirchgatterer, Eva-Maria. „Die grenzüberschreitende Zusammenarbeit Österreich Slowenien im Rahmen der „Europäische Territoriale Zusammenarbeit (ETZ): Wohin geht die Reise aus Sicht der Verwaltungsinstitutionen?“ *Klagenfurter Beiträge zur Interventionsforschung,* vol. 10 (2012): 33-55.

6. Ziener, Karen, Petr Kladivo, Pavel Roubínek a Roswitha Ruidisch. „Auswirkungen Historischer Entwicklungspfade auf die Wahrnehmung von und in Grenzräumen und die grenzüberschreitende Zusammenarbeit: Beispiele aus dem österreichisch-slowenischen und dem tschechisch-polnischen Grenzraum.“ *Mitteilungen der Österreichischen Geographischen Gesellschaft*, vol. 154 (2012): 155–190.

Slovinsko

7. Bufon, Milan. „Between History and Geography: The Transformation of the Cultural and Political Space in Slovenia.“ Science and Research Centre (2015): 1-29.

8. Bufon, Milan. „Border regions in a re-integrated Europe.“ *Moravian Geographical Reports*, vol. 15, no. 1 (2007): 2-12.

9. Bufon, Milan. „Is it possible to »measure« the intensity of cross-border cohesion? A case study of Slovene border areas.“ *Annales, Series Historia Sociologia*, vol. 23, no. 1 (2013): 165-176.

10. Bufon, Milan. „Researching elements of cross-border social cohesion: The case of Slovene border areas.“ *European Countryside Journal*, vol. 5, no. 2 (2013): 89-101.

11. Bufon, Milan. „The Geopolitical Location of Slovenia in the Perspective of European Integration Processes.“ *Dela Journal*, vol. 19 (2003): 123-139.

12. Klemenčič, Vladimir. „Slovensko hrvaška obmejna regija in njene funkcije v povezovanju med Hrvaško in Slovenijo in v luči evropske integracije.“ *Dela Journal* vol. 16 (2001): 7-16.
13. Knežević Hočevar, Duška. „Nekateri razmisleki ob preučevanju domačinskih razumevanj nacije v dolini Zgornje Kolpe po vzpostavitvi slovensko-hrvaške državne meje.“ *Migracijske i etničke teme* vol. 16, no. 1-2 (2000): 29-45.

14. Marot, Naja. „10 Years After: the Impact of EU Accession on the Slovenian-Austrian Cross-Border Area in Pomurje Region.“ *European Countryside Journal*, vol. 5, no. 2 (2013): 163-181.

15. Pak, Mirko. „Regionalno razvojna problematika območja ob slovensko-hrvaški meji.“ *Dela Journal* vol. 16 (2001): 29-38.

16. Pelc, Stanko. „Slovene-Croatian border as past, present and future generator of marginalization.“ In *Globalizirana Evropa*, ed. Anton Gosar, Vida Rožac-Darovec, 275-294. Koper: Univerza na Primorskem, Znanstveno-raziskovalno središče, Založba Annales: Zgodovinsko društvo za južno Primorsko, 2005.

17. Ravbar, Marjan. „General characteristics of border areas in Slovenia.“ *Geographica Slovenica* vol. 31 (1999): 11-20.

18. Roblek, Igor. „Čezmejno sodelovanje med Koroško in Slovenijo na podeželskem prostoru.“ *Dela Journal*, vol. 17 (2002):183-197.

19. Stiperski, Zoran a Vera Kochi Pavlakovic. „Odnosi i veze u prigraničnim područjima na primjeru hrvatsko-slovenske granice.“ *Dela Journal* vol. 16 (2001): 119-134.

20. Špes, Metka. „Odnos prebivalcev obmejnih območij Slovenije do Slovensko-Hrvaške državne meje.“ *Dela Journal* vol. 16 (2001): 89-103.

21. Tunjić, Filip. „Slovensko-Hrvaška Državna Meja v Mejišču Evropske unije.“ *Dela Journal* vol. 33 (2010): 51-73.

22. Vodeb, Ksenija. „Cross-border Regions as Potential Tourist Destinations Along the Slovene-Croatian Frontier.“ *Tourism and Hospitality Management Journal* vol. 16, no. 2 (2010): 219-228.

23. Vodeb, Ksenija. „Cross-border Tourism Cooperation of Slovenia and Croatia.“ *Tourism and Hospitality Management Journal* vol. 12, no. 2 (2006): 199-211.

24. Zavratnik-Zimic, Simona. „Constructing “New” Boundary: Slovenia and Croatia.“ *Revija za sociologiju*, vol. 34, no. 3-4 (2003): 179-188.

Chorvatsko

25. Barbič, Ana. „Formalized Borderline as a Prerequisite for Optimal Cross-border Relations: Nine Years of the International Border between Slovenia and Croatia.“ *Sociologija i prostor* vol. 38 (2000): 341-354.

26. Crkvenčić, Ivan. „Some Geographic Features of a Croatian Border Region Along the Croatian-Slovenian Border - The Čabranka-Kupa Valley.“ *Acta Geographica Croatica* vol. 33 (1998): 73-83.
27. Kovacic, Marko, Ivan Šulc a Marta Zorko. „Pogranične zajednice u Republici Hrvatskoj: istraživanje lokalnoga identiteta u pograničnom području Gorskoga kotara.“ *Journal for spatial and socio-culturaal development studies* (2012): 165-181.

28. Marušić, Hrvoje. „Euroregije i prekogranična suradnja.“ *Pomorski zbornik* vol. 45, no. 1 (2008): 259-264.

29. Mlinarić, Dubravka a Snježana Gregurović. „Prilog promišljanju oblikovanja hrvatskih granica u povijesnoj i suvremenoj perspektivi.“ *Geoadria* vol. 23, no. 2 (2018): 153-175.

30. Raos, Višeslav. „Pomicanje granice Europske unije na jugoistok i višestruki procesi teritorijalizacije.“ *Politička misao* vol. 50, no. 3 (2013): 33-55.

31. Stiperski, Zoran a Vera Kochi Pavlakovich. „Odnosi i veze u prigraničnim područjima na primjeru hrvatsko-slovenske granice.“ *Dela Journal* vol. 16 (2001): 119-134.

STRUKTUROVANÉ ROZHOVORY VEDENY S:

1. Dr. Peterem Kaiserem a Dr. Gaby Schaunig, emailová zpráva autorovi práce, 14. 5. 2020 (za spolkovou zemi Korutany).
2. RNDr. Jiří Horáček, emailová zpráva autorovi práce, 16. 3. 2020 (za Českou republiku).
3. Zástupcem Ministerstva regionálního rozvoje a fondů Evropské unie Chorvatské republiky, emailová zpráva autorovi práce, 15. 5. 2020 (za Chorvatskou republiku).

ZDROJE PŘÍLOH

1. „Cross-border cooperation between Slovenia and Croatia,“ Interreg Austria-Slovenia. http://www.si-at.eu/en/programme/programme-area/.

2. „Cross-border cooperation between Slovenia and Croatia,“ Interreg Slovenia-Croatia. http://www.si-hr.eu/en2/programme/about-the-programme/.

3. „Grenze zwischen Kroatien und Slowenien,“ Wikiwand.com. https://www.wikiwand.com/de/Grenze_zwischen_Kroatien_und_Slowenien.

4. „Grenzverlauf A-SLW,“ Wikipedia Die freie Enzyklopädie. https://de.wikipedia.org/wiki/Datei:Grenzverlauf_A-SLW.png.

5. „Statistical Atlas,“ NUTS in Austria – Nomenclature of territorial units for statistics. https://ec.europa.eu/eurostat/documents/345175/7451602/2016-NUTS-2-map-AT.pdf.

6. „Statistical Atlas,“ NUTS in Croatia – Nomenclature of territorial units for statistics. https://ec.europa.eu/eurostat/documents/345175/7451602/2016-NUTS-2-map-HR.pdf.

7. „Statistical Atlas," NUTS in Slovenia – Nomenclature of territorial units for statistics. https://ec.europa.eu/eurostat/documents/345175/7451602/2016-NUTS-2-map-AT.pdf.

8. Popescu, Gabriel. „Transborder State Reterritorialization in Eastern Europe: The Lower Danube Euroregion." Dizertační práce, The Florida State University, 2006. http://diginole.lib.fsu.edu/islandora/object/fsu:168614/datastream/PDF/view.

9. Wassenberg, Birte, Bernard Reitel a Jean Peyrony Rubió. *Territorial Cooperation in Europe: A Historical Perspective*. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2015. https://ec.europa.eu/regional_policy/sources/information/pdf/brochures/interreg_25years_en.pdf.

ZÁVĚREČNÉ TEZE MAGISTERSKÉ PRÁCE NMTS

Závěrečné teze student odevzdává ke konci Diplomního semináře III jako součást magisterské práce a tyto teze jsou spolu s odevzdáním magisterské práce do SIS předpokladem udělení zápočtu za tento seminář.

Jméno:

Bc. Radek Král

E-mail:

99064598@fsv.cuni.cz

Specializace*:

BAS

Semestr a školní rok zahájení práce:

2. semestr, 2018/2019

Semestr a školní rok ukončení práce:

4. semestr, 2019/2020

Vedoucí diplomového semináře:

Doc. PhDr. Tomáš Nigrin, Ph.D.

Vedoucí práce:

PhDr. Ondřej Žíla, Ph.D.

Název práce:

Reteritorializace rakousko-slovinsko-chorvatského příhraničí jako kauzální dopad evropského integračního procesu

Charakteristika tématu práce:

Diplomová práce se zabývá procesem tzv. reteritorializace, která je konceptuálně provázána s nadále probíhající evropskou integrací. Teritoriálně je práce zaměřena zejména na rakousko-slovinské a slovinsko-chorvatské příhraničí. Volba právě těchto zemí je odůvodněna takřka totožným časovým intervalem mezi vstupem do Evropské unie. Druhým aspektem pro volbu právě tohoto regionu, je v zásadě obecně příhraničí charakter Slovinska. Analytická část práce je zpracována jako diskurzivní analýza systematicky zvoleného korpusu celkem 31 akademických textů, v nichž bylo identifikováno celkem 92 relevantních textových jednotek. V práci je zkoumána otázka diskurzivní reflexe procesu reteritorializace tamní akademickou obcí, a to v časovém rámci 1995-2018. Komparativním náhledem je v předkládané práci uvedeno, k jakým kvalitativním rozdílům ve vztahu k reteritorializaci v tomto prostoru dochází.

Vývoj tématu od zadání projektu do odevzdání práce:

V průběhu zpracování této závěrečné práce bylo odstoupeno od původně zamýšleného záměru zpracovat empirickou část práce na základě dotazníkového šetření a strukturovaných rozhovorů se zástupci územních celků a s obyvateli dotčených příhraničních regionů. Jako vhodná alternativa tomuto metodologickému uchopení byla provedena diskurzivní analýza systematicky zvoleného souboru akademických textů. Volba právě tohoto přístupu je odůvodněna skutečností, že zástupci akademické obce se frekventovaně účastní mnohých pracovních skupin, a mají tedy na utváření procesu reteritorializace rovněž nemalý podíl. Teoretická část předkládané práce byla rovněž uvedena do souladu se zvolenou metodologií. Část výstupů ze strukturovaných rozhovorů nebyla v práci využita, a to v souvislosti se změnou metodologického přístupu. Značná část nicméně mohla být v práci uvedena.

Struktura práce (hlavní kapitoly obsahu)**:**

Úvod
Kapitola 1: Vymezení tématu
Kapitola 2: Charakteristika analyzovaného prostoru
Kapitola 3: Teoretický rámec
Kapitola 4: Výzkumný koncept a metodologie
Kapitola 5: Diskurzivní analýza zvoleného souboru textů
Kapitola 6: Vyhodnocení výsledků diskurzivní analýzy
Závěr

Hlavní výsledky práce:

Na základě provedeného výzkumu autor dospěl k závěru, že proces reteritorializace je z diskurzivního hlediska je v analyzovaných textech reflektována zejména v tvorbě přeshraniční identity. Tato transformace se děje v aktuálním, průběhovém čase nebo jako cíl do budoucna. Tento do značné míry společný diskurz je v akademických textech v zásadě evidován pouze s ohledem na rakousko-slovinské, resp. slovinsko-rakouské příhraničí. V jižních příhraničních oblastech Slovinska a severním chorvatském příhraničí je mimo jiné patrná překrávající se identita, resp. přeshraniční identita. V místním diskurzu nicméně není napojena primárně na evropský integrační proces. Výstupy provedené diskurzivní analýzy také, že časové hledisko je v procesu reteritorializace významné. V tomto smyslu je v diskurzu akademických textů pozorován postupný vývoj k přeshraniční identitě a sdílenému prostoru.

Prameny a literatura (výběr nejpodstatnějších)**:**

1. Brenner, Neil. „Globalisation as Reterritorialisation: The Re-scaling of Urban Governance in the European Union.“ Urban Studies 36, no. 3 (1999): 431-451.
2. Durnová, Anna. „Diskurzivní přístupy v policy analysis.“ In Současné metodologické otázky veřejné politiky: přístupy, metody a praxe, Martin Nekola, Hana Geissler a Magdaléna Mouralová. Praha: Karolinum, 2011.
3. Elden, Stuart. „Missing the point: globalization, deterritorialization and the space of the world.“ Transactions of the Institute of British Geographers, vol. 30, no. 1 (2005): 8-19.
4. Fairclough, Norman. Language and Power. London: Longman, 1989.
5. Jensen, Ole Brandt a Tim Richardson. Making European Space: Mobility, Power and Territorial Identity. London: Psychology Press, 2004.
6. Paasi, Anssi. „Boundaries in a Globalizing World.“ In Handbook of cultural geography, ed. Kay Anderson, 462-472. Thousand Oaks, California: Sage Publications, 2003.

7. Paasi, Anssi. „Territory.“ In A Companion to Political Geography, ed. John Agnew, Katharyne Mitchell a Toal Gerard, 109-122. Oxford: Blackwell, 2003.
8. Popescu, Gabriel. „The Conflicting Logics of Cross-Border Reterritorialization: Geopolitics of Euroregions in Eastern Europe.“ Political Geography 27 (2008): 418-438.
9. Sohn, Christophe. "Cross-border regions." In Handbook on the Geographies of Regions and Territories, ed. Anssi Paasi, John Harrison a Martin Jones, 298-310. Cheltenham: Edward Elgar Publishing, 2018.
10. Waitt, Gordon. „Doing Discourse Analysis.“ In Qualitative research methods in human geography, ed. Iain Hay, 163-191. South Melbourne, Vic.: Oxford University Press, 2005.

Etika výzkumu:**

Část empirické kapitoly zahrnuje také interpretaci strukturovaných rozhovorů. Jeden z respondentů vyslovil nesouhlas s citováním jeho odpovědí. Z tohoto důvodu není v konkrétní části práce uvedeno jméno ani jiné identifikační údaje této osoby, čímž je zajištěna respondentova anonymita.

Jazyk práce:

Český jazyk

Podpis studenta a datum

Schváleno	**Datum**	**Podpis**
Vedoucí práce		
Vedoucí diplomového semináře		
Garant programu		

SEZNAM ZKRATEK

EK	Evropská komise
EP	Evropský parlament
EU	Evropská unie
INTERREG	Operační program stimulující kooperaci mezi příhraničními regiony EU
OP	Operační program
PHARE CBC	Do roku 2007 jeden ze tří programů EU pro státy aspirující na členství
PO	Programové období
SFEU	Smlouva o fungování Evropské unie
SFRJ	Socialistická federativní republika Jugoslávie
SSSR	Svaz sovětských socialistických republik

SEZNAM, SCHÉMAT, MAP A TABULEK

Schéma č. 1 – Hierarchické znázornění hlavních procesů ovlivňujících teritorialitu 15
Schéma č. 2 – Vztah mezi sociogeografickými a politologickými pojmy 29
Schéma č. 3 – Transformace demarkačních linií daného regionu v období let 1991-2013 35
Schéma č. 4 – Úrovně plánování evropských regionálních OP v Rakousku 37
Mapa č. 1 – Vyobrazení hlavních evropských makroregionů 29
Mapa č. 2 – Region budoucnosti EU na pozadí historických hranic 47
Tabulka č. 1 – Přehled zdrojů textů pro analýzu 54
Tabulka č. 2 – Oslovené instituce pro uspořádání strukturovaných rozhovorů 55

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1 – Demarkovaná rakousko-slovinská státní hranice
Příloha č. 2 – Demarkovaná slovinsko-chorvatská státní hranice
Příloha č. 3 – EU v současnosti; členské státy a hranice schengenského prostoru
Příloha č. 4 – Evropská unie a její stav v roce 2005
Příloha č. 5 – Prostorové vymezení rakousko-slovinské přeshraniční spolupráce
Příloha č. 6 – Prostorové vymezení slovinsko-chorvatské přeshraniční spolupráce
Příloha č. 7 – Rakousko – teritoriální jednotky NUTS úrovně 2
Příloha č. 8 – Slovinsko – teritoriální jednotky NUTS úrovně 2
Příloha č. 9 – Chorvatsko – teritoriální jednotky NUTS úrovně 2

Příloha č. 10 – Sídlo OP Interreg Rakousko-Slovinsko v Mariboru
Příloha č. 11 – Pohraniční lidová škola Langegg (rakousko-slovinské příhraničí)
Příloha č. 12 – „Grenzenloses“ aktivní narativ v sektoru terciéru ve štýrském Eibiswaldu
Příloha č. 13 – Hrad Borl ve slovinsko-chorvatském příhraničí
Příloha č. 14 – Slovinsko-chorvatský hraniční přechod Zavrč-Dubrava Križovljanska
Příloha č. 15 – Publicita projektu realizovaného v rámci kohezní politiky EU v chorvatské obci Brezje Dravsko
Příloha č. 16 – Zrušené kontrolní stanoviště na hraničním přechodu Otok Virje-Ormož
Příloha č. 17 – Hraniční most u obce Otok Virje směrem do města Ormož
Příloha č. 18 – Občina Cirkulane ve slovinsko-chorvatském příhraničí
Příloha č. 19 – Slovinsko-rakouský hraniční přechod v průsmyku Radlpass/Radelj
Příloha č. 20 – Přehled otevřených otázek položených v rámci strukturovaných rozhovorů se zástupci veřejné správy Rakouska (Korutany), Česka a Chorvatska

PŘÍLOHY

Příloha č. 1 – Demarkovaná rakousko-slovinská státní hranice

Zdroj: „Grenzverlauf A-SLW," Wikipedia Die freie Enzyklopädie, přístupné 1. 2. 2020, https://de.wikipedia.org/wiki/Datei:Grenzverlauf_A-SLW.png.

Příloha č. 2 – Demarkovaná slovinsko-chorvatská státní hranice

Zdroj: „Grenze zwischen Kroatien und Slowenien," Wikiwand.com, přístupné 1. 2. 2020, https://www.wikiwand.com/de/Grenze_zwischen_Kroatien_und_Slowenien.
Poznámka: Problematická je na této mapě demarkace mořské hranice, která doposud nebyla bilaterálně schválena.

Příloha č. 3 – EU v současnosti[343]; členské státy a hranice schengenského prostoru

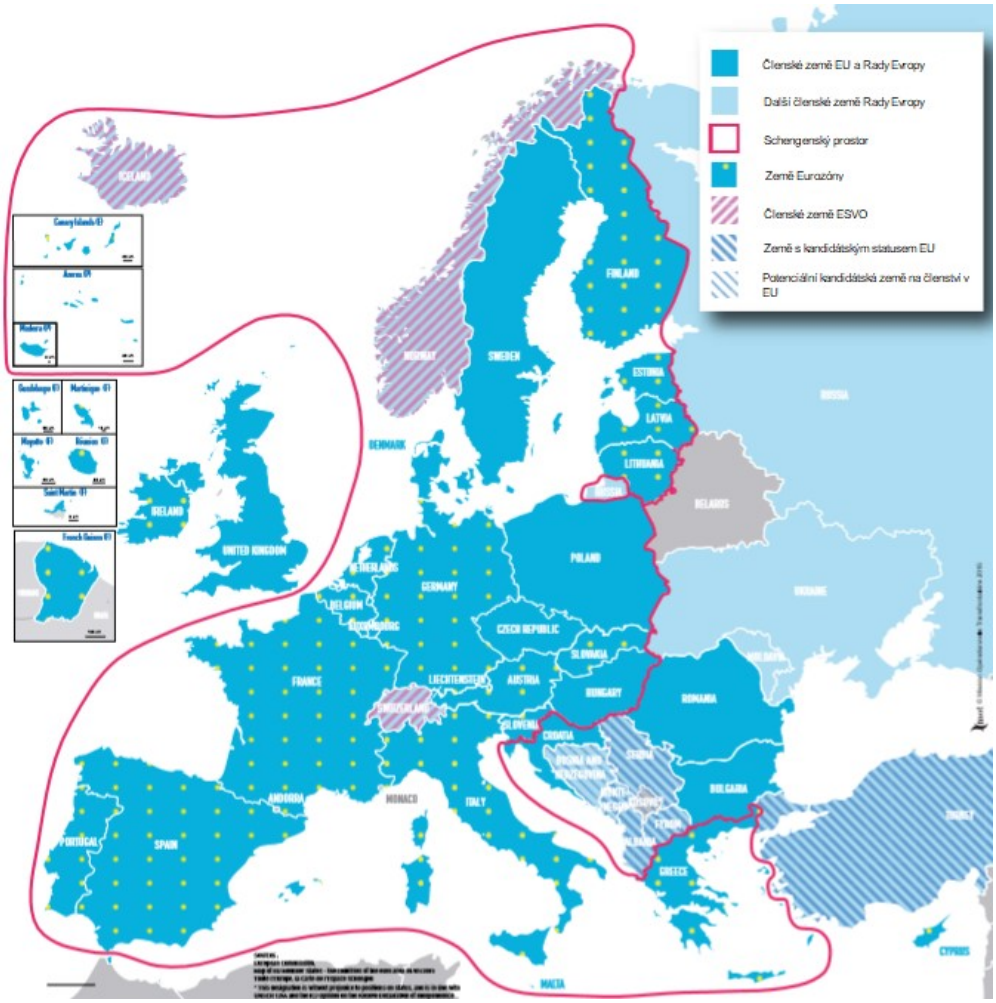

Zdroj: Birte Wassenberg, Bernard Reitel a Jean Peyrony Rubió, *Territorial Cooperation in Europe: A Historical Perspective* (Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2015), 22, https://ec.europa.eu/regional_policy/sources/information/pdf/brochures/interreg_25years_en.pdf.
Poznámka: Upraveno autorem.

Příloha č. 4 – Evropská unie a její stav v roce 2005

[343] Spojené království Velké Británie a Severního Irska není členem EU od 1. 2. 2020.

Zdroj: Gabriel Popescu, „Transborder State Reterritorialization in Eastern Europe: The Lower Danube Euroregion“ (Dizertační práce, The Florida State University, 2006), 86, http://diginole.lib.fsu.edu/islandora/object/fsu:168614/datastream/PDF/view.
Poznámka: Upraveno autorem.

Příloha č. 5 – Prostorové vymezení rakousko-slovinské přeshraniční spolupráce

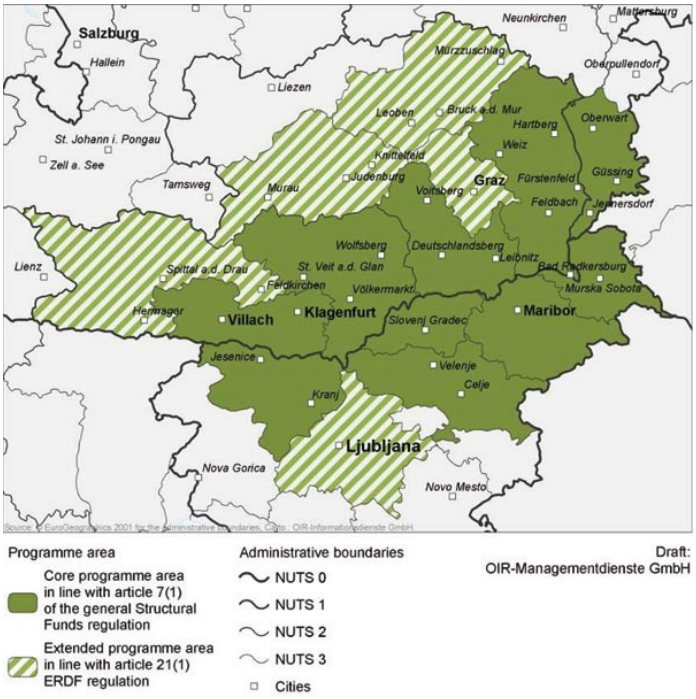

Zdroj: „Cross-border cooperation between Slovenia and Croatia,“ Interreg Austria-Slovenia, přístupné 5. 1. 2020, http://www.si-at.eu/en/programme/programme-area/.

Poznámka: Oblast přeshraničního působení příslušného nástroje evropské integrace zahrnuje devět rakouských a šest slovinských NUTS III regionů.

Příloha č. 6 – Prostorové vymezení slovinsko-chorvatské přeshraniční spolupráce

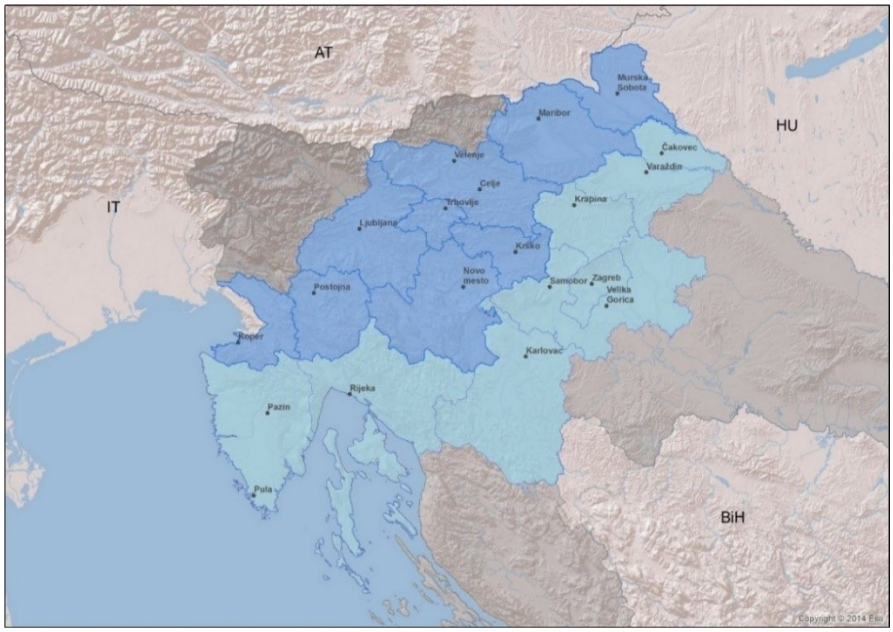

Zdroj: „Cross-border cooperation between Slovenia and Croatia," Interreg Slovenia-Croatia, přístupné 5. 1. 2020, http://www.si-hr.eu/en2/programme/about-the-programme/.
Poznámka: Oblast přeshraničního působení příslušného nástroje evropské integrace zahrnuje devět slovinských a osm chorvatských NUTS III regionů.

Příloha č. 7 – Rakousko – teritoriální jednotky NUTS úrovně 2

Zdroj: „Statistical Atlas,“ NUTS in Austria – Nomenclature of territorial units for statistics, přístupné 5. 1. 2020, https://ec.europa.eu/eurostat/documents/345175/7451602/2016-NUTS-2-map-AT.pdf.
Poznámka: Upraveno autorem.

Příloha č. 8 – Slovinsko – teritoriální jednotky NUTS úrovně 2

Zdroj: „Statistical Atlas," NUTS in Slovenia – Nomenclature of territorial units for statistics, přístupné 5. 1. 2020, https://ec.europa.eu/eurostat/documents/345175/7451602/2016-NUTS-2-map-AT.pdf.
Poznámka: Upraveno autorem.

Příloha č. 9 – Chorvatsko – teritoriální jednotky NUTS úrovně 2

Zdroj: „Statistical Atlas," NUTS in Croatia – Nomenclature of territorial units for statistics, přístupné 5. 1. 2020, https://ec.europa.eu/eurostat/documents/345175/7451602/2016-NUTS-2-map-HR.pdf.
Poznámka: Upraveno autorem.

Příloha č. 10 – Sídlo OP Interreg Rakousko-Slovinsko v Mariboru

Poznámka: Fotografie byla pořízena autorem práce v srpnu 2019.

Příloha č. 11 – Pohraniční lidová škola Langegg (rakousko-slovinské příhraničí)

Poznámka: Štýrská vzdělávací instituce *Grenzlandschule Langegg* svým názvem přímo odkazuje na příhraniční lokalitu, v níž se nachází. Fotografie byla pořízena autorem práce v srpnu 2019.

Příloha č. 12 – „Grenzenloses“ aktivní narativ v sektoru terciéru ve štýrském Eibiswaldu (rakousko-slovinské příhraničí)

Poznámka: Fotografie byla pořízena autorem práce v srpnu 2019.

Příloha č. 13 – Hrad Borl ve slovinsko-chorvatském příhraničí

Poznámka: Objekt se nachází na slovinském teritoriu. V období návštěvy probíhala sanace skalnatého ostrohu, na kterém se hrad nachází, a to z pozice chorvatské stavební společnosti. Fotografie byla pořízena autorem práce v srpnu 2019.

Příloha č. 14 – Slovinsko-chorvatský hraniční přechod Zavrč-Dubrava Križovljanska

Poznámka: Fotografie byla pořízena autorem práce v srpnu 2019.

Příloha č. 15 – Publicita projektu realizovaného v rámci kohezní politiky EU v chorvatské obci Brezje Dravsko

Poznámka: Projekt byl zaměřen na údržbu vodohospodářské soustavy v aglomeraci Varaždín, která zasahuje také do slovinského teritoria. Fotografie byla pořízena autorem práce v srpnu 2019.

Příloha č. 16 – Zrušené kontrolní stanoviště na hraničním přechodu Otok Virje-Ormož

Poznámka: V současnosti se nová celnice nachází zcela v rámci slovinského teritoria, v katastru města Ormož. Fotografie byla pořízena autorem práce v srpnu 2019.

Příloha č. 17 – Hraniční most u obce Otok Virje směrem do města Ormož

Poznámka: Řeka Dráva jako přirozená hranice mezi Slovinskem a Chorvatskem. Fotografie byla pořízena autorem práce v srpnu 2019.

Příloha č. 18 – Občina Cirkulane ve slovinsko-chorvatském příhraničí

Poznámka: Obec je zapojena do operačního programu Interreg V-A. Fotografie byla pořízena autorem práce v srpnu 2019.

Příloha č. 19 – Slovinsko-rakouský hraniční přechod v průsmyku Radlpass/Radelj

Poznámka: Ačkoliv se jedná o vnitřní hranici EU a schengenského prostoru, v období pořízení fotografie byly na hranici prováděny kontroly ze strany příslušníků Bundesheeru. Fotografie byla pořízena autorem práce v srpnu 2019.

Příloha č. 20 – Přehled otevřených otázek položených v rámci strukturovaných rozhovorů se zástupci veřejné správy Rakouska (Korutany), Česka a Chorvatska

Activities

1. European Territorial Cooperation, as an instrument of EU Cohesion Policy, was established in 1990. What do you think has been the consequence of this long-term operation in border regions (for example in the Austrian-Slovenian/Slovenian-Croatian border)?

2. Could you characterize this transformation at three (or more) levels that best describe the progress of the ongoing integration process in the context of with European territorial cooperation?

Ideas / agents

3. Can the main initiators of projects under OP Interreg be identified and characterized? Does it differ in geography (e.g. physical barriers in the form of mountains, etc.)?

4. Could you please give your opinion on the relationship of the cross-border region with the Member States and the EU?

5. What do you think are the biggest advantages and disadvantages of European territorial cooperation?

Challenges for cross-border cooperation

6. What do you think are the main challenges for the creation and sustainability of cross-border activities?

Impacts

7. Do you consider European territorial cooperation to be a tool with the potential to create new cross-border quasi regions (reference to the existence of so-called Euroregions)?

8. If so, do you think that these Euroregions will be a functioning socio-geographical space entity in the future?

9. In what area do you see the most significant impact of European territorial cooperation?

Political life and credibility

10. In your opinion, does history (or more precisely historical events) affect cross-border cooperation and its perception?

11. To what extent do you think that the concept of a cross-border region has evolved into a coherent perceived entity or region (for example in the case of Austrian-Slovenian/Slovenian-Croatian cooperation)?

Perception of the state border

12. One of the main objectives of Operational Programme Interreg is to reduce the influence / importance of national borders, inter alia in favour of the social and cultural development of the whole EU territory. In your opinion, how is this issue reflected in border areas?

13. In your opinion, what role do national borders play in cross-border activities?

Future

14. In your opinion, what is the future of European territorial cooperation (in 10-20 years)?

15. What do you think is the future of cross-border cooperation with regard to the Austrian/Slovenian/Croatian cross-border cooperation with neighbouring states?